

NARSİSİZM VE PSİKOPATOLOJİSİ

HAKAN KIZILTAN
UZMAN PSİKOLOG

GİRİŞ	1
TARİHÇE	2
NARSİSİZM VE PATOLOJİK NARSİSİZM	6
PATOLOJİK NARSİSİZM TİPLERİ	8
BETİMLEYİCİ VE PSİKODİNAMİK ÖZELLİKLER	9
“TEDİRGİN NARSİSİST”	14
DSM-IV KRİTERLERİ	16
NARSİSİSTİK BOZUKLUĞUN DÜZEYLERİ	17
AYIRICI TANI	18
MİTOLOJİ	21
PSİKO-ANTROPOLOJİ	23
PSİKOGENETİK VE ETİYOLOJİ	26
ŞİŞMİŞ SAHTE BENLİK	28
PROGNOZ	33
PSİKOTERAPİ	34
NARSİSİZM ÇAĞI	41
NARSİSİZM VE YAŞAM FELSEFESİ	45
KAYNAKÇA	49 - 51

GİRİŞ

Narsisizm, psikanalitik kuramın en değerli ve en yaratıcı kavramlarından biri olmasının yanı sıra, belki de, en belirsiz ve en tartışmalı kavramlarından biridir de. Narsisizmin insan ruhsallığında tam olarak neye tekabül ettiğini belirlemek, narsisistik olanı olmayandan ayırt etmek zaman zaman oldukça güçleşmektedir.

Kavramın temsil ettiği gerçekliğe ilişkin söz konusu belirsizlik geniş hacimli literatüre göz atıldığında kolayca fark edilir: Örneğin nesnesiz evre de narsisistiktir, nesne ile özdeşleşme de; süblimasyon da bir yanı sıra narsisistik bir süreçtir, psikotik regresyon da; insan ilişkilerinden kaçan şizoid de narsisistiktir, yalnızlığa tahammül edemeyen sosyallik düşkünü biri de; heteroseksüel “çapkın” bir erkek de narsisistik olarak değerlendirilir, eşcinsel bir erkek de; “dünyevi” heveslerinden geçip “öbür dünya”ya yatırım yapmış bir sofî de narsisistiktir, dünya zevklerine kendini kaptırmış bir hedonist de; her koşulda özgürlüğüne titizlenen bireyci de narsisistik sayılır, nesneyle kaynaşma peşinde koşan bir hayat tedirginini de ve dahası hayata tutunmak için uygarlık inşa eden tüm bir insan soyu da narsisistik bir uğraş içinde görünür.

Kavramın bu denli genelleşmiş ve bollaşmış kullanımı, bir yanı sıra, onun, insan ruhunu temelden kuşatan, kapsayıcı bir gerçekliğe işaret etmesiyle ilişkilidir. Gerçekten de narsisizmin insan ruhsallığındaki hemen her şeyle bir biçimde ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim Andreas-Salome şöyle yazar (1964): “Narsisizm, deneyimimizin tüm katmanlarına, söz konusu katmanlardan bağımsız olarak eşlik eder. Bir başka deyişle, narsisizm yaşamın aşılması gereken olgunlaşmamış bir aşamasından ibaret değil, bilakis tüm hayatın sürekli yenilenen bir refakatçisidir.” Ancak yine de neredeyse tüm ruhsal fenomenlerin narsisizm kavramı ile nitelendirilmesi de, kabul etmek gerekir ki, kavramın ayırt edici ve açıklayıcı gücünü ciddi ölçüde zayıflatmaktadır; zira metodolojik olarak bir kavram belirli olguları diğer olgulardan ayırt ettiği oranda anlamlı ve açıklayıcı güce sahip olur.

*

Narsisizm kavramı, en temelde insanın kendisinden, hayatından ve bu dünyadaki varoluşundan haz veya acı duymasıyla ilintilidir. Eğer varoluşumuz, varlığımızın hayatla temâsı temelde haz üretiyorsa, benliğimizle dünyamız arasında nispeten bir uyum ve örtüşmeden söz edebiliriz. Bu durum, sağlıklı narsisizmin temelidir. Öte yandan, varoluşun acı verecek tarzda yaşantılanması, benliğimizle dünyamız arasında bir tür uyuşmazlık, bir ârıza olduğuna işaret eder. Narsisizmin bu biçimde kavramsallaştırılması, onu dar bir tanı kategorisinin ötesine; dünyayla ilişkimizi saptayan, genel insanlık haline ait bir kavram düzeyine yükseltir. Nitekim Kernberg (1975), narsisistik kişiliğin klinik incelenmesinin, kişinin kendisiyle ve onu kuşatan insanî ve cansız nesnelere dünyasıyla ilişkisinin incelenmesi olduğunu vurgular.

Yukarıda bahsettiğim –deyim yerindeyse– varoluşsal acının ortaya çıktığı gelişim düzeyi, niteliği, şiddeti, savunmalar aracılığıyla işleme tarzı psikopatolojinin niteliğini ve rengini belirler. Narsisistik psikopatolojinin kendine has gelişim dinamiği içinde kişi, oluşturduğu fantastik *omnipotent* imgeyle özdeşleşmek veya onun parçası hâline gelmek suretiyle yaşamın ıstırabına karşı dokunulmazlık kazanmayı amaçlar. İnsanoğlunun doğal ve toplumsal güçler karşısındaki acizliğinden kaynağını alan ve ruhsal gerçekliğinde çok önemli bir yer tutan bu fantastik yapılanma narsisistik kişilik bozukluğunda merkezî dinamiktir. Ernest Jones'un (1913) narsisistik bozukluğu "tanrı karmaşası" olarak nitelemesi boşa değildir.

İnsanların kendileriyle ve dünyalarıyla ilişkilerinin giderek daha ârızalı bir hal aldığı günümüzde narsisizm, ruhsal sağlığı ve tüm psikopatoloji yelpazesini ve giderek insan doğasını anlamada sıkça başvurulan temel bir kavram haline gelmiştir.

Bu inceleme yazısında, narsisizm kavramının salt bir tanı kategorisi olmadığı; ruhsal sağlığı ve psikopatolojiyi, insan doğasını ve varoluşunu anlamada işlevsel olan, tüm bu özellikleri dolayısıyla felsefî açılımlara ve disiplinler arası geçişlere imkân tanıyan kilit önemde bir kavram olduğu ileri sürülmektedir. Konu başlıkları bu önermeyi açımlayacak tarzda işlenecektir.

TARİHÇE

Narsisizm terimi, psikanaliz tarafından sahiplenilmeden evvel, oldukça spesifik ve sınırlı bir klinik fenomeni, bir tür cinsel sapıklığı tanımlamaktaydı. Freud, Narsisizm Üzerine: Bir Giriş (1914) adlı makalesinde bunu özlü biçimde betimler: "...kendi bedenine genellikle cinsel bir nesnenin bedenine davranıldığı gibi davranan, yani kendi bedenine tam bir tatmin elde edene kadar bakan, onu okşayan, seven bir insanın tutumu...".

Bu sapıklık daha evvel psikiyatri literatürü içinde betimlenmişse de ilk kez İngiliz cinsel bilimci Havelock Ellis tarafından Narkisos mitolojisiyle ilişkilendirilmiştir (Ellis, 1898). Ellis, 1898'de yayınlanan makalesinde yalnızca yukarıda bahsi geçen spesifik sapıklığa göndermede bulunmamış aynı zamanda kavramın yüzeyde cinsel nitelik taşımayan davranışlarla ilişkisine de ilk kez dikkat çekmiştir: "...daha çok kadınlarda rastlanan, cinsel heyecanlardaki, kendine hayranlık ile meşgul olma ve onun içinde zaman zaman bütünüyle yitip gitme eğilimi..."(Cooper, 1986).

Kısa bir süre sonra 1899'da Paul Nacke (1899) Ellis'in makalesinin Almanca bir özetini yayınladı ve "narsisizm" terimini ilk kez bu özetlemede kullandı. Dolayısıyla, terimi icat eden kişi Ellis'in görüşlerini yorumlayan Nacke'dir; ancak, Autoerotism: A Psychological Study (1898) eserinde, sapık bir davranış biçimini betimlemek üzere Narkisos mitine ilk kez göndermede bulunan ise Ellis'tir.

Narsisizm psikanalitik bir kavram olarak ilk kez 1908'de Sadger'in bir makalesinde gündeme gelir (Sadger, 1908). Makaleye Stekel, Viyana Psikanaliz Topluluğu'nun 27 Mayıs 1908 tarihli toplantısında göndermede bulunur (Cooper, 1986).

Freud, Viyana Psikanaliz Topluluğu'nun 10 Kasım 1909'daki toplantısında Sadger'in 1910'da yayınlacağı bir makaleyi tartışır ve açıkça kavramı gündeme getirmenin onurunun Sadger'e ait olduğunu belirtir: "Sadger'in narsisizmle ilgili yorumu, yeni ve değerli görünmektedir" (Nunberg ve Federn, 1967).

Sadger (1910), bahsi geçen bu makalesinde terimi normal gelişim süreci içinde yer alan bir döneme işaret edecek biçimde kullanmaktadır: “Cinselliğe uzanan yol her zaman narsisizm üzerinden geçer; bir başka deyişle, kişinin kendini sevmesi üzerinden.”

Freud, narsisizm kavramını ilk kez Cinsellik Üzerine Üç Deneme (1905) adlı eserine 1910 yılında ilave ettiği bir dipnotta erkek eşcinsellerdeki nesne seçiminden söz ederken kullanmıştır (Laplanche ve Pontalis, 1988). Bu ifadede narsisizm, erkek eşcinsellerin libidinal gelişimlerdeki bir evre olarak, genetik bir anlamda tarif bulmaktaydı. Burada narsisizm hala spesifik bir sapıklığa işaret etmektedir: “Müstakbel sapkınlar, çocukluklarının ilk yıllarında bir kadına (genellikle annelerine) oldukça yoğun ancak kısa süreli bir fiksasyon yaşadıkları bir evreden geçerler.....Bu evreyi geride bıraktıktan sonra, kadınla kendilerini özdeşleştirirler ve kendilerini kendilerinin cinsel nesnesi olarak seçerler. Bir başka deyişle, narsisistik bir temelden hareketle, kendilerine benzeyen ve annelerinin bir zamanlar kendilerini sevdiği gibi sevecekleri genç bir erkek ararlar.”. Freud, birkaç ay sonra “Leonardo” eserinde narsisizme yaptığı daha uzun bir göndermede de terimi aynı anlamda kullanır (Freud, 1910).

Kavramın gelişimindeki bir sonraki adım, 1911’de Rank’ın narsisizmle ilgili ilk psikanalitik makaleyi yayınlaması olmuştur (Rank, 1911). Bu makalede narsisizm hâlâ öncelikli olarak benliğin tensel olarak sevilmesi anlamında ele alınmaktadır ancak aynı zamanda görünürde cinsel olmayan ruhsal fenomenlerle de ilişkilendirilmektedir: kibir ve kendine hayranlık. “Kendi bedenlerini sevmeleri normal kadın kibirinde önemli bir etkidir.”

Rank, bu makalede aynı zamanda ilk kez narsisizmin savunmacı niteliğini tarif etmiştir. Kadın bir hastasından bahsederken: “Hasta, erkeklerin o denli kötü ve sevgi konusunda o denli beceriksiz; bir kadının güzelliğini ve değerini takdir etme yetisinden o denli mahrum olduklarını düşünmekteydi ki, önceki narsisistik duruma dönmesinin ve erkekten bağımsız olarak kendi kendisini sevmesinin daha iyi olacağını düşünüyordu.” diye yazar.

1911’de Freud narsisizm terimini genetik olarak gelişimsel bir dönemi tarif etmek, dinamik olarak ise kibir ve kendine hayranlık gibi belirli tutumları açıklamak amacıyla kullanmıştır. Schreber (1911) olgu öyküsünün 2. bölümünde narsisizm, cinsel gelişimde otoerotizm ile nesne sevgisi arasındaki bir evre olarak tanımlanır. Freud, söz konusu metinde “benliğin libidinal yatırıma uğraması” anlamında narsisizm kavramına kısaca değinir. Bu kavramsallaştırma sonraları narsisizmin temel tanımı haline gelecektir. Benzer görüşler Totem ve Tabu (1913) eserinde de ileri sürülür.

Bireyin gelişimi ile insanlığın evreni kavrayış tarzını karşılaştırdığı Totem ve Tabu (1913) adlı eserinde Freud, ilkel insanın animistik omnipotensini ve megalomanisini narsisizmle ilişkilendirir. Bu eserinde Freud, insanoğlunun evreni kavrayışındaki aşamaları animistik, dinsel ve bilimsel olarak üçe ayırır: “Animistik evrede insanlar omnipotensi kendilerine atfetmektedirler. Dinsel evrede omnipotensi tanrılara aktarılır; ancak arzularına uygun yollarla tanrıları etkileme gücünü korudukları için omnipotensi kesin olarak da terk etmiş sayılmazlar. Evrenin bilimsel görüşü, kişinin omnipotensine yer bırakmaz; insanlar kendi küçüklüklerini kabul ederler ve ölüme teslimiyetle boyun eğerler.”

Freud, animistik evreyi narsisizmle eşleştirir. Nesne ilişkilerinin geliştiği aşama dinsel evreye karşılık gelmektedir. Çocuk bu evrede kendi birincil megalomanisini nesnesi lehine terk etmek zorunda olduğunu kabul eder. Bilimsel evre ise bireyin gerçekliğin gerekliliklerini kabul ettiği olgunluk evresidir

Freud’un tamamıyla narsisizm kavramına adanmış yegâne eseri olan Narsisizm Üzerine: Bir Giriş (1914) makalesine geldiğinde kavramın temelleri zaten çoktan atılmıştır. “Narsisizm” yapıtında narsisizm kavramı psikanalitik kuramla bütünleştirilmekte, özellikle libidinal yatırımlarla ilişkilendirilmektedir (Laplanche ve Pontalis, 1988).

Freud bu makaleyle birlikte libido kuramını ve psikoseksüel gelişim kuramını

narsisizmi kapsayacak tarzda genişletir. Makalenin ayrıntılarına geçmeden evvel bir noktaya işaret etmekte yarar var; daha sonra Hartmann'ın (1950) netleştireceği gibi Freud bu dönemde ego terimini benliği (self)* kastedecek biçimde kullanır. Dolayısıyla, “Narsisizm” makalesinde kullanılan ego kavramının süperego, ego ve id bağlamında geçen ego olmadığını belirtelim. Ego, ruhsal bir yapı olarak ancak “Ego ve İd” (1923) yapıtında kavramsallaştırılacaktır.

Bu klasik makalesinin başlangıcında Freud, terime ilişkin önceki kullanımları detaylı biçimde anlatır ve kavramı üç ilave fenomeni açıklamak üzere kullanır: bir nesne ilişkisi biçimi, bir nesne seçme tarzı ve ego ideali.

Freud, yaşamın başlangıcında otoerotik dönemin ardından, bireyin henüz nesne yatırımlarına girişmeden evvel, sahip olduğu tüm libidosunu kendi egosuna (yani, benliğine) yatırdığını öne sürer ve libidonun bu aşamasını birincil narsisizm olarak adlandırır. Otoerotizmle narsisizm arasına kesin bir çizgi çeker; ego gibi bir bütünlüğün bireyde başlangıçtan itibaren bulunamayacağını, egonun gelişmek zorunda olduğunu kaydeder. Bununla beraber otoerotik içgüdüler en erken dönemden itibaren mevcuttur. Narsisizme ulaşmak için otoerotizme bir şeylerin, yeni bir ruhsal etkinliğin eklenmesi gerektiğini ileri sürer.

Otoerotik döneme ve daha sonra gelişen birincil narsisizm dönemine dair teoride üstü örtük olarak çocuğun bu dönemler içinde dışsal nesnelere -çocuğun ruhsal gerçekliği açısından- hiçbir ilişkisinin olmadığı görüşü saklıdır. Otoerotizm ve narsisizm arasındaki bu kesin ayırım daha sonraki eserlerinde netliğini kaybedecektir.

Makalenin ikinci kısmında nesne seçimi ele alınır. Nesne seçimine giden yollar narsisistik ve anaklitik olmak üzere ikiye ayrılır. Çocuğun bakımından sorumlu anne figürü ile bağlantılı sevgi nesnesi seçimini temsil eden anaklitik nesne seçim türünün yanı sıra Freud, erkek eşcinselliğindeki nesne seçiminden hareketle narsisistik nesne seçimi türünü kavramsallaştırır. Erkek eşcinsellerin, sevgi nesnesi seçimlerinde nesne olarak annelerini değil bizzat kendilerini aradıklarını, narsisistik olarak adlandırılması gereken bir tür nesne seçiminde bulduklarını belirtir. Freud, bu gözlemin onu narsisizm varsayımını benimsemeye sevkeden en güçlü nedenlerden biri olduğunu ifade etmektedir. Birey, nesne yatırımlarına giriştiğinde anaklitik nesne seçiminin yanı sıra benliğini veya benliğinin bir kısmını temsil eden nesnelere de seçebilir; bu narsisistik bir nesne seçimidir.

Makalenin üçüncü bölümü temel olarak ego ideali ve benlik değeri konularına ayrılmıştır. Frustrasyonlar sonucunda yitirilen birincil narsisizm, ego ideali olarak dışarı yansıtılır ve yansıtmanın yapıldığı nesneyle özdeşleşme yoluyla birincil narsisistik döneme benzer bir iyilik hali yakalanmaya çalışılır. Bu çabanın, zamanla, egoyu olgunlaştıran ve geliştiren; onun kültürel bir özne haline gelmesini sağlayan temel dinamik halini aldığı imâ edilir.

Freud, makalenin sonlarında narsisizm ile benlik değeri arasındaki ilişkiyi ele alır. Konu makalenin çeperde kalmış bir parçasını oluştursa da bu ilişkilendirmeden narsisizm teriminin şimdiki en önemli anlamlarından biri; benlik değeriyle eşanlamlı tutulan kullanımı ortaya çıkmıştır (Cooper, 1986).

Freud'un bu makalede narsisizm konusunu açığa kavuşturmak için çok gayret sarf ettiği, birçok olguyu birbiriyle ve narsisizmle ilişkilendirmeye çalıştığı sezilir. Ne var ki, Ernest Jones'tan (1955) öğrendiğimiz kadarıyla, Freud sonuçtan hiç memnun değildir. Buna rağmen makalenin Freud'un bibliyografisinde en önemli makalelerinden biri olduğu, görüşlerinin evriminde önemli dönüm noktalarından birini teşkil ettiği, sonraki çalışmalarında izi sürülecek ve geliştirilecek birçok fikri içerdiği kabul edilir (Richards,

* Türkçe psikanalitik literatürde İngilizcedeki “self” kavramı daha çok “kendilik” terimiyle karşılanırsa da Türkçenin gündelik kullanımında, geleneksel ve modern edebiyat ve söylemindeki “benlik” teriminin “self”in işaret ettiği yapı ve deneyime daha uygun düştüğü kanısındayım.

1991).

Narsisizm makalesinden hemen sonra yazılan İçgüdüler ve Değişimleri (1915) adlı yapıtında narsisizmin ele alınışı sürdürülür. Narsisizm ile otoerotizm arasındaki ayrım ise belirsizleşir: “Egonun gelişiminin, cinsel içgüdülerin otoerotik doyum bulduğu erken evresine 'narsisizm' adını vermeye alıştık.”

“Başlangıçta zihinsel yaşamın en erken dönemlerinde ego, içgüdülerin yatırımına sahiptir ve belli ölçüye dek onları kendi başına doyurabilmektedir. Bu duruma 'narsisizm', doyum elde etmenin bu biçimine de 'otoerotizm' adını veriyoruz.”

Yas ve Melankoli makalesinde Freud (1917) normal yas sürecinde, kişinin zaman içinde kaybettiği nesnesinden vazgeçebilecek aşamaya geldiğinde libidosunu söz konusu nesneden geri çektiğini ve yeni bir nesneye yatırımda bulunabilecek serbestliğe kavuştuğunu saptar. Ancak melankolide benlik kayıp nesneden yatırımını geri çekmemekte direnir; kaybı inkâr etmek ve nesneyi elde tutabilmek amacıyla nesneyle narsisistik özdeşleşmeye girer. Melankolik depresyonda gözlenen kendini suçlama ve özdeğer kaybının benliğe dâhil edilmiş kayıp nesneye yönelik saldırganlığı yansıtır Freud’a göre.

Freud ilk nesnesiz narsisistik durumla nesne ilişkileri arasında mutlak bir karşıtlık öne sürer. “Grup Psikolojisi” (1921) eserinde, birincil narsisizm olarak adlandırılan bu ilkel durumun dış dünyayla herhangi bir ilişkiden mutlak yoksunlukla, ego ve id arasında ayrışmanın yokluğuyla ayırt edildiği ileri sürülmekte; rahim içi varoluş onun prototip biçimi olarak düşünülürken uykunun söz konusu ideal durumun az çok başarılı bir taklidi olduğu ifade edilmektedir.

Ruhsal yapıyı id, ego ve süperego biçiminde kavramsallaştırdığı yapısal teorisini öne sürdüğü Ego ve İd (1923) eserinde Freud, narsisizm kavramına söz konusu yapısal kuram ışığında yeni bir içerik kazandırmış, kavramı ego gelişimindeki özdeşleşmelerle ilişkisi bağlamında ele almıştır:

“Oral evrede nesne yatırımı ve özdeşleşme birbirinden ayırt edilemez durumdadır. Ancak daha sonra nesne yatırımı, erotik eğilimlerini bir gereksinim olarak hisseden idden doğar. Hala güçsüz durumda olan ego, nesne yatırımının ayırdına varır, onlara onay verir ya da bastırarak savuşturur.”

“En başta tüm libido idde toplanmıştır, bu sırada ego hala oluşma aşamasında ve güçsüzdür. İd bu libidonun bir bölümünü dışa, erotik nesne yatırımlarına yollar, artık daha güçlü hale gelmiş olan ego bu nesne libidosunu ele geçirmeye ve kendisini ide bir sevgi nesnesi olarak dayatmaya çalışır.”

“Ego cinsel nesnenin özelliklerini özdeşleşme sonucu kazandığında kendisini ide bir sevgi nesnesi olarak dayatmakta ve şöyle demektedir: 'Bak beni de sevebilirsin. Ben nesnene çok benziyorum.'...“Dolayısıyla, egonun narsisizmi nesnelere geri alınmış olan ikincil bir narsisizmdir.”

Psikanalizin Özeti’nde (1940) başlangıçta egonun libidonun tümünü içermesi "mutlak birincil narsisizm" olarak adlandırılır. Birincil narsisizmin, egonun narsisistik libidoyu nesne libidosuna dönüştürmek için, nesne temsillerini libido ile yüklemeye başlamasına dek sürdüğü belirtilir.

Freud’un bu katkıları yaptığı erken dönemlerde eşzamanlı olarak başka bazı önemli teorisyenlerin değerli katkılarına da rastlıyoruz. Örneğin, Ernest Jones (1913) “narsisistik” terimini kullanmamakla beraber bozukluğu tanımlamada oldukça yararlı bilgiler vermiştir. “Tanrı Karmaşası”nda (1913) Jones’un, açık büyüklenmeci özellikler gösteren narsisistik bireyi betimleyen ilk analitik yazar olduğu söylenebilir. Bu makalesinde Jones; teşhirci, soğuk, duygusal açıdan ulaşılmaz olan; omnipotens fantezilerine sahip, kendi yaratıcılığını aşırı derecede önemseyen ve yargılayıcı eğilimle ayırdedilen bir kişilik tipini tarif eder. Bu gibi kişileri, psikozdan normale uzanan ruhsal sağlık yelpazesinde betimler: “Bu gibi

insanlar delirdiklerinde gerçekte tanrı oldukları hezeyanını açıkça gösterme eğilimindedirler ve her tımarhanede böylelerine rastlanır.”

Hem sağlıklı hem de patolojik gelişim açısından narsisizmin temel önemini vurgulayan ilk yazar Wilhelm Reich'tir. “Karakter Analizi” (1933) kitabının bir bölümünü “fallik-narsisistik karakter”e ayırmıştır. Betimlediği karakter “kendine güvenli... kibirli... enerjik, çoğu kez davranışlarıyla etkileyici... yaklaşmakta olan saldırıya erken davranıp kendi saldırısıyla karşılık veren”, rastgele cinsel ilişkiler kuran, eleştiriye karşı tepkisel davranan; sadistik eğilimler, eşcinsellik, madde bağımlılığı, süperegö eksiklikleri gösteren biridir. Şimdiki bilgilerimiz ışığında Reich'in açık sınır özellikler gösteren narsisistik bireyi betimlemiş olduğunu söyleyebiliriz. Reich, narsisistiklerin libidosunun nesne sevgisi pahasına kendilerine yöneldiğini belirtmiştir. Temel psikopatoloji Reich'a göre derindeki aşağılık duygularıdır.

Karl Abraham (1919) “anal karakterli narsisistik nevroz” olarak nitelediği psikopatolojiye sahip hastalardaki aktarım direncini tanımlayan ilk psikanalistir. “Obsesyonel nevroz” olarak da tanımladığı patolojideki baba kompleksine işaret eder. Büyüklemeçi fantezilere sahip söz konusu hastaların analisti aşağı gördüklerini, onu seyirci olarak kullandıklarını, hasetle dolu olduklarını, düşmansı ve rekabetçi özellikler sergilediklerini, görünüşte uysal bir izlenim verseler de aslında âsi bir tutum içinde olduklarını, serbest çağrışım yerine planlı, hazırlanmış bir anlatımları olduğunu ve analizin akışına kendilerini teslim etmediklerini belirtir.

NARSİSİZM VE PATOLOJİK NARSİSİZM

Narsisizme dair elimizde Freud'dan miras kalan, Heinz Hartmann'ın (1950) netleştirdiği neredeyse tek tanım vardır; Otto Kernberg de (1975) bu tanıma sahiplenir ve normal (belki daha doğru bir ifadeyle sağlıklı) narsisizmi benliğin libidinal yatırıma uğraması olarak tanımlar. Kernberg'e göre bu süreç, iyi “benlik-nesne-duygulanım temsili birimi”nin, ego gelişiminin çekirdeği olarak işlev göreceğ biçimde libidinal yatırıma uğramasıyla başlar.

Kernberg, “benliğin libidinal yatırıma uğraması”nın veya bir başka ifadeyle sağlıklı özsevgi, özsaygı ve benlik değerinin basitçe içgüdüsel libidinal enerji kaynağından kökenlenmediğini belirtir. Söz konusu yatırım, benlikle diğer intrapsişik yapılar ve dışsal faktörler arasındaki çeşitli ilişkilerden kaynağını alır.

Benliğin libidinal yatırımını, yani sağlıklı narsisizmi, belirleyen intrapsişik yapılar ve dışsal faktörler nelerdir?

1. **Dışsal faktörler:** Dışsal nesnelere sağlanan libidinal tatmin, ego amaçlarının ve arzularının; kültürel, entelektüel arzuların tatmini benliğin libidinal yatırımını artırır, dolayısıyla sağlıklı narsisizme katkı sunar.
2. **İçgüdüsel ve organik faktörler:** İyi bir genel sağlık hali, benliğin libidinal yatırımını artırdığı gibi, kişinin içgüdüsel gereksinimlerini kişisel ve sosyal olarak kabul edilebilir bir şekilde tatmin etme becerisi de aynı işlevi yerine getirir.
3. **Süperegö faktörleri:** Süperegönün eleştirel veya cezalandırıcı özelliklerini kışkırtmayacak tarzda yaşamak benlik değerini ve özsaygıyı artırır. İdeal benlik ve ideal nesne imgelerinin bütünleşmesi sonucu oluşan diğer bir süperegö yapısı olan ego idealinin talepleri ve beklentilerine uygun davranıldığı takdirde benlik değeri artar.
4. **İdeal benlik ve Ego faktörleri:** Egonun kendi içinde yer alan (ilkel ideal benlik imgelerinden olgun amaçlara dek uzanan çeşitli gelişim aşamalarını yansıtan) ego amaçları gerçek benliğin ona kıyasla ölçüldüğü hedefleri temsil eder. Söz konusu hedeflere ulaşmak benliğin libidinal yatırımını artırır. Sahip olduğumuzu hissettiğimiz kişilik ile olmak istediğimiz kişilik birbirine ne kadar yakınsa ve

ideal benliğimize ne kadar kolay ulaşabiliyorsak benliğin libidinal yatırımı o kadar yüksek olur.

5. **İçsel nesne dünyası:** Benlik ile içsel nesne dünyası arasında olumlu ve sevecen ilişkinin hâkimiyeti benlik değeri için bir başka önemli kaynaktır. Bu ilişki, içsel huzurun, yaşam sevincinin, mutluluğun ve iyimserliğin temel kaynağıdır. Ayrıca, böylesi olumlu içsel nesne dünyası, özellikle kişi gerçek yaşamında hayal kırıklıkları ve frustrasyonlarla karşı karşıya kaldığında benliği sevgi ve iyilik hissiyle destekler.

Özetlemek gerekirse; iyi bir sağlık hali, ego amaçlarının gerçek hayatta kazanılan başarılar aracılığıyla gerçekleştirilmesi, dışsal nesnelere elde edilen sevgi ve tatmin, içgüdüsel gereksinimlerin gerçeklik ilkesi çerçevesinde tatmini, süperegoya paralel bir yaşam tarzı, benlikle süperego yapıları arasındaki uyum, özdeşleşmek istediğimiz ideal benliğe ulaşabilmek, sevdiğimiz ve sevdiğimiz iyi bir içsel nesne dünyası benliğin libidinal yatırımı, dolayısıyla benliğin kendinden memnuniyetini artırır.

Kernberg'e (1975) göre normalde benliğe yapılan libidinal yatırımın artması nesnelere yönelik libidinal yatırımın artışını da beraberinde getirir; zira nesne ilişkilerinde nesnelere yatırım ile benliğe yatırım eşzamanlı ve iç içe gerçekleşir (Van der Waals, 1965). Libidinal yatırımı artmış, kendisiyle barışık ve mutlu bir benlik, dış nesnelere ve bu nesnelere içselleştirilmiş temsillerine daha fazla yatırım yapabilir. Genel olarak agresif yatırıma kıyasla benliğe yönelik libidinal yatırım arttığında sevmeye ve verme, şükran duyma ve bunu ifade etme, başkaları için tasa duyma, cinsel sevgi, yüceltme ve yaratıcılık yetisi de bunun paralelinde artar (Kernberg, 1975).

Buna karşılık, narsisizmi düzenleyen bahsi geçen çeşitli yapılardan ve dış gerçeklikten kaynaklanan benliğe yönelik agresif yatırım benlik değerini azaltır. Dışsal sevgi kaynaklarının kaybı, ego amaçlarına ulaşmada veya ego beklentilerine uygun yaşamada başarısızlık, süpregonun kabul edilemez addettiği içgüdüsel itkilere yönelik baskısı, ego idealinin taleplerine uygun yaşayamama, içgüdüsel gereksinimlerin genel olarak frustre olması veya kronik fiziksel hastalık gibi durumlarda benliğin libidinal yatırımı azalır ve bu durum patolojik narsisizm oluşumuna zemin hazırlar. Bu alanların herhangi birindeki başarısızlık veya kayıp diğer alanlarda yankısını bulur; zira benliğin libidinal yatırımından sorumlu intrapsişik yapılar birbirinden izole değil; dinamik bir denge içinde yer alırlar (Kernberg, 1975).

Klinik planda, "narsisistik çatışmalar"dan her bahsettiğimizde aslında benlik ile benliğe libidinal veya agresif yatırımı etkileyen intrapsişik yapılar ve çevresel faktörler arasındaki sağlıklı ve patolojik ilişkilerden bahsetmiş oluruz. Bir başka deyişle, benlik ile söz konusu yapılar ve faktörler arasındaki ilişkiler, benliğe yönelik yatırımın libidinal veya agresif oluşunu belirlerler (Kernberg, 1975).

Sağlıklı narsisizm, benliğe yönelik libidinal yatırımın agresif yatırıma nispi hâkimiyetine işaret eder. Dolayısıyla, sağlıklı veya patolojik olsun, narsisizm ancak libidinal ve agresif dürtü türlerinin değişimlerinin birlikte analiz edilmesiyle anlaşılabilir. Narsisistik bozukluk nesnelere yerine benliğe değil, büyülenmeci benliğe yönelmiş libidinal yatırımı yansıtır (Kernberg, 1975). Narsisistik bozukluğa özgü yapılanma olan büyülenmeci benlik, temel olarak, bilinçdışı bastırılmış patolojik/patojen nesne ilişkisine karşı savunma işlevi görür. Söz konusu nesne ilişkisi psikoterapi süreci içinde gelişecek olumsuz aktarımın da kaynağını oluşturur.

Patolojik/patojen nesne ilişkisinin libidinal ve agresif yatırımın etkisi altında olduğunu özellikle vurgulamak gerekir. Patolojik narsisizmde libidonun ve agresyonun spontan yatırımları şiddetle ve agresif tarzda bastırılır. Söz konusu olan, sevgiyi ve nefreti yasaklayan bir tutumdur. Spontanlığı, içsel özgürlüğü ve canlılığı ketleyen de bu tutumdur. Çözümüne giden

yol ise, sevginin daha baskın olduğu sevmeye ve nefret etmeye özgürlüğünü yeniden kazanabilmekten geçer.

PATOLOJİK NARSİSİZM TİPLERİ

“Patolojik narsisizm” terimi Kernberg’e göre nevrozdan narsisistik kişilik bozukluğuna dek uzanan geniş bir bozukluk yelpazesini kapsar (Kernberg, 1975).

1. En az sorunlu olan bozukluklar nevrozlarla ve nevrotik karakter patolojisiyle bağlantılı narsisistik bozukluklardır.

Normal narsisizm; benliğin kendinden beklentilerinin, isteklerinin, modellerinin ve ideallerin yetişkin niteliği ve olgunluğu (çocuksu özelliklerden farklı olarak) anlamında benlik ve benlikle ilişkili intrapsişik yapıların ulaştığı gelişimsel düzey ile bağlantılıdır. Örneğin benliğin, süperegonun ve ego idealinin yapısal bütünlüğü ve içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin bütünlüşmesi gerçekleştirilmiş olmasına rağmen çocuksu narsisistik amaçlar ve çatışmalara fiksasyon söz konusu olabilir. Bu fiksasyon, nevrotik tepkilere ve karakter patolojine sahip çoğu hastada tipiktir.

Genel olarak tüm nevrotik çatışmalar, benliğin daha evvel bahsi geçen çeşitli durum ve yapılarla optimal ilişkilerini olumsuz yönde etkiler ve dolayısıyla patolojik narsisizme neden olurlar. Nevrotik semptomlar ve karakter özellikleri, benliğin ve egonun işleyişini kişilerarası ve ruhiçi çatışmalardan korudukları oranda benlik değerini de korurlar ve dolayısıyla narsisistik bir işlev görürler.

Nevrotik karakter özellikleri analitik olarak açığa çıkarıldığında, ego beklentilerinin ve amaçlarının içeriğinin ve süperegoya ait beklentilerin, hedeflerin, taleplerin ve yasakların çocuksu düzeylerde kalmış oldukları farkedilir. Dolayısıyla, yalnızca bu bozukluklar Kernberg’e göre normal ancak aşırı derecede çocuksu narsisistik amaçlara fiksasyonu veya regresyonu yansıtır.

2. Kernberg’e göre daha ciddi bir narsisistik bozukluk tipi, ilk kez Freud’un (1914) “narsisistik nesne seçimini” örneklemek üzere erkek eşcinselliğine atıfla tanımladığı tiptir.

Söz konusu bozukluk tipinde, patolojik özdeşleşmeler; kişinin benliğini içselleştirilmiş patojenik bir nesneyle (örneğin annesi) özdeşleştirmek, çocuksu benliğini ise nesneye yansıtması suretiyle diğerleriyle (hem içsel nesne temsilleri hem de dışsal nesnelere) şimdiki veya geçmişteki gerçek veya ideal benliğinin bir yönünü temsil etmeleri dolayısıyla ilişkiye geçmesine yol açar; benlik ve nesnenin işlevlerinin takas edildiği libidinal bir ilişki meydana gelir. Diğer insanları kendisinin sevilmesini istediği gibi seven insanlara özgü söz konusu nesne ilişkisine, daha ziyade erkek ve kadın eşcinselliğinde rastlanır (Kernberg, 1984).

Nesneyle özdeşleşmiş benlik ile benlikle özdeşleştirilmiş nesne arasındaki bu patolojik ilişki içinde, hem intrapsişik olarak hem de dış ilişkiler açısından yine de bir nesne ilişkisi mevcuttur. Kanımca, narsisistik psikopatolojinin bu türünde ayırt edici olan, patolojik bir gelişme sonucunda kişinin özdeşleşme nesnesiyle sevgi nesnesini çaprazlaması; benliğin, donanımına sahip olmadığı nesneyle nafîle bir çabayla özdeşleşmeye çalışmasıdır.

3. Kernberg’e göre yalnızca narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerde diğerleriyle ilişki terkedilmiştir. Burada ilişki, artık benlik ve nesne arasında değil; ilkel, patolojik büyülenmeci benlik ile aynı büyülenmeci benliğin o an için

idealize edilen nesneye/nesnelere geçici yansıtması arasındadır.

İlişki artık benlikle nesne arasında veya nesneyle benlik arasında değil, benlikle benlik arasındadır. Bu noktada, artık topyekûn narsisistik bir ilişki nesne ilişkisinin yerini almıştır. Bu ilişki biçimi, Kernberg'e göre patolojik narsisizmin en ağır biçimini temsil eden özgül bir karakter patolojisi olan narsisistik kişiliğin ayırddedici özelliğidir. Bundan ötürü, narsisistik bozukluk basitçe normal ilkel narsisizme saplanma olarak değerlendirilemez; söz konusu olan sağlıklı gelişimde hiçbir ilkörneğine rastlanmayan patolojik bir yapılanmadır.

Kernberg (1975), bütünleşmiş benlikten yoksun olmaları dolayısıyla sınır kişilikleri ve psikotik kişilikleri patolojik narsisizm içinde değerlendirmez. Sınır kişilik bozukluğunda bütünleşmiş bir benlik olmadığı için söz konusu olan patolojik narsisizm değil, son derece patolojik ve ilkel nesne ilişkisi yapılanmasıdır. Psikozda ise, benlik ve nesne ayrışması yoktur veya tersine çevrilmiştir. Sınır kişiliği psikozdan ayıran şey, gerçeklik ilkesini muhafaza etmesi ve benliğin ötekinden ayırt edilebilmesidir. Narsisistik kişilik bozukluğunu sınır kişilik bozukluğundan ayıran ise, narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerde patolojik de olsa bütünlük arz eden bir benlik yapısının -büyüklenmeci benliğin- mevcudiyetidir.

Bu yazıda, daha çok Kernberg'ün (1975) "patolojik narsisizmin saf kültürü" olarak nitelediği narsisistik kişilik bozukluğuna yoğunlaşılacaktır. Metin boyunca bu bozukluğa sahip kişilerden bahsederken anlatım kolaylığı sağlamak amacıyla "narsisistik kişi/narsisistik kişilik" ifadeleri kullanılacaktır.

BETİMLEYİCİ VE PSİKODİNAMİK ÖZELLİKLER

Narsisistik kişiler, en temelde içselleştirilmiş nesne ilişkilerindeki spesifik çatışmalarla bağlantılı olarak benlik değerlerinde, kendine güven ve saygı duymada ciddi sorun yaşayan kişilerdir (Kernberg, 1975). Narsisistik kişinin tüm çabası bu dünyada değerli, anlamlı ve meşru bir varlık olduğunu diğer insanlara tasdik ettirmektir.

Görünüş itibarıyla, narsisistik kişi, genellikle, kibirli, üstten bakan, kendini beğenmiş, soğuk, mesafeli ancak çoğu kez çekici bir izlenim verir (Kernberg, 1975). Diğer insanlara kıyasla özel ve üstün biri olduğunu düşünür. Yüzeyde bu kişiler ciddi bir davranış bozukluğu göstermeyebilirler, hatta bazıları sosyal ve mesleki olarak oldukça başarılıdır.

Kendilerinden memnuniyet duymak, kendilerini sevebilir hissetmek için mükemmel, kusursuz görünmeye ihtiyaç duyarlar. İnsanların takdirini, onayını, sevgisini, beğenisini; karakteristik olarak ise hayranlığını kazanmanın peşindedirler. Başkalarından aldıkları takdir ya da kendi büyüklenmeci fantezileri dışında hayattan pek zevk almazlar.

İnsanların hayranlığını kazandıklarını, onların gözünde mükemmel göründüklerini veya idealize ettikleri kişinin onayını hissettikleri durumda ancak kendilerini iyi, sevebilir, güven dolu ve mutlu hissederler. Bu olmadığı takdirde hissettikleri huzursuzluk, sıkıntı ve çökkünlüktür.

Kendilerine dair büyüklenmeci, şişkin bir benlik temsiline sahip olmakla ötekinin hayranlığına muhtaç olmak çelişki gibi görünebilir (Kernberg, 1975). Ötekinin hayranlığını elde etmek suretiyle büyüklenmeci benlik temsiline ve iyilik halini sürdürebilir ve ancak bu sayede bilinçdışında tuttıkları olumsuz duygulanım ve imgelerle yüklü özbenliklerini bastırmaya devam edebilirler.

Özellikle idealize ettikleri insanların kendileri hakkındaki duygu ve düşüncelerine aşırı bir hassasiyet gösterirler. İmaj, dışarıya karşı nasıl görüldüğü narsisistik kişi için hayati bir önem taşır. Gerçekte ne olduklarından ziyade nasıl göründüklerini daha çok önemserler. Kendilerini, dışarıdan bir gözle izlerler. Bu nedenle, narsisistik kişinin zihni tipik olarak

sürekli biçimde kendisiyle, insanların gözündeki izlenimiyle meşguldür. Ötekinin gözüne girmek, benliği ifade etmenin önüne geçmiştir.

Bu kişiler kendilerine hayranlık kazandıracak sahte, gerçek özdeşleşmelerden uzak, yüzeysel özdeşleşmeleri yansıtan imajlara, davranışlara bürünürler. İdealize ettikleri kişiye/kişilere özenir, onu/onları görünüş, davranış olarak taklit ederler. Sürekli biçimde reel benliklerini özdeşleşmek istedikleri büyüklenmeci ideal benlikleriyle kıyaslar ve uygunluğunu sınarlar. Başkalarına olduğu kadar kendilerine karşı da acımasız biçimde eleştireldirler ve kendilerini sürekli biçimde olmaları gerekenden eksik hissederler.

Narsisistik kişi sürekli olarak mükemmel imajını diri tutacak, besleyecek aynalamalara ihtiyaç duyar. Bu tepkileri elde etmek için uğraşır durur. Dolayısıyla, kendini iyi hissetmenin yolu olarak narsisistik kişi tipik olarak büyüklük ve üstünlük hissini pekiştirmek için sürekli bir şeyler yapmak zorunda hisseden, performans zorlantısı içindeki kişidir.

Narsisistik kişi, benliğinin uzantısı olarak yaşantıladığı çevresindeki canlı ve cansız tüm nesnelere de kendi mükemmelliğini yansıtmayı, onların da mükemmel görünmelerini bekler; ev, araba, giysi, gidilen mekanlar, partner, ilişki içinde oldukları insanların mükemmelliği, bir bakıma, onun mükemmelliğinin kanıtıdır (Masterson, 1990).

Dünyayı şöhretli, zengin, büyük ve önemli insanlar ile aşağılanabilir, değersiz, "düşük kalite" insanlar biçiminde ikiye böler. Büyük, önemli, zengin ve güçlü gruba değil de "düşük kaliteli" gruba ait olmaktan korkar (Kernberg, 1975). Sıradan olmak narsisistik kişi için aşağılayıcı ve korkutucudur.

Mükemmel görünmediğini hissettiğinde "ya hep ya hiç" kuralını işletir; kendini değersiz, önemsiz, yetersiz, zavallı, kusurlu, hiçbir işe yaramayan ve bir hiç hisseder. Büyüklenmeci benliğin çöktüğü depresif dönemlerinde hipokondriya, ölüm anksiyetesi, paranoid kaygılar yoğunlaşır. Bu duygulanımlar, narsisistik bireyin kendini neye karşı savunduğunu açığa çıkarır. Tüm gayreti, ona derin bir ıstırap veren değersizlikle yüklü özbenliğin inkârına yöneliktir.

Mükemmel olma hakkındaki başarısızlık şiddetli utanç duygularını açığa çıkarır. Nevrotik bireydeki suçluluk duygusuna karşılık narsisistik kişinin merkezi duygusu yetersizlik hissine bağlı olarak ortaya çıkan utançtır.

Eleştiriyi ve başarısızlığa karşı oldukça hassastırlar. Bu durumda kendilerini incinmiş ve küçük düşmüş hisseder, öfkeyle tepki verirler. Bu kişiler açısından "başarısızlık" rekabet içeren bir ortamda birinci, önde gelen ya da tercih edilen kişi olamamak anlamını taşır. Terapi içinde rekabetlerinin ketlenmesi çoğu kez hatalı bir biçimde oedipal rekabetten kaçınma biçiminde yorumlansa da, dikkatle incelendiğinde, bu ketlenmenin temelde büyüklenmeci benliğin narsisistik kırılma noktasına karşı bir savunma olduğu anlaşılır (Kernberg, 1975).

Gücünü özbenliğinden değil, narsisistik yatırımda bulunduğu ötekilerin gözündeki hayranlık dolu ışıltıdan alır narsisistik kişi. Kendini iyi hissetmenin tümüyle nesneye endeksli bu yolu yabancılaşmaya işaret eder; narsisistik kişi yabancılaşmış kişidir. Spontan, olduğu haliyle değil, ancak, hayranlık uyandıracakını düşündüğü, özbenliğine yabancı sahte, büyüklenmeci bir benlik sayesinde sevebileceğine derinden inanmıştır.

Aslında, çoğu kez zannedilenin aksine narsisistik kişi kendini seven değil kendinden nefret eden kişidir. Bilinç dışında kendini değersiz, eksik, kusurlu ve küçük görür. Tüm savunmaları nefret ettiği özbenliğini bastırmak ve hayranlık elde etme yoluyla temel nesne nezdinde kendini sevebilir hale getirmeye yöneliktir. Ancak bu durumda, benlik değerini yükseltebilir ve dolayısıyla kendini iyi hissedebilir.

Özbenliğiyle dışarı yansıttığı imajı arasındaki bu zıtlık narsisistik kişinin yapaylık, yapmacıklık ve sahtelik hissi yaşamasına yol açar. Sevgiyi, beğeniyi, hayranlığı elde ettiğindeyse içten içe gerçekten sevilmediğini, aslında sevilenin sahte benliği olduğunu hisseder. Bu farkındalık, elde ettiği hayranlığın keyfini ve coşkusunu gölgeler.

Sevgi ve hayranlık narsisistik kişinin iç dünyasında eş anlamlıdır. Sevmek ve sevilmek için kusursuz, mükemmel, hayranlık uyandırıcı olmak gerektiğine inanır. Psikanalitik inceleme, sevilmemekten ve değer görmemekten yakının narsisistik bireyin aslında kendisinin kimseyi gerçekten sevmediğini ve değer vermediğini ortaya çıkarır. Narsisistik kişinin sorunu aslında sevilmemek değil sevememektir. Narsisistik birey için sevgi nesnesi, içinden akıp gelen coşkuyla bağlandığı biri değil çatışmalarına karşı ona emniyet hissi veren bir korkuluktur. Sevgisizlik, iç dünyada agresyonun libido üzerindeki hâkimiyetinin fenomenolojik göstergesidir.

Sahte benlik doğrultusunda davranan narsisistik bireyin en temel karakteristiklerinden biri –belki de en önde geleni- spontanlığını yitirmiş olmasıdır. İçsel özgürlük olarak da nitelenebilecek spontanlık kaybı, özbenlik kaybının kaçınılmaz bir sonucudur.

İçsel özgürlüğünü yitirmiş olan narsisistik kişi, içinden geldiği gibi davranamaz. Travmaya uğrayacağı, gözden düşeceği; nesnenin ve benliğin agresyonunu uyaracağı, yaralı ve kusurlu benliğinin açığa çıkacağı kaygısıyla spontanlığını ketler. Dolayısıyla, sürekli büyülenmeci benliğin empoze ettiği biçimde ölçülü, kontrollü, hesapçı davranır.

Özbenliklerini sürekli biçimde bastırdıkları için spontan, hakiki gereksinimleri hiçbir zaman tatmin bulmaz. Gerçek gereksinimlerin güdülemediği, aksine bu gereksinimlerin bastırılmasından enerjisini alan sahte benliğin kazanımları, başarıları ve tatminleri ancak geçici bir mutluluk verir.

Hakiki mutluluğun ve doyumun içsel (ve dışsal) nesne tarafından olumlanan özbenlik kökenli arzuların spontan ifadesi ve doyumuyla mümkün olabileceği gerçeğinden habersiz, her doyumsuzluğun ardından yeni bir sahte tatmin kaynağına yönelirler.

Özbenliğin bastırılmış olması nedeniyle hakiki, spontan gereksinimlerin asla tatmin nesnelereyle buluşamaması, narsisistik kişide tipik olarak anlamsızlık hissi yaratır; zira anlam ancak özbenliğin nesnesiyle buluştuğunda benliğin yaşayabileceği hissiyattır. Nitekim özbenliklerini bastırılmış olan narsisistik bireylerin terapiye başvurma sebepleri arasında en başta geleni anlamsızlık duygusudur, her türlü sözde tatmine rağmen tam anlamıyla mutlu ve tatminkâr olmamaları tipik yakınmalarıdır. Kronik tatminsizlik ve memnuniyetsizlik hissi narsisistik birey için karakteristiklerdir.

Narsisistik kişiler özbenliklerini ve dolayısıyla tüm spontan duygulanımlarını ketlediklerinden, duygu ve düşüncelerini tarif ederken sıklıkla “hissiz” terimini kullanırlar; hiçbir hakiki duygu yaşamadıklarından yakınırlar. Bu noktada, mitolojideki “Narkisos”la “narkoz”un ortak “nark-” kökünden geldiğini ve “hissiz” anlamını taşıdığını kaydetmek ilginçtir (Gabbard, 1994).

Özbenliğe uygun yaşayamamanın bir diğer önemli sonucu narsisistik bireylerin kendilerini olgun, yetişkin hissedememeleri, çocuksu hissetmeleridir. Sıklıkla “kalıbın adamı” olamadıklarından yakınırlar.

Günlük yaşamlarında sorumluluklarını adeta görev icabı, sürükleniyormuşçasına yerine getirirler (Kernberg, 1975). Yaşamlarının merkezinde ürpertici bir boşluk, can sıkıntısı ve anlamsızlık hissederler. Boşluk duygusunu yaratan özbenliğin ketlenmişliği, bilinçdışı patolojik/patojen nesne ilişkisinin bilince yansıyan ürpertisi, hakiki tatmin eksikliği, umutsuzluk, karamsarlık ve sıkıntıdır. İçsel boşluklarını doldurmak için çeşitli dışavurum davranışlarına yönelirler. Derinliği ve geleceği olmayan gelişigüzel yüzeysel ilişkiler, anlamsız ve/veya sapkın cinsel etkinlikler, alkolizm, madde kullanımı, aşırı başarı hırsı, işkoliklik; ideolojik, dinsel ve grupsal fanatizm yaygın dışavurumlardır (Masterson, 1990).

Narsisistik kişi için varoluş henüz burada olmayan, gerçek hayatın ve gerçek aşkın başlayacağı ânı arama ve bekleme sürecidir (Bromberg, 1986). Şu an, daima kusurlu ve eksiktir. Umut hep karşı kıyıda. Büyülenmeci benlik tatmine ulaştığında ve bu sayede insanların hayranlığını kazandığında sonsuz emniyet, tatmin, mutluluk ve sevgiye kavuşacağı tipik fantezisi.

Onu hayatın risklerinden, acılarından, tatminsizliklerinden ve tehlikelerinden; aslında temelde bir türlü başa çıkamadığı dünya karşısındaki âcizliğinden kurtaracak ideal, tatmin edici, sevgi dolu omnipotent nesneyle, onun hayranlığını kazanmak suretiyle kaynaşma arzusu tüm davranışlarının ardındaki temel güdülenme kaynağıdır. Yaşam, bu fantastik kaynaşmanın peşinde koşarken geçen zamandır; kâh bunu bir süreliğine de olsa yakaladığı yanılmasına kapılır, kâh hayalkırıklığıyla umudunu sonrasına erteler. Ancak, hiçbir zaman bu kaynaşma fantezide olduğu gibi gerçekleşmez; ancak, narsisistik kişi hep bu umutla sürekli başarı, hayranlık, ideal aşk, ideal partner peşinde sonsuz bir arayış içinde koşar durur. Bu arada hayat geçip gider.

En rasyonel görünenlerinde bile bilinçdışı kurtarıcı fantezisini tespit etmek ilginçtir. En temelde hayatlarını onlar adına kolaylaştıracak birinin varlığına ihtiyaç duyarlar. Hayatlarının (özbenliklerinin demeli belki de) sorumluluğunu almaktan kaçınırlar; özbenlik ketlenmesi sonucunda özbenlik doğrultusunda irade ve inisiyatif de ketlenir. Başka alanlarda oldukça yetenekli olabilen narsisistik birey adeta öğrenilmiş çaresizlikle kendi arzuları karşısında irade ve inisiyatif gösteremez; zira sonuç alamayacağına, arzularının kötülüğüne, travmaya uğrayacağına derinden inanmıştır.

Sahip olduğu iradeyi, özbenliği doğrultusunda değil büyüklenmecilik ve idealizasyon yoluyla narsisistik yatırımda bulunduğu kişi veya kişilerin iradelerini, kendi savunmacı narsisistik gereksinimleri lehine etkilemede kullanmaya çalışır. Bu nedenle, narsisistik bozuklukta arzu kipi tersine döner; edilgenleşir. Narsisistik kişiler kendi arzuları peşinde gitmekten ötekilerin arzusunun nesnesi olmayı tercih ederler. Arzu tatmini ego becerisi sayesinde değil “benliğe hayran öteki” aracılığıyla gerçekleşecektir. İdeal ötekinin arzu nesnesi haline geldiği takdirde arzusunun doyurulacağı, içsel özgürlüğüne kavuşacağı beklentisi vardır. Paradoksal biçimde itaatkârlığın özgürlüğü ve tatmini getireceğine inanır. Büyüklenmecilik, bir bakıma, ideal öteki temsilinin yansıtıldığı kişinin hayranlığını kazanmak suretiyle onun yaşamsal desteğini almaya yönelik bir manevradır. Ancak, ötekinin arzu nesnesi olmak için kendi arzusunun bastırıldığı ve dolayısıyla arzusunun nesnesiyle buluşma imkânını ortadan kaldırdığı için kendini hiçbir zaman gerçek anlamda tatminkâr ve huzurlu hissedemez. Ne kadar itaatkâr, boyun eğici olursa kendinden, gerçek tatminden, özgürlüğünden ve mutluluğundan da o kadar uzaklaşır.

Narsisistik kişi, temelde özbenliğinin bastırılmasına bağlı narsisistik çatışmaların yol açtığı içsel güçsüzlüğünü ya güce sahip olarak ya da gücün parçası olarak –ki bu durumda da dolaylı olarak güce ulaşır- aşmaya çalışır. Kendini “potent” hissedemediği için “omnipotent” olmaya çalışır; bilinçdışında kendini “hiç” hissettiği içindir ki “hep” olmak ister.

Büyüklenmeciliğin yanı sıra güç attığı kişileri idealize etmesi, ancak ilk kusurlarında ya da yaşadığı hayalkırıklıklarında hızla gözden düşürmesi narsisistik bireyin tipik davranışdır. Yakından incelendiğinde idealize ettiği kişinin kendi büyüklenmeci benliğinin yalnızca bir uzantısı olduğu anlaşılır (Kernberg, 1975).

Duygusal yaşamları sığdır. Duygusal derinlikten yoksun, diğer insanlardaki karmaşık duygulanımları fark etmede başarısız olmanın yanı sıra kendi duyguları da farklılaşmamıştır; çabuk alevlenen ve ertesinde sönen duygulanımlara sahiptirler. Gerçek üzüntü ve yas içeren özlemden özellikle yoksun oldukları gözlenir; depresif tepkiler yaşantılama kapasitesine sahip olmamaları temel özelliklerindedir. Terk edildiklerinde veya hayalkırıklığına uğradıklarında görünüşte depresyona benzeyen tepkiler verseler de yakından incelendiğinde bu tepkilerin değer verilen kişinin kaybında duyulan hakiki bir üzüntüden çok, intikam arzularıyla yüklü kızgınlık ve kin olduğu fark edilir (Kernberg, 1975).

Narsisistik kişi diğer insanlara yönelik dikkat çekecek derecede ilgi ve empati yoksunluğu sergiler. İnsanların duygularına ve düşüncelerine empati göstermez. Gösterir gibi görüldüğünde ise bunun ardındaki motivasyon da tanıdiktır: o kişinin minnettarlığını harekete geçirip onu kendi narsisistik gereksinimleri doğrultusunda davranmaya sevk etmek. İnsanların

kendilerine has ve narsisistik kişinin arzularından bağımsız gereksinimleri, duyguları ve düşünceleri olduğunu kabullenmekte zorlanır.

Kendinde görmeye tahammül edemediği, kurtulmaya, saklamaya çalıştığı eksik ve kusurlara sahip olduğunu düşündüğü kişileri küçümser, aşağılar ve değersizleştirir.

Kronik ve yoğun haset bu insanların duygusal yaşamlarının temel bir özelliğidir. Narsisistik kişiler, kendilerinin sahip olmadığına sahip olan veya yalnızca hayattan zevk alıyor görünen insanlara karşı oldukça yoğun haset duyarlar (Kernberg, 1975). Özellikle büyülenmeci benlikle özdeşleştiklerinde, dolayısıyla kendilerini mükemmel hissettiklerinde diğer insanların onlara haset ettiklerini düşünürler.

Narsisistik kişilerin savunmacı örüntüleri, bilinçli benliği patolojik nesne ilişkisinden korurken, öte yandan nesne ilişkilerini ciddi derecede tahrip eder. İnsanlarla ilişkileri sömürücü ve parazitiktir. İlişkilerini sanki bir limonun suyunu sıkıp posasını bir kenara çıkarırmış gibi yaşarlar. İnsanlar onun için ya içinden alınıp çıkarılacak potansiyel narsisistik besinlere sahip veya içi boş ve değersiz olarak görünürler (Kernberg, 1975).

İnsanların narsisistik kişinin hayatında onu doyurmak; onun tarafından kullanılmak ve sömürülmek; ona biricik, özel, ayrıcalıklı, önemli ve üstün biri olduğunu hissettirmekten başka bir işlevleri yoktur adeta. Narsisistik destek bekledikleri kişileri idealleştirme, hiçbir şey beklemediklerini ise küçük görme, yok sayma eğilimindedirler.

İnsanları gerçekte sevmez, kendilerinden nefret ettikleri gibi aslında insanlardan da nefret ederler. Onları savunmacı narsisistik amaçları, gereksinimleri doğrultusunda davranmaya zorlamak tipik davranışlarıdır. Bu tutum omnipotent kontrol olarak adlandırılır. Omnipotent kontrol, bilinçdışı patolojik/patojen nesne ilişkisinden kaçınmak ve ilişki içindeki nesneyi çeşitli taktikler aracılığıyla bu kaçınmayı sağlayacak gereksinimler doğrultusunda davranmaya zorlamayı içerir. Adeta çocuksu bir beklentiyle dünyanın arzusuna göre şekillenmesini ve gereksinimleri doğrultusunda vaziyet almasını umar. Narsisistik yatırımda bulunduğu “iyi nesne” arzusuna uygun davranmadığında birden “kötü nesne”ye dönüşür.

Narsisistik kişi, partnerinin narsisistik gereksinimlerini kusursuz biçimde karşılama beklere. Buna hakkı olduğuna derinden inanır. Ya hayranlık bekler ya da idealize ettiği partnerinin yüceliğine sığınmak ister. Bu beklentisi karşılanmadığında şiddetli bir hüsrana ve öfke yaşar ve partnerini değersizleştirerek karşılık verir. Değersizleştirmeyi hayalkırıklığı olarak yaşantılar ve meşrulaştırır. Sonu gelmez ve asla doyum bulmayan narsisistik talepleri yoğun, mutlak ve ısrarcıdır. Üstelik çoğu kez de karşısındakinin karşılayabileceği türden makûl talepler değildir.

İlişkilerinde hâkim taraf olmak isterler. Özel ve üstün olduklarını düşündüklerinden insanlardan ayrıcalıklı muamele beklerler. İlişkileri her zaman gizli bir gündeme sahiptir. Yüzeyde arkadaşça, samimi görünebilseler de altta ilişkinin tek bir amacı vardır: büyülenmeci benliği ayakta tutacak narsisistik geribildirimleri/tepkileri elde etmek (Masterson, 1990).

Tatmin edici, hakiki bir yakınlığı içeren duygusal ilişkiye giremez veya sürdüremezler. İlişkileri genelde kısa sürer veya oldukça sorundur. Kişilik yapıları gereği kendilerini duygusal olarak içtenlikle birine adayamazlar, zira yakın ilişkiler kendini ifade etme, ortaya koyma ve empati becerisi; gerektiğinde ötekinin gereksinimleri adına kendi gereksinimlerini ikincil plana alabilme özverisi ve esnekliği gerektirdiği için narsisistik bireyin özellikle beceremediği bir ilişki tarzıdır. Ayrıca, yakın ilişkiler insanlardan ve kendinden sakladığı yaralı, boş, değersiz hissedilen ve pek doğal olarak aslında hiç de mükemmel olmayan gerçek benliğin açığa çıkma, fark edilme riskini de taşıdığı için narsisistik kişinin özellikle kaçındığı ilişkilidir.

Bu kişiler, içsel dünyalarında aslında yoğun bir yalnızlık yaşarlar. Samimi, yakın ilişki kuramamaları, kendilerini içtenlikle birine adayamamaları; kendilerini olduğu haliyle, tüm spontanlıklarıyla ortaya koyamamaları, ortaya koydukları takdirde içsel güçsüzlükleri

nedeniyle travmaya maruz kalacakları endişesi sosyal hayatta mesafeli, kontrollü, ölçülü ilişkiler geliştirmelerine ve dolayısıyla kendilerini yalnız hissetmelerine yol açar. Kendilerini oldukları haliyle serbestçe ifade edememeleri, hakiki duygularını yaşayamamaları nedeniyle insanlarla ilişkilerinde kaynaşmış hissedemezler; ayrıksılık, dışarıda kalmışlık, dışlanmışlık hisleri yoğunudur.

Çoğu kez narsisistik kişilerin bağımlı oldukları düşünülür. Narsisistik geribildirimler elde etme noktasında ötekilere bağımlı oldukları doğrudur; zira kendilerine dair olumsuz hisleri ve temsilleri ancak bu koşulda bilinçdışı tutabilmektedirler. Nitekim bu bağımlılık onları kişilerarası ilişkilerde kırılabilir ve alıngan hale sokar. Ancak öte yandan, derin bilinçdışı düzeyde insanlara yönelik yoğun güvensizlikleri ve kuşkuları nedeniyle herhangi birine gerçekten samimiyetle güvenemez, ilişkilere kendilerini emniyet duygusu içinde teslim edemezler. Bu durumda, yoğun olarak güçsüz benliklerinin zarar göreceği kaygısı yaşarlar.

Aslında bu kişilerin en büyük korkusu bir başkasına bağımlı olmaktır; zira bağımlı olmak muhtaç olmak, nefret etmek, haset duymak, kendini sömürülme, aşağılanma, kötü muamele görme ve frustre edilmeye açık hale getirmek anlamına gelir. Ötekine bağımlılığı bir zayıflık olarak değerlendirirler. Nitekim büyüklenmeci benliğin önemli bir işlevi de kişinin diğer insanlara bağımlılığını inkârına imkân tanınmasıdır.

Kendine yeterlilik fantezileri ile bağımlılık gereksinimlerine karşı kendilerini korurlar; davranış düzeyinde bu savunma kendini katı bir gurur, güçlü ve kendine yeterli görünme, gerçekten ihtiyaç duyduğu bir şeyi talep edememe, reddedilme kaygıları, muhtaç duruma düşmekten korku duyma, böyle bir durumda kendini aşağılanmış hissetme ve şizoid kaçınmacı davranışlar biçiminde açığa vurur. Temel fantezilerinden biri, hayranlık elde ettiklerinde diğerlerinin onun gereksinimlerini kendiliğinden doyuracakları veya hayranlık uyandırdıkları için onlardan bunları rahatlıkla isteyebilme hakkına erişecekleri hissidir.

NARSİSİSTİK BOZUKLUĞUN BİR BAŞKA TÜRÜ: “TEDİRGİN NARSİSİST”

Psikanalitik literatürde sıklıkla narsisistik kişilik bozukluğunun bir başka varyasyonuna işaret edilir. Kernberg'e (1975) göre narsisistik bozukluğun bu tipine mensup kişiler oldukça güçlü ve bilinçli emniyetsizlik, değersizlik ve aşağılık duyguları yaşarlar. Bazen aşağılık ve emniyetsizlik duyguları büyüklenmeci ve omnipotent fantezilerle yer değiştirir. Bazen de bilinçdışı omnipotens ve narsisistik büyüklenmecilik ancak analizde bir süre sonra su yüzüne çıkar. Bu kişiler, teşhircilikten ziyade baskın tarzda idealizasyon savunmasını kullanırlar. Paranoid özellikler, hipokondriyak şikâyetler ve şizoid özellikler daha belirgindir. Özbenliğe dair olumsuz temsil ve hisler bilince çok yakın, çoğu kez bilinç düzeyindedir.

Masterson'ın (1990) “gizli narsisist” olarak nitelediği bu kişiler büyüklenmeciliği ve benmerkezciliği, teşhirci narsisistin yaptığı gibi cüretkâr, doğrudan ve açıkça ifade edemez/etmezler. Gizli narsisist, narsisistik kişiliğini gizlerken, narsisistik gereksinimlerini onun aracılığıyla tatmin edebileceği bir başka kişi, grup veya kurum bulmak zorundadır. Aslına bakılırsa, gizli narsisist, teşhirci narsisist ile aynı intrapsişik yapıya sahiptir (omnipotent öteki imgesiyle kaynaşmış büyüklenmeci bir benlik imgesi) ancak libidinal yatırımı büyüklenmeci benlikten ziyade omnipotent ötekine yönelmiştir. İçsel güçsüzlüğünü idealleştirdiği bir figürün parçası haline gelerek gidermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla, bu kişiler aktif biçimde büyüklenmeci benliğin aynalanmasının peşinde değildir, daha ziyade ötekini idealleştirir ve onun hayranlığını elde etmek suretiyle “yüceliğine ve ihtişamına sığınır”. Büyüklenmeci benliklerini, teşhirci tipte olduğu gibi açık teşhircilikle değil ötekinin yüceliğine sığınmak suretiyle şişirirler.

Gizli narsisistler, mahcup, çekingen ve içedönük görünürler. Teşhircilikleri açık davranışsal özellikler taşımaz; daha ziyade uzun vadeye yayılan başarı projeleriyle kendini gösterir. Projenin başarıya ulaşması teşhirci arzulara doyum sağlar.

Gabbard (1989) narsisistik kişilik bozukluğu gösteren hastaların dağılım gösterdiği

yelpazenin bir ucunda “kayıtsız narsisistin” diğer ucunda ise “tedirgin narsisistin” bulunduğunu öne sürer. Söz konusu terimler, kişinin hem terapi içindeki aktarım ilişkisine hem de genel sosyal ilişkilerindeki hâkim ilişki tarzına işaret etmektedir.

Tablo 1.

<i>NARSİSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN İKİ TİPİ</i>	
<i>KAYITSIZ NARSİSİST</i>	<i>TEDİRGIN NARSİSİST</i>
1. Diğerlerinin tepkilerinin farkında değildir	1. Diğerlerinin tepkilerine yoğun bir duyarlılık gösterir.
2. Kibirli ve agresiftir.	2. Ketlenmiş, utangaç veya kendini silicidir.
3. Kendisiyle meşguldür.	3. Dikkati kendinden çok diğerlerine yönelmiştir.
4. Dikkat merkezi olmaya ihtiyaç duyar.	4. Dikkat merkezi olmaktan kaçınır.
5. “Vericisi var ancak alıcısı yoktur.”	5. Aşağılanma ve eleştiri kanıtı elde etmek için diğerlerini dikkatle dinler.
6. Duygularının incinmesinden etkilenmez görünür.	6. Kolaylıkla incinen duygulara sahiptir; utanç duymaya ve kendini aşağılanmış hissetmeye eğilimlidir.

(Gabbard, 1994)

Kayıtsız tip ilgi merkezi olmaktan haz duyar. Diğer insanların gereksinimlerine duyarlıdır. Öte yandan tedirgin tipin narsisistik özellikleri çok farklı biçimde tezahür eder. Bu kişiler diğer insanların onlara yönelik davranışlarına karşı son derece duyarlıdır. Kayıtsız narsisistin kendisiyle meşguliyetinin aksine tedirgin narsisistin dikkati sürekli biçimde diğerlerine dönüktür. Paranoid hastaya benzer biçimde, diğerlerini, kendine yönelik olası bir eleştirel kanıt elde etmek amacıyla dikkatle dinler ve sürekli biçimde kendisini aşağılanmış ve incinmiş hisseder. Bu kişiler kendi varlıklarını unutturucasına utangaç ve ketlenmişlerdir. İlgi merkezi olmaktan özellikle kaçınırlar. İçsel dünyalarının merkezinde kendilerini büyükmeci bir tarzda teşhir etmeye dair gizli arzularıyla bağlantılı yoğun bir utanç hissi taşırlar. Teşhirci arzular rezil duruma düşme korkularıyla dizginlenir.

Her iki narsisistik tip de benlik değerlerini ayarlamak için mücadele vermelerine rağmen bunu farklı yollarla yapmaya çalışırlar. Kayıtsız narsisist, diğer insanları başarıları ve meşguliyetleriyle etkilemeye çabalar, diğerlerinin olumsuz tepkilerini dikkate almayarak kendisini narsisistik yaralanmadan korumaya çalışır. Tedirgin narsisist ise incinmeye açık ortam ve ilişkilerden kaçınarak ve nasıl davranması gerektiğini belirlemek için insanları dikkatle inceleyerek benlik değerini korumaya gayret eder. Kendisini sürekli biçimde kontrol altında tutar.

Narsisistik bozukluğun bu tipi Rosenfeld’in (1987) “kalın derili” ve “ince derili” narsisistik hastalar arasındaki ayrımla ve Broucek’in (1982) “bencil narsisistik” ve “çözölmeye yatkın narsisistik” kategorileriyle yakından ilişkilidir.

Wink’in (1991) yaptığı amprik bir çalışma, kendisinin “örtük” ve “açık” narsisizm olarak adlandırdığı, birbiriyle nispeten ilişkisiz iki narsisistik patoloji tipolojisinin varlığını ortaya koymuştur. Keza, Hibbard’in (1992) çalışması yine narsisistik olarak kırılğan ve fallik-büyükmeci olmak üzere iki narsisistik tipoloji ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada, utanç duygusunun bu iki tipi ayırt etmede işlevsel olduğu saptanmıştır; utanç, tahmin edileceği gibi, narsisistik olarak kırılğan tiple olumlu korelasyona sahipken, büyükmeci tiple olumsuz

korelasyona sahiptir.

Tüm bu literatür bilgi ve bulguları, narsisistik kişilik bozukluğunun birbirinden farklı iki biçimi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Narsisistik bozukluk, öyle görünüyor ki, birbirinden farklı iki biçimde tezahür etmektedir. Bu iki tip nadiren saf halleriyle bulunur; birçok narsisist her iki tipe ait fenomenolojik özelliklerin bir karışımını sergiler. Bu iki uç arasında sosyal olarak çok daha uyumlu ve güçlü kişilerarası cazibeye sahip birçok narsisistik kişi yer almaktadır. Aslına bakılırsa, bu iki narsisistik tipoloji birbirini tamamiyle dışlamaz; klinik inceleme, tedirgin narsisistlerin göründüklerinden daha az kırılğan olduklarını, kırılğanlıklarının hemen altında şiddetli öfke yattığını; kayıtsızmış gibi görünen narsisistlerin ise iç dünyalarında yoğun bir boşluk ve umutsuzluk içinde olduklarını, görünümünün aksine oldukça kırılğan ve utanmaya eğilimli olduklarını açığa çıkarır (Bateman, 1998).

DSM-IV kriterleri kayıtsız narsisistik tipte büyük ölçüde benzeşirken, tedirgin narsisistik tipi tespit etmekte başarısızdır.

NARSİSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN DSM-IV KRİTERLERİ

Aşağıdakilerden beşinin (ya da daha fazlasının) olması ile ayırt edilen, genç yetişkinlik döneminde başlayan ve çeşitli koşullarda kendini gösteren, (fantezide ve davranışlarda) büyükenmecilik, hayranlık gereksinimi ve empati yoksunluğunu içeren yaygın bir örüntü.

1. Kendisinin önemine dair büyükenmeci bir duyguya sahiptir. (örn. Başarılarını ve yeteneklerini abartır, yeterli başarılar olmaksızın üstün biri olarak takdir edilmeyi bekler.)
2. Sınırsız başarı, güç, zekâ, güzellik veya ideal sevgi fantezileriyle meşguldür.
3. “Özel” ve biricik olduğuna ve ancak özel veya üst düzey insanlar (veya kurumlar) tarafından anlaşılabilceğine veya onlarla ilişkide bulunması gerektiğine inanır.
4. Aşırı hayranlık bekler.
5. Hak sahibi olduğu hissine sahiptir -yani, özellikle ayrıcalıklı muamele görme veya beklentilerine otomatik olarak uyum gösterileceğine dair makûl olmayan beklentilere sahiptir.
6. Kişilerarası ilişkilerde sömürücüdür -yani, amaçlarına ulaşmak için insanları kullanır.
7. Empatiden yoksundur -diğerlerinin duyguları ve gereksinimlerini kabullenme veya paylaşmada gönülsüzdür.
8. Çoğu kez diğerlerine haset duyar veya diğerlerinin ona haset duydıklarına inanır.
9. Kibirli, küstah davranış veya tutumlar sergiler.

Kaynak: DSM-IV (American Psychiatric Association, 1994)

psikomitoloji.com

NARSİSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN DÜZEYLERİ

Narsisistik kişilik bozukluğunun; yüksek, orta, düşük olmak üzere, her biri narsisistik savunmaların işlevselliği tarafından belirlenen üç düzeyi vardır (Kernberg, 1975; Masterson, 1990). Düzeylerarası farkı; çatışmaların şiddeti, savunmaların niteliği, ego gücü ve becerileri, çevresel elverişlilik yaratıyor gibi gözükmektedir.

1. Etkili yüzey uyumuna sahip olan yüksek düzey narsisist, kendisine sosyal ve mesleki yaşam alanlarında üstün başarı sağlayan ve hayranlık kazandıran becerilere ve yüksek zekâ kapasitesine sahiptir. Genellikle, ciddi derecede narsisistik aynalanmayı içeren bir meslektedir. Çevresini sürekli kendi narsisistik gereksinimlerine uyum göstermeye yönelik manipüle edebilmektedir. Çoğu kez herşey onun adına yolunda gitmektedir; hayalkırıklıklarını o alışıldık benmerkezci üslûbuyla savuşturmasını bilir. Yüksek düzey bir narsisist, büyülenmeci benliği şişkin olduğu müddetçe alttaki boşlukla yüzyüze gelmez. Bu nedenlerden ötürü nadiren tedaviye başvurur. Ancak bazı ciddi nevrotik semptomlar, cinsel bozukluklar ya da başkalarıyla yakın ilişkilerde –örneğin, evliliklerinde- kronik güçlükler olduğunda tedaviye gelir. Savunmalarından elde ettiği kazançların, çoğu zaman, patolojisinden kaynaklanan rahatsızlıkları telâfi ettiği söylenebilir. Eğer yüksek düzey narsisist hayatta emniyetli bir koranak bulmuşsa, yıllar boyu hayatının özünde boş olduğunu, büyülenmeci benliğinin ardında yaralı bir gerçek benlik bulunduğunu farketmeksizin yaşayabilir. Narsisistik bozukluğun hayatın daha geç evrelerine uyum sağlama becerisi üzerindeki tahrip edici etkilerinden dolayı, bu kişiler yüzeyde iyi işlev görmelerine rağmen tedavi edilmelidirler (Kernberg, 1975).
2. Tedaviye gelen narsisistik hastaların çoğunluğunu temsil eden orta düzey narsisistler nesne ilişkilerinde, bu sendromun klinik tanımında bahsi geçen doğrultuda, ciddi sorunlar yaşarlar. Orta düzey narsisistin büyülenmeci benliğini şişkin tutması için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir. Hayati besinleri ve narsisistik geri bildirimleri sağlayacak istikrarlı bir yaşam çevresi oluşturamamıştır. Bu kişiler, çoğu zaman anlaşılması güç ve değişken nevrotik semptomlar ve cinsel problemler yaşarlar, uzun süreli duygusal ve cinsel ilişkiler kurma kapasitelerinde ciddi kusurlar vardır ve kronik boşluk duygularından mustarıptirler.
3. Alt düzey narsisist olarak adlandırdığımız üçüncü narsisistik kişilik grubu açık olarak sınır düzeyde işlev gören ve özgül olmayan ego zayıflığı belirtileri gösteren kişilerdir. Bu kişilik grubu, sınır kişilik örgütlenmesiyle patolojik büyülenmeci benlik gelişimi arasındaki yakın akrabalığı açık biçimde gösterir; zira bu kişiler ciddi kaygıya tahammül eksikliği, genelleşmiş itki denetim noksanlığı, çarpıcı bir sublimasyon yoksunluğu, birincil süreç düşüncesi ve aktarım psikoza geliştirmeye yatkınlık gösterirler.

Alt düzey narsisistin oldukça zayıf savunmaları vardır ve aynı sınır kişi gibi sıkça depresyona girip çıkar; bu yüzden terapinin başında sergilediği semptomlar nedeniyle genellikle sınır hastalarla karıştırılabilir. Terapistin hastanın intrapsişik yapısını yakından incelemesiyle fark ortaya çıkar. Sınır hastalardaki yapısıcı bağımlılık ve narsisistik kişiliklerin başkalarına bağımlı olma yetilerinin olmayışı açık sınırda işlev gören narsisistik kişiliklerin alışıldık sınır hastalardan ayırıcı tanısında yardımcı olan temel bir unsurdur. Sınır hastası onay elde etmek

için diğerlerine itaat edip kendini ifade etmekten kaçınırken alt düzey narsisist hayranlık, övgü ve kusursuz aynalama peşindedir. Narsisistik kişiliklerde patolojik idealleştirmenin özgül özellikleri, omnipotent kontrolün ve özellikle de küçümseme ve değersizleştirmenin yaygınlığı ve narsisistik içe çekilme ayırıcı tanıda diğer önemli unsurlardır (Kernberg, 1975).

AYIRICI TANI

Narsisistik kişiliklerin betimleyici özellikleri genellikle içinde narsisistik karakter savunmalarının yer aldığı diğer karakter patolojisi tiplerinden ayırt edilmesine imkân tanır (Kernberg, 1975). Tüm karakter savunmaları diğer işlevlerinin yanı sıra benlik değerini korumaları dolayısıyla narsisistik bir işleve de sahiptirler. Buna ek olarak, tüm karakter patolojisi türlerinde, özellikle benlik değerini korumak ve artırmak üzere oluşturulmuş belirgin karakter savunmaları kullanan hastalar bulunmaktadır. Kernberg'e (1975) göre bu hastalar temelde narsisistik olmayan bir kişilik yapısında yer alan "narsisistik karakter savunmaları"na sahiptirler; dolayısıyla narsisistik kişilikten ayırt edilmeleri gerekmektedir.

Çocuksu narsisizme saplanma durumunda, benliğin ontolojik âcizliğini gerekli özdeşleşmelerle dengelemediği ve bu eksikliğin giderek patolojik bir hale yol açtığı gözlenirken, narsisistik kişilik bozukluğunda ontolojik âcizliğin son derece travmatik biçimde yaşatılanması sonucunda, savunmacı bir yapılanma olarak büyüklenmeci benlik ortaya çıkar, bilinçdışı bastırılan özbenlik nesne tarafından sevilmediğini, hatta nefret edildiğini yaşantılar; kendini değersiz ve sadistik nesnenin saldırısına açık hisseder. Büyüklenmeci benliğin yönlendirdiği tüm karakterolojik savunmalar, bu nesne ilişkisini bilinçten uzak tutmaya yönelik işler.

Keza, Kernberg'e (1975) göre de normal çocuksu narsisizm düzeyine saplanmalar-ki her durumda patolojiktir- narsisistik kişilikte yer alan tüm nesne ilişkilerinin daha ciddi, özel çarpıtılışından özenle ayırt edilmelidir. Temelde narsisistik olmayan nevrotik yapılanmaya sahip bu vakalarda söz konusu olan çocuksu ego idealinin şiddetlenmesi ya da bu ideale saplanmadır; narsisistik kişilikte olduğu gibi patolojik/patojen nesne ilişkisine karşı bir savunma olarak büyüklenmeci benliğin oluşumu ve bunun bir uzantısı olarak nesne temsillerinin ve dış nesnelerin değersizleştirilmesi bu kişiliklerde gözlenmez.

Tanısal ve prognostik açıdan, terapist için, narsisistik aktarım dirençleri yorumlandığında ortaya çıkan aktarım gelişmeleri ayırıcı tanılamada büyük kolaylık sağlar. Örneğin obsesif-kompulsif veya histerik vakalardaki narsisistik karakter savunmalarının analizi kısa sürede altta yatan yoğun ve oldukça farklılaşmış aktarım ilişkilerine geçit verir. Oysa, narsisistik kişiliğe sahip hastalarda narsisistik savunmalar diğer aktarım modellerine dönüşmeyerek inatçı biçimde ilkel, oral agresif dürtü türevlerine ve bunlarla ilintili ilkel savunma işlemlerine bağlı kalırlar. Bu vakalarda, aktarım, narsisistik büyüklenmecilik ve mesafelilik ile ağırlıklı olarak paranoid eğilimler arasında salınır durur.

Hastanın analitik çalışma boyunca terapisti bağımsız bir nesne olarak kabul edememesi ve ısrarla kendi benliğinin yalnızca bir uzantısı olarak yaşantılaması diğer önemli bir ayırt edici noktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, yapısal olarak büyüklenmeci benliğin mevcudiyeti; büyüklenmeci benliğin ardındaki bilinçdışı patolojik/patojen nesne ilişkisinin niteliği ve bu nesne ilişkisini bilinçten uzak tutmaya yönelik işleyen özgül savunma biçimleri temel ayırt edici öğelerdir.

Şimdi olağan narsisistik tepkiler ve bazı kişilik patolojileri ile narsisistik bozukluk arasındaki temel bazı ayırım noktalarını gözden geçirelim:

Olağan Narsisistik Tepkiler

Narsisizm kavramı doğrudan benliğimizle, benlik hissiyatımızla ilgili olduğu içindir ki benlik hissimizi, benlik değerimizi tehdit eden yaşantılar narsisistik bozukluğu olmayan sağlıklı kişilerde de –örneğin idealizasyon, teşhircilik, iddiacılık, inatçılık, eleştirelilik, böbürlenme gibi- konjonktürel narsisistik tepkilere yol açabilir. Söz konusu narsisistik tepkiler gösteren herkesin –ki her insan zaman zaman bu davranışları sergiler- narsisistik kişilik bozukluğuna sahip olduğu elbette söylenemez. Narsisistik tepkilerin durumsal ve geçici etmenlere bağlı olarak tepkisel tarzda ortaya çıkmış olması, normalde kişide narsisistik kişilik bozukluğunu düşündürecek kişilik özelliklerinin bulunmaması ayırt edici olur (Mc Williams, 1994).

Sınır Kişilik

Kernberg'ün psikopatoloji sınıflamasına göre narsisistik bozukluk, sınır kişilik örgütlenmesi içinde yer almakla beraber kendine has betimleyici, yapısal, dinamik ve gelişimsel farklılıklar gösterir (Kernberg, 1984).

Narsisistik bozukluğun savunma örgütlenmesi genel anlamda sınır kişilik örgütlenmesine benzer. Narsisistik kişiliklerle sınır durumların savunucu örgütlenmeleri arasındaki bu benzerlik, çözülmüş veya bölünmüş ego durumlarına neden olan, kişinin kendini ve diğerlerini algılama ve hissedişinde önemli dalgalanmalara yol açan bölme veya ilkel çözüme (dissociation) mekanizmalarının hâkimiyetinde ifadesini bulur.

Bu kişilerin iç dünyalarında kibirli büyüklenmecilik, utangaçlık ve aşağılık duyguları birbirini etkilemeksizin birarada yer alabilirler. Bu bölme operasyonları; ilkel yansıtma biçimleri, özellikle yansıtmacı özdeşleşme, ilkel ve patolojik idealizasyon, omnipotent kontrol, narsisistik geri çekilme ve değersizleştirme yoluyla sürdürülür ve pekiştirilir.

Narsisistik kişilik yapısıyla sınır kişilik örgütlenmesi arasındaki fark ise, narsisistik kişilikte, gerçek benliğin bazı özellikleri ile (erken deneyimle pekiştirilen çocuğun “özel oluşu”), ideal benliğin (küçük çocuğun yaşantıladığı şiddetli oral frustrasyon, öfke ve haseti telâfi eden güç, zenginlik, herşeyi bilirlik ve güzelliği içeren fanteziler ve benlik imgeleri) ve ideal nesnenin (çocuğun gerçeklikteki deneyiminin aksine değersizleştirilen gerçek ebeveyn nesnenin bir ikâmesi olarak hep veren, hep seven ve kabul edici ebeveyn imgesi) patolojik kaynaşmasını yansıtan, bütünlük kazanmış olmasına karşı oldukça patolojik büyüklenmeci benliğin mevcudiyetidir.

Yalnızca narsisistik kişilik bozukluğuna özgü olan bu patolojik yapılanma, normal benlik entegrasyonunun noksanlığını, narsisistik ve sınır kişilik hastalarının ortak özelliği olan sınır kişilik örgütlenmesinin parçası olan ilkel savunmacı örgütlenmenin egoyu güçsüzleştirici etkilerini telâfi eder. Narsisistik hastaların sınır hastalara kıyasla daha iyi sosyal işlev göstermelerinin nedeni budur. Ancak öte yandan, paradoksal olarak, aynı yapılanma narsisistik hastaların psikoterapisini güçleştiren temel nedendir de.

Büyüklenmeci benlik, narsisistik kişiliğin sınır kişiliğe kıyasla nispeten iyi sosyal işleyişe, daha iyi itki kontrolüne ve “sahte sublimedici” potansiyel olarak adlandırılabilen; bu kişilerin büyüklük ve başkalarından hayranlık elde etme ihtiraslarını kısmen tatmin edebilmelerini sağlayan bazı alanlardaki aktif, tutarlı çalışma kapasitesine imkân tanır. Büyüklenmeci benliğin mevcudiyeti, narsisistik kişiliğin benlik imgesini sınır hastasına kıyasla daha istikrarlı kılar; bu yapılanma dolayısıyla narsisistik kişinin dürtüsellliği ve kendine zarar verme eğilimi, yalnızlık ve terk edilme sorunları daha azdır, nesne açıklığından ziyade nesneyle arasına mesafe koyma ihtiyacı duyar, iş ve sosyal ilişkilerinde daha başarılıdır. Kısacası, patolojik de olsa bütünleşmiş bir benliğe sahip narsisistik kişiliğin yüzeysel işleyişi ortalama bir sınır hastasından çok daha iyidir; dolayısıyla regresyon uzanımı -psikanalizden geçerken psikotik işleyiş düzeyine dek bile gerileyebilmeleri- terapist için büyük bir şaşkınlık olur (Kernberg, 1975).

Paranoid Kişilik

Süperego patolojisi ve büyülenmeci benliğin ardındaki nesne ilişkisinin açığa çıkma kaygısı, narsisistik hastada ciddi paranoid özelliklere yol açar. Ancak genel olarak paranoid kişilikte rastlanan nitelikte şüphecilik narsisistik kişilikte yoktur (Doğaner, 1996).

Şizoid Kişilik

Narsisistik kişilik şizoid kişi kadar sosyal ilişkilerden çekilmez. Şizoid savunma, narsisistik kişilikte kişilerarası ilişkiler düzeyinden ziyade ağırlıklı olarak intrapsişik düzeyde kullanılır. Bunun yansıması olarak, narsisistik kişi çoğu kez sosyal bir görüntü sergilese de, içten içe kendini yalnız hisseder (Doğaner, 1996).

Obsesif-Kompulsif Kişilik

Obsesif-kompulsif kişilerin çok katı ahlaki değerlerine karşılık narsisistik kişiler ahlaki değerlerini kendi çıkarlarına göre değiştirebilirler. Obsesif-kompulsif kişiler soğuk olmalarına rağmen genelde diğer insanların duygularını anlarlar, oysa narsisistik kişi için en doğru düşünce kendisine ait olandır; diğer görüşleri dikkate almaz veya küçümser. Obsesif-kompulsif kişilik mükemmelliği arar, narsisistik kişiyse kendince zaten mükemmeldir ve bunun onaylanmasını talep etmektedir. Obsesif-kompulsif kişilikte küçümseme, kıskançlık, otoriteyle problemler narsisistik kişiliğe kıyasla daha azdır (Volkan, 1992).

Histerik Kişilik

Narsisistik özelliklerin abartılı bir şekli, özellikle de teşhirci eğilimlerle bağlantılı olanları, histerik kişiliklerde oldukça yaygındır; ancak, histerik kişiliğin hayran olunma, ilgi merkezi olma gereksinimi –genelde penis hasetine karşı narsisistik bir karşıt tepki kurma- başkalarıyla derin ve kalıcı ilişkiler kurma yetisiyle birlikte bulunur. Histerik kişi özellikle karşı cinsle ilişkide teşhirci, idealize edici ve sonrasında değersizleştirici olabilir ve bu haliyle narsisistik bir görüntü sergileyebilir. Ancak, benlikleriyle ilgili kaygıların cinsiyetleriyle bağlantılı ve sınırlı olması, utanç eğilimli olmaktan ziyade kaygılı olmaları, kişiliklerinin çatışmalı alanları dışında sıcak, sevecen olmaları ve boşluk içinde olmamalarıyla ayırt edilirler.

Narsisistik kişilikli kadınlar, aşırı cilveli oluşları ve teşhircilikleri nedeniyle yüzeyde oldukça histerik görünebilirler, ancak baştan çıkarıcılıklarının soğuk ve kurnazca hesaplanmış niteliği, histerik sahte aşırı cinselliğin çok daha sıcak ve duygusal olarak ilişkiye giren niteliğinden çarpıcı biçimde farklıdır (Kernberg, 1975).

Anti-sosyal Kişilik

Narsisistik kişi, alkol veya madde kullanımında bulunabilir, gelişigüzel bir cinsel hayat sürebilir. Bu davranışları nedeniyle antisosyal izlenim verebilir. Ancak tüm bunları büyülenmeci benliğini şişkin tutmak için yapar. Genellikle bütünlük hissine ulaştığında bu davranışları göstermez. Oysa antisosyaller bu tarz tutum ve davranışları sürekli biçimde gösterirler (Volkan, 1992).

Depresif Kişilik

Narsisistik hastaların depresyonları empotan bir öfke içerir, manileri ise ego distonik ve sıkıntılı bir coşkunsuluk halindedir (Volkan, 1992). Narsisistik kişinin depresyonu boşluk depresyonudur, depresif karakterlerin depresyonu ise eleştirel ve öfkeli süperego kökenli suçluluk içeren bir depresyondur. Narsisistik kişi hakiki bir benlikten yoksundur, melankolik

depresif birey özbenliğinin varlığını hisseder ancak bu kötü ve suçlu bir benliktir (Mc Williams, 1994).

NARKİSOS MİTOLOJİSİ

Narsisizm kavramının kökeni dokunaklı bir mitolojiye dayanır. Mitolojiyi adeta bir vaka hikâyesi gibi okuyalım; zira narsisistik bozukluğun çağdaş kavramsallaştırmasında yer alan öğelerin birçoğuna mitolojide rastgelmek ilginçtir.

Hikâyemiz hem erkek hem de dişi olarak yaşamış yegâne kişi olan Tiresias ile başlıyor. Zeus ve Hera, cinsel eylemden kadının mı yoksa erkeğin mi daha çok zevk aldığına dair yaptıkları tartışmada birbirini ikna edemeyince bunu bilebilecek tek kişi olan Tiresias'ın hakemliğine başvururlar. Tiresias'ın tercihi kadınlardan yana olur. (Ancak, mitin bazı versiyonlarında Tiresias diplomatik biçimde, kadınların zevki on kat daha şiddetli hissettiklerini, erkeklerin ise on kat daha sık yaşadıklarını belirtir.) Bu yanıt üzerine son derece öfkelenen Zeus Tiresias'ı kör eder; ancak Hera, bu cezayı telâfi etmek için Tiresias'ın gönülgözünü açar ve ona kehanet becerisi bahşeder.

*

Narkisos, annesi Liriope'nin ırmak-tanrısı Sefisus'un tecavüzüne uğramasının ardından doğar. Doğumundan itibaren müstesna bir güzelliğe sahiptir; öylesine bir güzelliğe ki bu, haset dolu dedikoducular Tiresias'a gelip böyle güzel bir yaratığın uzun bir süre yaşayıp yaşayamayacağını sorarlar. Tiresias gizemli bir yanıt verir: "Uzun yaşayabilir, kendini tanımazsa şayet!"

*

Bir süredir, Hera kocası Zeus'un su perilerinden biriyle düşüp kalktığından kuşkulanıyordu. Zeus'un sevgilisinin hangi peri olduğunu bilmeyen Hera, bunu öğrenmek için bir gün korulara indi. Hera'nın geldiğini sezen perilerin hepsi kaçıştı; bir tek Eko kaldı ortada. Hera, "Zeus'un sevgilisi olsa olsa bu peridir." diye düşündü ve onu cezalandırdı. Eko artık konuşamayacak, kendinden önce kim konuştuysa onun son kelimesini tekrarlayacaktı ancak.

*

Narkisos büyümüş; yakışıklı, herkesi kendine âşık eden, yürekler yakan bir delikanlı olup çıkmıştı. Narkisos'a âşık olan Eko hep onun peşinde dolaşıyor ama ağzını açıp da tek bir kelime söyleyemiyordu. Bir gün eline bir fırsat geçti. Narkisos arkadaşlarına "Kimse var mı burada?" diye seslendiğinde son kelimeyi sevinçle tekrarladı: "Burada, burada". Ağaçların arkasında duruyordu. Narkisos göremedi onu. "Gel" diye bağırdı. Eko "Gel" dedi ve kollarını açarak ağaçların arasından çıktı. Periyi görünce pek şaşırdı Narkisos, "Bana dokunmana izin vermektense ölürüm daha iyi" dedi ve kaçıp gitti. Bu kırdığı ilk kalp değildi Narkisos'un, daha evvel de ona âşık pek çok periyi reddetmişti. Bunun üzerine beddua ettiler periler ve yakararak tanrılara, Narkisos'un cezalandırılmasını istediler:

"Narkisos da düşsün aşka
Ve acı çeksin, aynı bize çektirdiği gibi
O da, bizim gibi, âşık olsun
Ve görsün umutsuzluğu "

Yakarışları duyan yüce tanrılar “Başkalarını sevmeyen kendini sevsin!” dediler ve katı yürekli delikanlının cezalandırılması işini adı “Haklı Öfke” anlamına gelen tanrıça Nemesis’e bıraktılar.

Nemesis’in görevini yerine getirmesi uzun sürmedi. Avdan dönen Narkisos susayıp da duru bir pınara eğilince suda kendi yüzünü gördü. Neden sonra, yansımanın kendine ait olduğunu fark etti ve ”Başkaları benim yüzümden ne acılar çekmiş; şimdi anlıyorum” dedi. ”Kendime olan sevgimle yanıyorum ben. Suda yansıyan bu güzelliğe nasıl kavuşabilirim? O güzellikten vazgeçemem de. Artık yalnız ölüm kurtarır beni.”

“..... Anlıyorum o benim, aldatmıyor beni artık hayalim
Tutuşturan da ben, tutuşan da, kendime olan sevgimle yanıyorum
Ne yapayım? İsteneyim mi, isteyeyim mi? İstenecek ne kaldı artık?
Beni yoksul ediyor varlığım; arzuladığım benliğimle
Ayrılabilsem vücudumdan; garip bir dilek seven için ama
Sevdiğim uzak olsa keşke!”

Kemirsin artık gücümü acı; geldi son günleri ömrümün
Göçüyorum hayatımın baharında
Ölüm zor gelmeyecek bana, dincekse acılarım
Sevdiğim daha uzun ömürlü olsun dilerdim
Ve şimdi can verelim, ikimiz de bir solukta”

Böylece, su kıyısında eriyip gitti Narkisos. Canı Ölüler Irmağı’nı geçerken suya eğildi ve son bir kez baktı o güzel yüzüne. Su perileri, gömmek için boşa aradılar Narkisos’un ölü gövdesini. Ancak, eridiği yerde güzel, yepyeni bir çiçek açmıştı. Sevdiklerinin adıyla adlandırdılar onu, Narkisos (nergis), dediler.

Can çıkar huy çıkmaz, derler. Söylendiğine göre, Narkisos, şimdi de Ölüler Ülkesi’ndeki Stiks sularına bakıp kendi görüntüsünü seyredermiş. Eko’ya gelince... Narkisos onu reddettiğinden beri derin ve karanlık mağaralara ve ıssız koyaklara çekilmiştir. Tek başına yaşar dağlarda ve kim yüksek sesle bir şey söylese, son kelimeyi tekrarlar hâlâ... (Estin & Laporte, 2002; Hamilton, 1996; Hughes, 1997)

psikomitoloji.com

NARSİSİZMİN DERİN BOYUTU OLARAK PSİKO-ANTROPOLOJİ

Ontolojik Âcizlik

İnsanoğlunun bu dünyadaki temel ve değişmez varlık durumu âcizliğidir; zira insan, bu dünyada, olduğu haliyle, arzularını tatmine taşıyacak gerekli ve yeterli beceri ve donanımdan yoksun bir varlıktır. Bu dünya, aslına bakılırsa, insanoğlunun çıplak haliyle uyum sağlayabileceği ve hayatta kalabileceği bir yer değildir.

İnsanoğlu ile bu dünya arasındaki ontolojik örtüşmezlik hali, insanı ve insanlığı anlamamız bakımından ilk saptamamız gereken durumdur.

Yaratıcı Düşünce

İnsanoğlu doğanın âsi çocuğudur. Değişen çevresel koşullar karşısında sahip oldukları donanımları yetersiz ve etkisiz kalan maymunu atalarımız, evrimsel bir sıçrama göstermek suretiyle geliştirdikleri bir yeti sayesinde hayatta kalabilmiş ve insana evrilmişlerdir: yaratıcı düşünce.

Yaratıcı düşünce (ve onun ürünü olan uygarlık) insanoğlunda, diğer hayvan türlerinde rastladığımız genetik olarak tayin edilmiş türe özgü hazır beceri ve donanımın yerini tutar.

Hayvanlar, yaşadıkları çevreleriyle örtüşen hazır beceri ve donanıma, belirli bir zaman süresi içinde kendiliğinden sahip olurlar. Yani, hayvanlarda çevrelere uyum sağlamalarına olanak tanıyan –deyim yerindeyse- genetik olarak tayin edilmiş yetkin bir içsel ego, yine genetik olarak tayin edilmiş bir zaman süresi içinde, gereksinimlere karşılık gelen belirli beceri ve donanımları içerecek tarzda kendiliğinden gelişir.

Söz konusu beceri ve donanımlar sayesinde hayvan yavrusu, bir yetişkine uzun süre muhtaç kalmadan (hatta bazı hayvan türlerinde buna hiç gerek duymadan) hızla çevresine uyum sağlayabilir ve kendine yeterli hale gelebilir. Genetik olarak belirlenmiş bu ego bir bakıma hayvana büyük bir avantaj sağlarken öte yandan hayvanın uyum sağlayabileceği çevresel koşulları sınırlar. Değişen koşullara uyum sağlayamadığı için yeryüzünden silinen binlerce hayvan türü olmuştur.

Oysa insanda hayvanda olduğu gibi arzusuyla örtüşecek içsel bir ego olmadığı gibi böyle bir ego hiçbir zaman gelişmez de. İnsanoğlu, yaratıcı düşünce aracılığıyla bizzat kendi oluşturduğu beceri ve donanımlarla, aslında çıplak haliyle hayatta kalamayacağı koşullarda hayatta kalabilmiş, değişen çevresel koşullara kendini uyarlayabilmiştir. İnsanın ontolojik âcizliğiyle birleşen yaratıcı düşünce yetisi gelişiminin zembereği olmuştur.

Hayatla baş edebilmenin bu yaratıcı yolu, insanoğluna, çevresini ve topyekûn hayatı kendi lehine dönüştürme imkânı tanımak suretiyle, içinde yaşadığı koşulların kısıtlayıcılığından özerkleşmesini, değişen koşullara muazzam bir esneklikle uyum sağlamasını mümkün kılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, insanoğlunun ontolojik âcizliği ve yaratıcı düşünce aracılığıyla bu âcizliği aşma çabası; onun en özgün, en insani, onu diğer hayvan türlerinden ayıran en temel özelliğidir. Dolayısıyla, denebilir ki; insanı insan yapan, bu dünya (ve arzusu) karşısındaki ontolojik âcizliği ve bu âcizliğini yaratıcı biçimde aşma çabasıdır.

Uygarlık ve Tarih

İnsanoğlu, bu dünyaya uyumunu sağlayacak hazır içgüdüsel beceri ve donanıma sahip olmadığı -sahip oldukları da yetersiz kaldığı- için, yaratıcı düşünce aracılığıyla çok farklı koşullara kendini uyarlayacak beceri ve donanımı, söz konusu koşulların özgül niteliklerine ve tarihsel olarak sahip olduğu imkânlara paralel olarak bizzat kendisi inşâ etmek zorundadır.

Uygarlık ve onun parçası olan teknoloji, genetik olarak belirlenmemiş ancak ihtiyaç duyulan beceri ve donanımı inşâ etme çabasının ürünüdür. Bir bakıma, uygarlık insanoğlunun

dünyayla ilişkisini libidinal tarzda düzenleyen, uyumlu hale getiren; ontolojik örtüşmezliğin olumsuz sonuçlarını mümkün olduğunca gideren yardımcı egosudur. Uygarlık sayesinde insanoğlu dünyayla arasındaki, ontolojik örtüşmezliğin yol açtığı agresif ilişkiyi libidinal bir ilişkiye çevirebilme imkânına kavuşur.

Kıscacası, insan yaratıcı düşünce yoluyla, işbirliği ve işbölümü içinde inşâ ettiği ve topyekûn uygarlık olarak adlandırabileceğimiz beceri ve donanım sayesinde hayatta kalabilmekte; ontolojik olarak yetersiz egosunu kendi elleriyle yarattığı ikincil egosu olan uygarlıkla takviye etmektedir.

İnsandaki egonun genetik olarak tayin edilmemiş olması, bizzat kendi yaratıcılığının ürünü olması ve kendisinin inşâ etmek zorunda kalması, söz konusu beceri ve donanımların gelişen bilgi birikimine ve imkânlara paralel olarak sürekli biçimde geliştirilebilmesini mümkün kılmaktadır. Beceri ve donanımların sürekli yeniden inşâyaya açık olması insanı tarihsel bir varlık haline getiren temel dinamiktir. Tarih, insanoğlunun egosunu inşâ etme, arzu nesnesini yaratma, tatmin tarzını oluşturma serüveninin zamansallığıdır.

Nesne İlişkilerinin Kökeni

İnsanoğlu, arzusu karşısında çaresiz bir varlıktır; zira arzusunu tatmine taşıyacak yetkin bir içsel egodan mahrumdur. Dahası böylesi bir ego hiçbir zaman kendiliğinden gelişmez de. Bu nedenden ötürü, insan arzu tatmini için her zaman ötekine muhtaçtır; kendine hiçbir zaman bütünüyle yetemez. İnsani arzu, doğası gereği ancak öznelerarası bağlamda nesne işbirliği ile tatmin edilebilir. Ontolojik âcizlik benliği ilişki dolayımına zorlar.

İnsanda arzu tatmini; arzuya ayarlı, onunla örtüşen içsel ego yoksunluğu nedeniyle nesne ilişkisini yaşam boyunca gerekli kılar. İnsan için nesnenin sevgisini, desteğini kazanmak ve sürdürmek yaşam boyunca önemli bir motivasyon kaynağı olma özelliğini korur. Sağlıklı gelişim süreci içinde nesne ilişkisi kipi, yaşamın başındaki mutlak bağımlılıktan, yetişkin dönemdeki işbirliği ve dayanışmayı içeren olgun nesne ilişkisine evrilir.

Gelişim ve Olgunlaşma

İnsan yavrusu, hazır içgüdüsel beceri ve donanıma sahip olmaması, gereksinim duyduğu beceri ve donanımı yaşam süresi içinde inşâ edecek olması nedeniyle diğer hayvan türlerine kıyasla kısa sayılabilecek bir rahim içi yaşamın ardından, gereksinimlerini giderecek beceri ve donanımdan yoksun olarak tamamlanmamış bir halde gelir dünyaya. Doğa, insana, adeta onu belirli koşullarla sınırlamamak, kısıtlamamak adına, içini kendi yaratıcılığıyla işleyeceği ve hiçbir hayvan türünde görülmeyen uyum özellikleriyle donatacağı nispeten boş bir ego bahşetmiştir.

İnsan yavrusu, uzunca bir süre psiko-fizyolojik iyilik halini koruyabilmek ve sürdürebilmek için mutlak bir biçimde yetişkinin yardımına muhtaçtır. Büyüme sürecinde, fizyolojik ve bilişsel gelişimin sağladığı altyapı üzerinde, benliğin gereksinimlerini tatmin etmek için gerekli olan beceri ve donanımı kazanır. İnsani egonun yetkinleşmesi ve inşâsı anlamına gelen bu süreç uzun bir zaman alır. Bu sürenin uzunluğu, insandaki uyum becerisinin yaratıcılığa ve bilgiye dayalı olmasıyla ilişkili gözükmektedir; zira yüksek soyutlama ve yaratıcı düşünce yetisini gerektiren ego becerilerinin gelişimi uzun sürer.

İnsanoğlu hayatla baş edebilmek için ihtiyaç duyduğu beceri ve stratejileri yetişkinlerin eşlik ettiği uzun bir büyüme ve olgunlaşma süreci içinde kendinden önceki kuşakların deneyim-düşünce diyalektiğinden süzdükleri bilgi birikiminden (uygarlık) devşirir. İleride kendi bireysel yaşam macerasıyla bu birikime özgün katkısını sunacaktır. Bu nedenle, insanda öğrenme çok önemli bir yer tutar ve biyolojik bir işlev görür. Öğrendikleriyle koşullara aşkınlaşır ve ancak böylelikle hayatta kalabilir.

Annelik İşlevi

İnsan yavrusunun gelişimsel ödevi, arzularının tatminine aracılık edecek yetkin bir ego geliştirmektir. Ancak bu sayede nesneye mutlak bağımlılığın kurtulabilir. Bu gelişimsel ödev, özbenliğe duyarlı ve dost bir nesne ilişkisi içinde kotarılır.

İçsel ego yetkinleşene dek, bir başka deyişle, diğerleriyle işbirliği ve dayanışmayı içeren bir yetişkin ilişki biçimi kurana dek, benlik yetişkin bir ötekinin yardımına mutlak olarak muhtaçtır. Bu süreçte annenin tutumu belirleyicidir.

Annelik işlevi gören yetişkinine düşen görev, yavrusunun, ontolojik âcizliğiyle travmatik bir şekilde yüz yüze gelmesine engel olmak ve onun dünyayla ilişkisine libidinal tarzda aracılık etmek, özerk bir varlık olma yönünde onu yetiştirmektir.

Sağlıklı narsisistik yapılanmanın gerçekleşmesi için özbenliğin kendini ifade edebileceği ve açığa çıkarabileceği bir nesne ilişkisinin iç dünyada yapılaşması gerekmektedir. Bu nesne ilişkisi içindeki öteki, özbenliği meşru sayar, tatmin eder, ego gelişimini teşvik eder ve destekler. Sonuçta, yetkin ve özbenliğe dost bir egoyla donanmış benlik temsili ile özbenliği olumlayan empatik, sevecen öteki temsilini içeren bir nesne ilişkisi ruhsal yapıya egemen olur. Benlik ötekinin spontan, birincil arzular karşısındaki tutumuna bağlı olarak öznelarası bağlamda yapılaşır, nesnelereyle özdeşleşmek suretiyle arzularıyla nasıl başa çıkacağını öğrenir.

Varlığın Meşruiyeti

İnsanoğlu arzu tatmini için ötekinin insafına terk edilmiş dramatik bir varlıktır. Bu ontolojik dram, insafına terk edildiği yetişkinle yaşadıklarını adeta bireysel bir yazgıya dönüştürür. İnsanoğlunun ontolojik âcizliği, kendine yetememesi, ötekine bağımlı olması onun ontolojik hakikatidir ve narsisizm meselesinin en derindeki teorik arkaplanıdır.

Tatmine aracılık edecek, genetik olarak tayin edilmiş beceri ve donanımı içeren yetkin bir egoya sahip olmaması ve tatminin ötekine bağımlı olması nedeniyle, insani arzusunun doğası gereği frustrasyona oldukça açık olması insanoğlunu, arzusunun -ve giderek topyekûn kendi varlığının- meşruiyetini sıkça sorgulamaya iter.

Oysa baştan itibaren benlik, arzularını tatmine ulaştıracak beceri ve donanımı içeren yetkin bir egoya sahip olsaydı ve/veya dünya insanoğlunun genetik olarak sahip olduğu ego aracılığıyla hayatta kalabileceği bir yer olsaydı, muhtemelen, arzular ortaya çıktığında herhangi bir ilişki dolayına girmeden, dolayısıyla meşruiyet meselesine yol açmadan doğrudan tatmin edilebilecekti.

Arzuların içsel yetkin bir egonun yokluğu dolayısıyla dışsal yetişkin bir egonun dolayımından geçmek zorunda kalması, insan doğası açısından karakteristik bir süreçtir ve kalıcı sonuçlar doğurur. İlişki içindeki ötekinin, benliğin tatmin peşindeki spontan, birincil arzularını doyurmadan evvel, söz konusu arzuları -ve giderek özbenliği- meşru sayması beklenir. Dolayısıyla, meşruiyet meselesini gündeme getiren insani egonun arzuyu tatmin edecek yetkinlikte olmaması, arzusu karşısındaki çaresizliği, ötekinin insafına terk edilmişliğidir; arzu nesnesinin ve tatmin tarzının genetik olarak tayin edilmemişliği ve belirsizliğidir. Bu nedenlerden ötürü insanoğlu, tüm hayvan türleri arasında psikopatoloji geliştirme riski en yüksek olan türdür.

Süreç içinde, benlik ötekiyle/ötekilerle ilişkilerinden hareketle arzularının ve giderek bu dünyadaki varlığının meşruiyetine dair bir hükme varır. Meşruiyet meselesi insanoğlunda psikopatolojinin temel sorunsalıdır; zira psikopatolojik birey, bir bakıma, arzusuna ve giderek bizatihi varlığına düşman olmuş bireydir. Örneğin, nevrozda belirli bir arzu türevinin meşruiyeti bastırılmışken kişilik bozuklukları ve psikozda topyekûn varlığın kendisi

meşruiyet kaybıyla karşı karşıyadır. Keza, narsisistik bozuklukta da benliğin meşruiyetini yitirmiş olduğu gözlenir. Bu yüzdendir ki, narsisistik birey tüm gayretiyle bu dünyada değerli, anlamlı bir varlık olduğunu ötekilere tasdik ettirme peşinde koşar durur.

PSIKOGENETİK VE ETİYOLOJİ

Sağlıklı gelişim süreci içinde, anne birbirini tamamlayan çift yönlü işlev görür. Öncelikle, olgunlaşmakta olan çocuğun, spontan gereksinimlerinin meşruluğunu; gerçeklik ilkesi çerçevesinde ifade ve doyum hakkını kayıtsız ve şartsız kabul eder. İkinci olarak, gereksinimlerini tatmine ulaştıracak bilgi ve becerileri kazanması yönünde çocuğu eğitir, yönlendirir, özerkleşme çabalarını destekler ve teşvik eder.

Birinci işlev, optimal nesne ilişkisinin oluşumuna katkı sunarken ikincisi yetkin bir egonun gelişimine katkıda bulunur. Dürtü, optimal nesne ilişkisi içinde öteki tarafından olumlanır ve tatmin bulurken, dürtünün tatmin tarzı, ego gelişimi sürecindeki özdeşleşmeler aracılığıyla gerçekleşen içselleştirmeler sayesinde kültüre uygun toplumsal bir nitelik kazanır.

Annenin birbirini tamamlayan bu çift yönlü işlevi sayesinde spontan arzular, gereksinimler, ifadeler, tepkiler ve özerkleşme çabaları ruhsal dünyada özbenlik halinde yapılaşır; çocuk olduğu haliyle sevildiğini; empatik, dost, tatmin edici, cömert ve emniyetli bir dünyada özgürce yaşadığını duyumsar. Gerçeklik ilkesi çerçevesinde, özbenliğe dost, yetkin bir ego sayesinde yaşamla etkin bir şekilde başa çıkabilecek gücü kendi içinde hisseder.

Bu süreç içinde kritik nokta, annenin çocuğun ortaya çıkmakta olan özbenliğini algılaması; gelişimini teşvik etmesi, desteklemesi ve yapılaşması için gerekli ortamı sağlamasıdır; bu destek olmadığında çocuk annenin, özbenliği oluşturan birincil, spontan gereksinimlerini ve bireyselleşme gayretlerini onaylamadığını yaşantılar (Masterson, 1990). Anne desteğinin olmaması çocuğu ölümcül âcizliğiyle yüzyüze getirir. Bu çocuk açısından ciddi bir travmadır ve patolojik narsisizme zemin hazırlar.

Yakından incelendiğinde, narsisistik patolojiye sahip kişilerin annelerinin de güvenli bir benlik hissi geliştirmekte başarısız olmuş kişiler olduğu görülür (Masterson, 1990). Annenin kendisi, kişiliğindeki çatışmalarını bastırabilmek amacıyla çocuğunu savunmaya yönelik bir nesne olarak kullanır. Çocuğunu kendi savunmacı gereksinimleri doğrultusunda davranmaya zorlar, belirli bir kalıba dökmeye çalışır ve döneme özgü gereksinimlerini ve bireyselleşme gayretlerini olumsuzlar.

Annenin bu tutumu sonucu çocuk, ölüm tehdidini içeren ontolojik âcizliğiyle travmatik biçimde yüzyüze gelir. Çocuk bu durumdan kaçınmak için, annesiyle yaşamsal ilişkisini tehdit ettiğini farketmediği özbenliğini yok saymayı, ondan korkmayı öğrenir. Zamanla, annesinden onay almaya devam etmek, onun yaşamsal desteğini sürdürmek amacıyla özbenlik kökenli tepkilerini, duygularını, gereksinimlerini, arzularını ve eylemlerini ketler; annenin beklentileri doğrultusunda davranmayı öğrenir (Masterson, 1990). Böylelikle, kendi özbenliğini özgürce yaşama imkânından feragat etmiş olur. Öznellik ve özneliği ketlenir. Aslında, tüm çabası özbenliğinden vazgeçme pahasına duyarsız, ilgisiz ve agresif anneyi ilgili hale getirmek, böylece ölümcül âcizliğinden kurtulmaktır.

Sonuç olarak özbenlik yapılaşmaz; onun yerine, enerjisini özbenliğin bastırılmasından alan sahte bir benlik gelişir. Böylelikle, çocuğun reel benliği arzularına muhalif tarzda yapılaşır; özbenliğin bastırılması üzerine inşâ edilen bu benlik sahte bir benliktir, çocuğun spontan ve hakiki gereksinimleri tarafından değil, annenin ve yaşamın ileri evrelerinde, benlik açısından önem taşıyacak tüm kişilerin ondan -ve çoğu kez özbenlikle çatışan- beklentileri tarafından yönlendirilir.

Burada esas ve patojen olan toplumsal taleplerin içgüdüsel taleplerle çatışması ve benliğin biyolojik varoluşunu sürdürmek adına kendi hakiki gereksinimlerini (temel olarak

spontanlığını, arzusunun meşruiyetini) bastırması ve annenin talepleri doğrultusunda davranmasını sağlayacak tarzda kendini yapılandırmasıdır.

Annenin duygusal besini sağlamadaki elverişsizliği, çocuğun bireyselleşmesini ve özbenliğiyle özdeşleşmesini sınırlar veya tümünden engeller. Benlik sağlıklı gelişim çizgisinden sapar, güdük ve çatışmalı bir hale takılı kalır. Temel nesnesiyle optimal ilişkiyi kuramayan ve yetkin bir ego geliştirmede başarısızlığa uğrayan benlik, kendini içten içe güçsüz, âciz, yalnız ve nesne desteğinden yoksun algılar. Bu algılama, kişilerarası ilişkilerinde çelişkiler içeren bir davranış örüntüsüne yol açar. Âcizlik ve kendine yetememe hissi, benliği nesneye yapışmaya iterken, yakınlığında bu sefer de nesnenin kötü nesneye dönüşüp sadistikleşerek benliği ele geçireceği ve yutacağı korkusunu uyarır ve benlik nesneyle arasına ilişkiyel bir mesafe koyma ihtiyacı duyar. Bir başka deyişle, nesne açlığı benliği nesneye doğru iterken, nesne korkusu nesneden uzaklaştırır. Nesnenin onu yutmayacağı kadar uzağında, nesne tarafından terk edilmiş hissetmeyecek kadar da yakınında olmaya çalışır (Masterson, 1990). Narsisistik kişi, neredeyse tüm yaşamı boyunca terk edilme ve yutulma çatışması olarak niteleyebileceğimiz bu ikilem arasında gider gelir.

Terk Depresyonu ve Sahte Benlik Oluşumu

Masterson'a (1990) göre ortaya çıkmakta olan benliğin nesne desteğinden yoksun olması çocuk tarafından terkedilme olarak yaşantılanır ve terk depresyonu olarak adlandırdığı bir dizi şiddetli duyguya yol açar. Çocuk bu durumda kendi ölümcül âcizliğine terk edildiğini hisseder. Ölümün kokusunu almıştır.

Masterson'ın kendi özgün kavramı olan "terk depresyonu" deneyimi günlük yaşamımız içinde gelip giden depresyon biçimlerinden çok daha ciddi ve tahrip edicidir. Benlik bu zihinsel duruma karşı kendini savunmak için, sahte benlik tarafından teşvik edilen ve yıllar içinde bu terk depresyonunu savuşturacağını öğrendiği savunmacı paternlere sığınır.

Terk depresyonu aslında şemsiye bir kavramdır: depresyon, panik, öfke, suçluluk, çaresizlik, umutsuzluk ve boşluk. Bu duyguların şiddeti ve aciliyeti, benlik hisleri şiddetli şekilde zedelenmiş kişilerde dayanılmaz bir hal alır. Bu kişiler için, özbenlik sürekli bir şekilde saldırı altındadır ve kuşatma zihniyeti kendilerini ve dünyayı gerçekçi açılardan algılama becerilerini tahrip etmektedir.

Kuşatılmış benliğin gözünde; dünya, kişinin en yakın ilişkileri ve hatta kişinin kendi bedeni bile düşman haline gelebilir. Dünya düşmanlık besleyen bir çevre gibi gözükmektedir, öylesine yabancı ve tehditkârdır ki, benlik, diğer insanların gerçeklikle baş etmek için kullandığı standart teknikler konusunda şüpheli ve bilgisiz halde "yabancı topraklarda bir el" gibi yaşar. İlişkiler boğucu, kuşatıcı; benlik incinmiş ve terkedilmiş halde, her an parçalanmanın eşiğindedir. Kişi, bu acı verici duyguların ruhsal dünyasında yarattığı tahribatı savuşturabilecek güçlü ancak sahte bir savunucuyla kirli bir ittifakı tercih eder. Zaten bu aşamada daha iyi bir seçeneği de yoktur. Sahte benlik gecikmeksizin kurtarmaya gelir ancak "güvende hissetme"nin bedeli özbenliğinden feragat etmek olur (Masterson, 1990). Kişi sağlıktan ilelebet vazgeçme pahasına, ölümü görüp sıtmaya razı olur.

Özbenlik ve Sahte Benlik

Nesne ilişkileri teorisi açısından özbenlik; spontan arzulardan, benliğe ve önemli diğerlerine dair intrapsişik imgelerin toplamından, söz konusu imgelerle ilişkili duyguların yanısıra bu imgeler tarafından yönlendirilen ve çevrede girilecek eylemler için gerekli kapasitelerden oluşmaktadır (Masterson, 1990). Özbenlik, psişik dengeyi korumanın bir yolu olarak, arzu tatminini hedefleyen gerçeklikle bağlantılı görevlerde ustalık kazanmaya güdülenmiştir. Gerçekliğin gerekleriyle arzu tatminini ustalıkla uzlaştırmaya çalışır. Öte yandan, sahte benliğin amacı uyuma değil savunmaya yöneliktir; benliği acı verici duygulardan korur. Bir

başka deyişle, sahte benlik gerçeklik üzerinde egemenlik sağlama amacını gütmeyiz; acı verici duygulardan kaçınmanın peşindedir, bu amaca da ancak gerçeklik üzerinde egemenlik sağlamaktan vazgeçme pahasına ulaşılabilir.

ŞİŞMİŞ SAHTE BENLİK

Masterson'a (1990) göre sahte benlik kabaca birbirinden net biçimde ayırt edilebilecek iki tip psikopatoloji üretir; sınır ve narsisistik kişilik. Sınır kişilik sönmüş bir sahte benliğe sahipken, narsisistik kişilik şişmiş, büyüklenmeci bir sahte benliğe sahiptir. Narsisistin şişmiş, büyüklenmeci sahte benliği, benliği terk depresyonunu yaşantılamaktan koruma anlamında sınır kişinin sönmüş sahte benliğine kıyasla çok daha başarılıdır.

Peki, bu büyüklenmeci benliği oluşturan yapısal unsurlar nelerdir, büyüklenmeci benliğin içeriği nedir? Sahte benliğin sönmüş değil de şişmiş sahte benlik halinde yapılaşmasını sağlayan nedir?

Kernberg'e (1975) göre sağlıklı narsisizm, başlangıç itibariyle ayrışmamış benlik ve nesne matrisine yapılmış libidinal yatırımdan kaynağını alır. Gelişimin daha ileri bir evresinde, libidinal ve agresif olarak yüklenmiş benlik imgeleri, libidinal yatırıma uğramış benlik imgelerinin hâkimiyeti altında bütünleşmiş bir benlik temsili oluşturacak biçimde kaynaşır. Keza, libidinal ve agresif yatırıma uğramış nesne imgeleri, ağırlıklı olarak libidinal yatırıma uğramış nesne imgelerinin hâkimiyeti altında bütünlüğe kavuşmuş bir nesne temsiline dönüşürler. Bütünleşmiş ve kutupsallaşmış benlik-nesne temsilleşmesini içeren bu normal "temsili dünya" (Sandler ve Rosenblatt, 1962) narsisistik bozuklukta yerini aşağıda anlatılacak nedenlerden ötürü patolojik içselleştirilmiş nesne ilişkileri kümelenmesine bırakır.

Narsisistik kişilik patolojisinin genetik kaynakları Kernberg'e (1975) göre benlik-nesne ayrışması aşaması (psikozlara özgü gelişim düzeyinin ötesi) ile benlik imgelerinin normal bir benlik yapısına, nesne imgelerinin ise nesne yapısına entegrasyonunu içeren aşama (yani, karakter patolojisinin olağan formları, semptomatik nevrozlardan sorumlu nesne ilişkilerinde devşirilmiş yapılar) arasında bir yerde yer alır.

Gelişimin bu aşamasında (3-5 yaş arasındaki bir döneme karşılık gelir) çocuğun önemli nesnelere (genellikle anne) olan ilişkisinde yaşadığı şiddetli frustrasyon sonucunda, tahammül edilemeyen gerçekliğe karşı bir savunma olarak ideal benlik, ideal nesne ve gerçek benliğin bazı özellikleri patolojik nitelikli büyüklenmeci bir benlik oluşturacak biçimde kaynaşır. Benlik ile birincil nesne arasındaki ilişkide yaşanan bu travmatik frustrasyon, benliğin sağlıklı biçimde yapılaşmasına ve optimal nesne ilişkisinin oluşumuna izin vermez.

Sağlıklı gelişim süreci içinde, süperego'nun sadistik öğeleri ile kaynaşıp normal bütünleşmiş bir süperego yapılanmasını sağlaması gereken ideal benlik ve ideal nesne temsilleri, çocuğun anne tarafından idealize edilen gerçek benlik özellikleriyle büyüklenmeci bir benlik oluşturacak biçimde kaynaşır. Büyüklenmeci benliğin oluşması bütünleşmiş ve kutupsallaşmış bir benlik ve nesne temsilleşmesine ket vurur. Kendi içlerinde kaynaşıp bütünleşmiş birer temsil oluşturması gereken libidinal yatırıma uğramış iyi benlik/nesne imgeleri ile agresif yatırıma uğramış kötü benlik/nesne imgeleri bölme (split) mekanizmasıyla birbirlerinden ayrı tutulurlar. Kısmi nesne ilişkileri içsel dünyanın tüm yapılarına hâkim hale gelir.

Kernberg (1975), çocuğun nesnel ayırdecici özelliklerini içeren gerçek benliğin bazı özelliklerinin; küçük çocuğun yaşantıladığı şiddetli oral frustrasyon, öfke ve hasedi telâfi eden güç, zenginlik, her şeyi bilirlik ve güzelliği içeren fanteziler ve benlik imgelerini içeren ideal benlik temsilinin ve çocuğun gerçeklikteki deneyiminin aksine hep veren, hep seven ve kabul edici ebeveyn imgesini içeren ideal nesne temsilinin büyüklenmeci benliğin içeriğini oluşturduğunu ileri sürer.

Benlik bu fantastik yapılanmayı önemli nesnelere elde ettiği narsisistik tepkilerle

beslediği sürece bir yandan dış dünyanın tehdit ediciliğinden korunacağı, öte yandan gereksinimlerinin tatmin edileceği yanılsamasını sürdürebilir. Bu yolla, olumsuzlanarak bastırılan özbenliğin değersizliği, korunmasızlığı ve nesnenin saldırganlığı inkâr edilebilmektedir.

Bu noktayı önemi dolayısıyla detaylandırmakta yarar var. Travmayla beraber özbenliğin nesne üzerinden gerçeklikle teması acı üretmiş ve özbenlik değersizleştirilerek bastırılmıştır. Tehditkâr, saldırgan nesneden (veya nesnenin saldırganlığından) korunmanın yapısal çözümü, özbenliği bastırıp fantastik nitelikli tümüyle-iyi omnipotent nesneyle kaynaşmaktır. Ancak tümüyle-iyi omnipotent nesneyle kaynaşmanın narsisistik bozukluğa özgü ilâve bir koşulu vardır.

Kernberg (1975) narsisistik hastaları incelediğinde bu hastaların geçmişlerinde örtük, sözel olmayan ancak yoğun ve incitici bir agresyona sahip; kronik olarak soğuk, duyarsız, ilgisiz, görünüşte iyi işlev gören bir anne figürüne sıkça rast geldiğini belirtir. Buna ek olarak, çocuğun gelişiminin ilk dönemlerinde annenin narsisistik dünyasına dâhil edilmesi, sonrasında çocukta büyülenmeci benlik fantezilerinin etrafında kristalleştiği “kendini özel hissetme” eğilimine yol açar. Anne çocuğu idealize edeceği bir kalıba doğru iter. Bu kişiler, çoğunlukla nesnel olarak fiziksel güzellik; özel, üstün bir yetenek, zekâ vb. gibi gerçekten de diğerlerinin hayranlığını uyandıran bazı doğal fiziksel ve zihinsel niteliklere sahiptirler. Bu ayırt edici özellikler, çocuğu annenin sevgisizliğinden, ilgisizliğinden, nefretinden; kısacası agresyonundan koruyucu bir işlev görürler. Bazen de annenin çocuğu narsisistik olarak kullanmasının bizatihi kendisi çocuğun kendini özel hissetmesine yol açar.

Sahip olduğu üstün nitelikler, çocukta büyülenmeci benliğin çekirdeğini oluşturur. Çocuk kendini üstün niteliklere sahip hissettiğinde ideal benlikle özdeşleştiğini ve bu ideal benliğin de ideal nesne tarafından sevildiğini hisseder. Bir başka deyişle, üstün özellikler ve performanslar benliği ideal benlikle özdeşlemeye taşır.

Ancak, çocuk içten içe, çoğu kez bilicidışında spontan, olduğu haliyle değil, bu ayırt edici özellikleri dolayısıyla sevildiğini hisseder. Çocuğun belli koşullara bağlı olarak kendini özel hissetmesi/hissettirilmesi veya bu hissin teyit edilmesi sahte benliğin şişmiş, büyülenmeci bir benlik biçiminde yapılaşmasının ardındaki temel dinamiktir ve kişiliğin neden sınır bozukluğa değil de narsisistik bozukluğa evrildiğini açıklar.

Bu noktadan sonra, çocuk ancak bu ayırt edici özellikleri taşıdığı, bu özellikleri içeren performanslar gösterdiği, ötekinin narsisistik beklentilerine uygun davrandığı müddetçe sevilerebileceği, fark edilebileceği ve gereksinimlerine duyarlı davranılacağı mesajını içselleştirir; sonuçta özüne yabancılaşmış, ötekinin hayranlığını kazanmanın peşinde koşan bir kişilik oluşur. Özbenliğinden kökenlenen spontan ve meşru gereksinimlerini ketleyen; ötekilerin beklentileri doğrultusunda; onların beğenisini ve hayranlığını kazanacak tarzda davranan biri haline gelir.

Travma sonrası özbenliğin yapılaşma imkânı bulamadan değersizleştirilerek bastırılması sonuç olarak, sadistik öteki ile değersizleştirilmiş benlik kutuplaşmasını içeren patolojik/patojen nesne ilişkisinin oluşumuna yol açar. Büyülenmeci benlik, bu bağlamda, benliği söz konusu nesne ilişkisine karşı koruyan ve narsisistik bozukluğa ayırt edici niteliğini kazandıran savunmacı bir yapılanma olarak anlaşılmalıdır.

Büyülenmeci benlik, travma sonrası değersiz, önemsiz, silik, aşağılanmış, yalnız, korunmasız, güçsüz, beceriksiz gibi niteliklerle kodlanmış özbenliği ve bu özbenlikten nefret eden sadistik nesne temsilini, hayranlık elde etme yoluyla bastırma işlevi görür. Büyülenmeci benliğin güdülediği tüm karakterolojik savunmalar, bu nesne ilişkisini bilinçten uzak tutmaya yönelik işleme başlar.

Narsisistik birey, üstün özellikleri dolayısıyla kendini mükemmel hisseder ancak “mükemmelliğini” her an teşhirciğiyle somutlamalıdır, aksi takdirde alttaki değersizlik hisleriyle yüklü nesne ilişkisinin bilince çıkma riskiyle karşı karşıya kalır. Büyülenmeci

benlik zayıfladığı anda özbenlik bu olumsuz nitelikleriyle beraber bilince yansır ve şiddetli duygulanımlara; özellikle narsisistik bozukluğun özgül kaygısı olan dağılma kaygısına yol açar. Bu nedenledir ki narsisistik birey sürekli olarak büyükmeciliğini ayakta tutacak uğraşlarla meşguldür. Adeta dağılmamak için büyöklenir.

Özbenlik bastırılrsa da özbenliğe ilişkin değersizlik, önemsizlik, utanç, yetersizlik, eksiklik, korunmasızlık vb. duygulanımlar sınır durum kişilik örgütlenmesine has karakteristik bir savunma olan “bölme”(split) ile bilinçte büyöklenmeci benlikle yan yana birbirlerini etkilemeksizin durur. Agresyonun ruhsal dünyadaki hâkimiyetinden kökenlenen ve aslen libidonun agresyon tarafından yutulmasına karşı işlev gören söz konusu savunma, birbirine zıt imge ve duygulanımların yanyana durabilmesini mümkün kılar. Kişi büyöklenmeci benlikle özdeşleştiği vakit olumsuz duygulanımlarını tümünden inkâr edebilir. Narsisistik kişinin bir yandan kendini üstün hissedip öte yandan büyöklenmeci benlik irtifa kaybettiğinde kendini değersiz hissetmesi ve benlik değerinun düşmesi sık gözlenir ve tipiktir.

Nitekim özbenlik kaybının en karakteristik sonucu narsisistik kişilikteki benlik değeri sorunlarıdır. Narsisistik kişinin, temel nesnesiyle yaşamsal ilişkisini sürdürmek uğruna özbenliğin değersizleştirilerek bastırılmış olduğunu bir kez daha belirteyim.

Temel olarak bu özgül bastırmanın yol açtığı benlik değeri sorunlarıyla meşgul olan narsisistik birey benlik değerini, nâfile bir çabayla, enerjisini özbenliğinin bastırılmasından alan ve aslında bizzat benlik değerinin düşüklüğünün birincil nedeni olan büyöklenmeci benlik aracılığıyla yükseltmeye çalışmaktadır. Bu, narsisistik kişilik patolojisinin temel bir paradokstur.

Narsisistik kişilikte değerlilik hissi daha çok dışsal aynalamalardan gelir; sağlıklı narsisizmde ise -ağırlıklı olarak- özbenliğe duyarlı nesne tatmininin yan ürünü olarak ortaya çıkar. Benlik değeri, özbenlik doğrultusunda yaşamının yan ürünüyken narsisistik bozuklukta büyöklenmeci benlik aracılığıyla elde edilmeye çalışılan temel bir amaç haline gelir. Özbenlik bastırıldığı sürece bu mümkün olamaz; zira benlik değeri doğrudan hedeflenip elde edilecek bir hissiyat değil, ancak ve ancak özbenliğin hâkim olduğu ruhun yaşayabileceği hissiyattır. Dolayısıyla, özbenliğin bastırılmasından enerjisini alan büyöklenmeci benlik, nâfile bir çabayla benlik değeri peşinde koşmaktadır. Arzuladığı hissiyatı doğuracak kaynağı bizzat kendi elleriyle boğmaktadır.

Spontanlık, narsisistik kişilikte önemli bir tema olarak öne çıkar. Sahte benlik doğrultusunda davranan narsisistik bireyin en temel karakteristiklerinden biri –belki de en başta geleni- spontanlığını yitirmiş olmasıdır. İçsel özgürlük olarak da nitelenebilecek spontanlık kaybı özbenlik kaybının kaçınılmaz bir sonucudur. Özbenliğe karakteristiğini veren spontanlıktır ve özbenlik ancak bu vasfıyla varolabilir. Öte yandan spontanlığı temin eden ve güvence altına alan özbenliğin içsel nesne tarafından meşru görüldüğünü hissetmesidir.

Narsisistik kişilikte özbenliğin spontan işleyişi nesne tarafından olumsuzlanmış ve ketlenmiştir. Nesne bilinçdışında özbenliğe düşman algılanır. Kişinin, hayatını onun aracılığıyla anlamlandırıldığı nesne ilişkisi içinde yer alan arzu dolu benlik temsili karşısındaki öteki temsili, olumsuzlayıcı ve sadistik; zalim, baş edilemez ve âcizleştiricidir. Narsisistik bozuklukta aslanan özbenliğe düşman bu sadistik içsel nesneden duyulan şiddetli korkudur. Hatta belki de narsisistik bozukluğun en önemli psikodinamik karakteristiği budur; spontanlığa düşman sadistik ve omnipotent nesne karşısında duyulan şiddetli korku. Büyöklenmecilik bu korkuyu savuşturmaya yönelik karakteristik savunmadır ve narsisistik bozukluğa ayırt edici niteliğini kazandırır.

Narsisistik bozuklukta, içsel sadistik omnipotent nesnenin, özbenliğin temel karakteristiği olan özerkliğe ve spontanlığa tahammülü yoktur. Gereksinimlere belli koşullarda ancak sadistik nesnenin izniyle tatmin imkânı verilir. Benlik özbenliğini bastırıp büyöklenmeci performanslar aracılığıyla sadistik nesneyi olumlu, sevecen ve tatmin edici

nesne konumuna getirmeye çabalamaktadır. Spontanlığın yerini sadistik nesnenin iznine tâbi davranışlar almıştır. Narsisistik benlik sadistik ötekinin izniyle hareket edebilen korku dolu benliktir. Hayranlık uyandıracak özellikler ve performanslarla bu izni koparmaya çalışır.

Narsisistik kişi, kronik bir şekilde, özbenlik güdülenmelerinin tümüyle-kötü sadistik nesnenin saldırganlığını uyaracağından korkmaktadır. Arzu yüklü benlik, sadistik algılanan nesnenin tepkisinden çekinmekte, dağılma korkusu yaşamakta, onun karşısında kendini savunmasız ancak öte yandan paradoksal biçimde ona muhtaç hissetmekte ve onun iznine tâbi olarak hareket etmeye çalışmaktadır. İşte bu nokta özbenliğin yitirildiği noktadır; zira benlik, nesne dolayımında, nesneyle ilişkinin özgül niteliği dolayısıyla, arzusunun ontolojik meşruiyetini kaybederken özbenliğini de yitirmiş olur.

Bu durumda, özbenliğin bastırılması derken asıl kastedilen, somut gereksinimlerin bastırılmasından ziyade – ki narsisistik benlik somut gereksinimlerin tatmini noktasında çoğu kez herhangi bir sorun yaşamaz- özbenliğin spontan ifadelerinin bastırılması ve gayrimeşru sayılması olduğunu özellikle belirtmek isterim. Bir başka deyişle, bu noktada, bastırılanın ve narsisistik bozukluğa yol açanın spontanlık, içsel özgürlük olduğunu özellikle vurgulamak gerekir.

Dolayısıyla, narsisistik birey sürekli büyüklenmeci benliğin empoze ettiği biçimde ölçülü, kontrollü ve hesapçı davranır. Nesnenin ve benliğin agresyonunu uyarılmayacak ve hayranlığını elde edecek tarzda hareket eder. İçsel özgürlüğünü yitirmiş olduğundan içinden geldiği gibi davranamaz; travmaya uğrayacağından ve gözden düşeceğinden korkar.

Narsisistik bozukluğun en önemli özelliklerinden biri, benliğin, sorunun bizatihi kendisini oluşturan nesne ilişkisini terk etmeden, çözümünü ısrarla bu nesne ilişkisi içinde aramaya devam etmesidir. Sadistik nesneye saplanma karakteristiktir; özbenliğine daha duyarlı bir nesne ilişkisine yönelmek yerine, bildiği yegâne nesne ilişkisi içinde özbenliğini olumsuzlayan, dolayısıyla hakiki iyilik halini ketleyen nesneyi ısrarla ancak nâfile bir gayretle duyarlı nesne haline getirme çabası sürer. Adeta, celladından şefkat bekleyen kurbana benzer.

Büyüklenmeci benliğin yapılaşması ve ruhsal bünyeye egemen olmasıyla beraber libidonun dağılımında radikal bir değişim gözlenir. Libidinal yatırım, özbenliğe değil patolojik büyüklenmeci benliğe yönelir. Libidinal ve agresif çatışmalarla kuşatılmış özbenlik, agresif yatırımın hedefi haline gelir.

Sağlıklı narsisistik yapılanmada haz, özbenlik kökenli arzuların nesnesiyle buluşması sonucu yaşanan tatminden devşirilirken, narsisistik bozuklukta benliğin ideal ötekinin hayranlığını kazandığını ve büyüklenmeci benlikle özdeşleştiğini hissetmesi haz yaratır. Büyüklenmeci benlikle özdeşleşmek, nesnenin bundan sonra hep sevecen, hep verici olacağı fantezisini uyarır; hazzı yaratan, fantezinin gerçek olacağı umudu veya gerçek olduğu zannıdır. Aslına bakılırsa bu hakiki bir haz değil, tatmin vaadidir. Büyüklenmeci benlik her zaman şişkin kalamayacağı için bu geçici bir haldir. Bu nedenle, narsisistik birey umut ve hüsrân arasında salınır durur.

Libidinal yatırım güdüleyen psikodinamik faktör de bu süreçte büyük bir değişime mâruz kalır. Libidinal yatırımındaki güdü, özbenlik kökenli arzu tatmini değil bilinçdışı patolojik/patojen nesne ilişkisinden kaçınmak ve onunla özdeşleşmekten duyulan korkudur. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, narsisistik bozuklukta libidinal yatırımı güdüleyen arzu değil korkudur. Kanımca, patolojik narsisizm (ve belki tüm psikopatoloji) ile sağlıklı narsisizmi nitel olarak birbirinden ayırt eden en belirleyici fark libidinal yatırımların ardındaki motivasyondur.

Süperego Patolojisi

Narsisistik kişilikte büyüklenmeci benliğin oluşumu, bütünleşmiş bir benlik ve nesne temsilleşmesine ve sağlıklı süperego yapılaşmasına ket vurur. Bu sonuç, narsisistik kişilikte

ciddi derecede süperego patolojisine yol açar (Kernberg, 1975).

Narsisistik bozukluğa sahip kişilerde süperegonun sadistik ve cezalandırıcı öğeleriyle kaynaşmak suretiyle bütünleşmiş bir süperegonun oluşumuna katkı sunması gereken ideal benlik, ideal nesne imgelerinin; diğer benlik unsurlarıyla bütünleşmek suretiyle entegre benlik yapısını oluşturması gereken gerçek benlik imgeleri ile patolojik biçimde kaynaşması, normal süperego-ego ayrışmasına ve yapılaşmasına ket vurur. Bunun sonucunda, cezalandırıcı ebeveyn talepleri gibi içselleştirilmiş bazı süperego öğeleri, normal durumda ideal benlik ve ideal nesne imgelerinden devşirilen süperegonun sevecen öğeleriyle entegre olmadıkları için çarpıtılmış, ilkel ve agresif niteliklerini korurlar. Bu şartlar altında, süperegonun arkaik, cezalandırıcı ve sadistik öncülleri hâkimiyeti ele alır ve agresif ve ilkel süperego bu haliyle kolaylıkla paranoid yansıtımlar biçiminde dışarı yansıtılır.

Bu nedenlerden ötürü, narsisistik kişilerin kurallara uygun davranmalarının ardında içselleştirilmiş ve benliğin parçası haline gelmiş değerler ve kurallar değil, paranoid korku bulunur. Sosyal kurallara suçluluktan ziyade cezalandırılma korkusuyla uyum gösterirler.

Sonuç olarak tüm etiyolojik gelişimi kısaca özetlemek gerekirse; büyülenmeci benliğin yapılaşmasıyla beraber, normal süperego entegrasyonu eksik kalır, ego-süperego sınırları belirli bazı alanlarda belirsizleşir ve gerçek benliğin kabul edilemez yönleri çözülür ve/veya bastırılır ve değersizleştirilen dışsal nesnelere yansıtılırken bu işleme, nesne ilişkilerini ciddi derecede tahrip eden dışsal nesnelere ve onların temsillerinin yaygın, tahripkâr değersizleştirilmesi eşlik eder (Kernberg, 1975).

Bilinçdışı Patolojik/Patojen Nesne İlişkisi

Bir kez ideal benlik, ideal nesne ve bazı benlik imgelerinin savunucu kaynaşmaları gerçekleştiği vakit kendine hayranlık, büyülenmecilik, omnipotent kontrol, diğer insanları küçümseme, değersizleştirme ve/veya aşırı yüceltme, şizoid kaçınmacı davranışlar ve tüm gerçek ve gerekli bağımlılıkları koparmaya yönelik savunmacı bir kısırdöngü harekete geçer (Kernberg, 1975). Narsisistik kişiliğin tüm bu savunmaları, altta yatan oral agresyon eksenli çatışmalarla bağlantılı ilkel ve patolojik nesne ilişkilerini bastırmaya yönelmiştir.

Patolojik büyülenmeci benlik kapsamındaki savunma örüntüsünün analizi; frustre edildiği için empotan öfkeyle dolu, bu öfkesinden dolayı nesnenin misillemeci saldırısından ölesiyeye korkan, savunmasız, yapayalnız, kimsesiz, çaresiz, âciz, aç; kendini sevgisiz, besinsiz ve tehlikelerle dolu bir dünyada terk edilmiş, değersiz, önemsiz, bomboş, anlamsız, aşağılanmış ve tehdit altında hisseden bir benlik imgesini açığa çıkarır (Kernberg, 1975). Kişi tüm hayatını, bilinçdışında özbenliği olarak yaşantıladığı bu benlik imgesiyle yüzleşmemek üzerine kurmuştur; bilinçdışı derin düzeyde adeta bir ölüm kalım mücadelesi vermektedir. Büyülenmeci benlik, söz konusu nesne ilişkisinin üzerini örtüp bilinçten uzak tutmaya çalışsa da bu nesne ilişkisi bilinçdışı düzeyde varlığını sürdürür.

Narsisistik kişilerin en dipteki bu benlik kavramları ancak psikanalitik tedavinin geç bir evresinde tespit edilebilir ki bunun tek istisnası açık sınır özellikler gösteren narsisistik kişilerdir; bu kişiler söz konusu benlik kavramını psikanalizde çok erken açığa vururlar.

Ego gücüne paralel olarak bu nesne ilişkisine sahip 3 narsisistik kişilik tipi tezahür eder (Kernberg, 1975):

1. Narsisistik kişiliğin bu tipine sahip kişileri analiz eden Britanyalı psikanalistler, bu kişilerdeki saldırı ve tahrip edilmekten duyulan şiddetli korkunun merkezi önemine dikkat çekmişlerdir.
2. Daha az disorganize kişilerde, yani, nispeten daha güçlü egoya sahip narsisistik kişiliklerde, terapist aktarım içinde, en sonunda boşluk duygularını, öfke ve saldırıya uğrama korkusunu içeren paranoid kaygılarla karşılaşır.
3. Daha az regresif bir düzeyde ise, söz konusu benlik imgelerinin ulaşılabilir izleri sürekli kendini “dışarıda” bırakılmış hisseden; besine, mutluluğa ve şöhrete sahip

olanlara karşı hasetle dolu olan değersiz, yoksunlukla mağdur, boş bir kişi resmini açığa çıkarır. Çoğu kez, bu ilkel benlik imgelerinin yüzeydeki izleri, değersizleştirilmiş nesne imgelerinin belli belirsiz izlerinden ayırt edilemez.

PROGNOZ

Narsisistik kişiler, çoğu kez fiziksel olarak çekici, sosyal olarak cezbedici, akademik ve mesleki alanlarda hatırı sayılır derecede başarılı bireylerdir. Ancak, benliklerindeki boşlukla yüzleşmeyi erteleyebilseler de bundan ebediyen kaçamazlar (Gabbard, 1994).

Yıllar geçtikçe büyülenmeci benliği diri tutacak narsisistik besinleri elde etmek güçleşir; zira sıradan bir yaşam süreci içinde çoğu narsisistik tatminin, ergenlik ve erken yetişkinlikte yaşandığı; narsisistik zaferlerin, başarı ve kazanımların ağırlıklı olarak yetişkinlik boyunca elde edildiği düşünülürse, ilerleyen yıllarla beraber uzun yaşam döngüsünün olağan ve kaçınılmaz sonuçları olan yaşlılık, hastalık, fiziksel ve zihinsel sınırlılıklar, ayrılık ve kayıplar savunmaya yönelik narsisistik kaynakların azalmasına yol açar (Kernberg, 1975). Dolayısıyla, narsisistik çatışmaları bastırabilmek için gerekli aynalamalardan mahrum kalan büyülenmeci benliğin, çatışmalar üzerindeki bastırıcı hâkimiyetinin sarsılması, narsisistik bireyi o güne dek kaçındığı çatışmalarıyla karşı karşıya bırakır. Bu durum, genelde yüzeysel uyumu nispeten iyi olan narsisistik kişilerin işlevselliklerini önemli ölçüde tahrip eder.

Patolojik büyülenmeci benliğin etkisi altında bilinçdışı olarak (bazen bilinçli olarak) ebedi gençliklerine, güçlerine, güzelliklerine, zenginliklerine; onay, hayranlık ve emniyet kaynaklarının sonu gelmez elverişliliğine inanmış olan narsisistik kişiliklerin, bu kaynaklar tükendiğinde içine düştükleri durumu görmek oldukça dramatiktir (Kernberg, 1975).

Genelde popüler psikolojide “orta yaş krizi” denerek adeta olağanlaştırılan bu durumdan kaçınmak amacıyla bazı narsisistikler, son bir gayretle yeni savunmacı çabalara girişirler. Örneğin, genç bir sevgili bulmak, ağır fiziksel güç gerektiren sporlar yapmak suretiyle ve/veya estetik ameliyatlara yaşlılıklarını inkârâ çalışırlar. Bunun yanı sıra, yaklaşan ölümden duyulan şiddetli korkunun ve yalnızlaşmanın güdülediği dini eğilimlerdeki artış da sık gözlenen savunmacı davranışlardır (Gabbard, 1994).

Narsisistik kaynakların azalmasıyla beraber tüm şiddetiyle bilince yansıyan patolojik/patojen nesne ilişkisi nedeniyle narsisistik birey kendini yalnız, destekten yoksun ve şimdiye dek boş bir hayat sürmüş olduğunu hisseder. Derin bir umutsuzluğun eşlik ettiği bu hisler o güne dek herhangi bir tedaviye gerek duymamış narsisistik bireyi terapiye sevk edebilir. Kernberg (1975), narsisistik bozukluğun, mükemmel yüzeysel uyuma sahip ve hastalığın ıstırabının çok az farkında olan nispeten genç hastalarda bile uzun vadede tehlikeli prognostik olasılıklara sahip olduğunu ve koşullar elverdiği ölçüde tedavi edilmesi gerektiğini vurgular. Narsisistik hastalar, terapistler için oldukça çetin vakalardır. Bu hastaların psikoterapisi, oldukça uzun sürse de, hatta sonucunda elde edilen terapötik başarı sınırlı da olsa, ileriki yıllarda karşılaşacakları riskleri azaltması bakımından gösterilen çaba buna değerdir.

Taşıma suyuyla değirmenini döndürmeye çalışan narsisistik bireyin, su tükendiğinde çaresiz duruma düşmemesi için kendi içindeki kaynağını –özbenliğini- keşfetmesi gerekmektedir. Özbenlik, benlik değirmenini yaşam boyu aksatmadan çevirebilecek bereketli bir pınardır. Psikanalitik yönelimli psikoterapi aracılığıyla, çatışmalarla kuşatılmış özbenlik nihayetinde bastırmanın boyunduruğundan kurtulur ve benliğin hâkimiyetini ele alır.

Tedavi imkânının yanı sıra, yapılan bazı takip çalışmalarından anlaşıldığı kadarıyla sürdürülebilir başarılar, özbenliği harekete geçiren sürpriz ilişkiler ve derin

içgörüler hastalığın, en azından, şiddetini azaltmaktadır (Evren, 1997).

PSIKOTERAPİ

Başvuru Nedenleri

Narsisistik kişiler, terapiye genellikle büyüklenmeci benliğin başarısızlığa uğraması (narsisistik gereksinimleri elde etmede güçlük, büyüklenmeci benliğin amaçlarına ulaşamaması, ideal nesne tarafından terk edilme vb.) sonucunda yaşadıkları depresyon, anksiyete, cinsel işlev bozuklukları veya tüm narsisistik tatminlere ulaşmalarına rağmen hissettikleri anlamsızlık, sıkıntı ve boşluk duyguları veya bir türlü birini sevmeme nedeniyle başvururlar (Kernberg, 1975; Masterson, 1990).

PSIKOTERAPİ: Teknik ve Aktarım

Narsisistik hastanın tüm çabası, büyüklenmeci benliğin üzerini örttüğü patolojik/ patojen nesne ilişkisiyle yüzyüze gelmemek, sadistik omnipotent nesneyi hayranlık uyandıracak umduğu büyüklenmeci performanslar ve özellikler yoluyla sevecen, tatmin edici ve koruyucu iyi nesne haline getirmeye çalışmaktır; narsisistik hasta adeta tüm hayat tarzını bu amaca yönelik biçimlendirir. Karakter formasyonu, bilinci bu nesne ilişkisinden korumaya yönelik şekillenmiştir. Duygu, düşünce, davranışları, ilişkileri, savunmalarının hemen tümü alttaki bu nesne ilişkisiyle özdeşleşmekten kaçınmaya yöneliktir. Keza, tüm libidinal ve agresif yatırımlar da bu nesne ilişkisinden kaçınmaya ve onu bastırmaya yönelik işler.

Narsisistik kişilik bozukluğunda, patolojik/patojen nesne ilişkisinden kaçınmanın yolu büyüklenmeci benliği şişkin halde tutmaktır. Ancak, büyüklenmeci benlik aynen patlak bir balon gibi, sürekli hava üflenmediği sürece söner. Bu nedenle, narsisistik kişi, büyüklenmeci benliğini büyüklenmeci performanslar yoluyla şişkin halde tutmak için didinir.

Terapi içinde geliştireceği aktarım ilişkisinde de temel motivasyonu, bu nesne ilişkisini her ne pahasına olursa olsun bastırmaya devam etmek, olumsuzlanmış özbenliğinin ve narsisistik çatışmalarının neden olduğu içsel güçsüzlüğünü, terapistten elde etmeyi umduğu narsisistik aynalamalar sayesinde şişirdiği büyüklenmeci benliği aracılığıyla aşmak olacaktır.

Bunun yanı sıra, terapistle olan ilişkisini söz konusu nesne ilişkisini uyarmayacak ve savunmacı narsisistik gereksinimlerini elde edecek tarzda kontrol etmeye çalışacaktır: omnipotent kontrol.

Altaki patolojik/patojen nesne ilişkisi, terapi sürecinde gelişecek olumsuz aktarımın kaynağını oluşturur; narsisistik bozuklukların terapisinde temel terapötik hedef, yeterli ego gücüne sahip hastalarda dirençlerin ardına saklanmış bu olumsuz aktarımı açığa çıkarıp derinlemesine çalışmaktır.

Narsisistik hastaların psikoterapisindeki önemli aşamalar, teknik özellikler, temel aktarım ve karşıaktarım gelişmeleri aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir:

- Narsisistik hasta, “mükemmel terapist” arayışındadır. “Mükemmel terapist”le beraberliğin, hiçbir çabayı ve sorumluluğu gerektirmeksizin kendiliğinden iyileşmeyi getireceğine dair büyüsel ve regresif bir inanca sahiptir. İdealize ettiği terapistle yaşadığı terapi ilişkisinin, olması gereken her terapi gibi kişisel sorumluluk almayı gerektirdiğini fark ettiği vakit ilk tepkisi çoğu kez terapisti ve terapiyi değersizleştirmek olur. Eğer hasta bu aşamada terapiyi bırakmamışsa, terapinin asıl iyileştirici kısmı olan derinlemesine çalışma bundan sonra başlar.
- Narsisistik hasta, mükemmel terapist arayışının yanı sıra, kendisinin de terapistinin en ayrıcalıklı, en ilginç ve biricik hastası olmayı arzular.
- Terapist, yaralı özbenlik açısından hem bir umuttur hem de tehdit. Patolojik/patojen

nesne ilişkisinin aktifliği dolayısıyla, terapinin başlangıcında ve uzun bir süre, terapist alttan alta tehditkâr algılanmaya devam edecektir. Hasta, yaralı özbenliğinin fark edilmemesi için çabalayacaktır; zira terapistin fark etmesi durumunda sadistikleşip saldırıya geçeceğinden korkmaktadır. Bu korku, terapötik ittifakı güçleştiren temel dinamiktir.

- Geçmişte bazı klinisyenler, bu hastaların bir aktarım geliştiremediklerini ve terapiste yönelik hep bir “narsisistik nitelikli bir tür ilişkiye girememe” tutumu benimsediklerini, bunun da analitik çalışmayı engellediğini öne sürmüşlerdir. Gerçekte, bu hastalar çok yoğun bir aktarım geliştirirler; yüzeyde mesafeli olma ve ilişkiye girmeme gibi görünen şey aslında altta aktif bir değersizleştirme, küçük görme ve kötüleme sürecinin yansımasıdır. Bu aktarım direncinin çözülmesi, tipik olarak yoğun paranoid kaygıları, şüpheciliği, nefret ve haseti ortaya çıkarır (Kernberg, 1975).
- Narsisistik kişilik bozukluğunun tedavisi, büyülenmeci benliğin üzerinde yer aldığı savunmacı taktiklerin özgün karakteristikleri dolayısıyla sınır hastaninkinden çok daha zordur. Narsisistik hasta; sert, nüfûz edilemez kabuğunun içinde yumuşak, korku dolu bir bedeni saklayan bir kaplumbağaya benzer (Masterson, 1990).

Patolojik/Patojen Nesne İlişkisinin Bastırılması

- Narsisistik hasta, terapiye iyileşmek için geldiğini söylese de aslında özbenliğin bastırılmasının yol açtığı içsel güçsüzlüğünü, terapistte atfettiği yüceliğe sığınarak ve/veya terapistin hayranlığını elde ederek gidermeye çalışır (Masterson, 1990). Aksi takdirde, patolojik/patojen nesne ilişkisiyle yüzyüze kalmaktan korkar.
- Hasta, temel olarak idealizasyon ve teşhircilik savunmaları aracılığıyla alttaki patolojik/patojen nesne ilişkisinden kaçınmaktadır. Bu savunmalar, sağlıklı gelişimde gözlenen idealizasyondan ve teşhircilikten nitel bir farklılık gösterirler. Normal idealizasyon; egonun, özdeşleşeceği ve yetkinleşmesine yardımcı olacak özdeşleşme modeli olan nesnenin yüceltilmesini temsil ederken, normal teşhircilik kazanılan ego yetilerinin coşkusunu, mutlak âcizlikten kurtulmanın sevinicini simgeler. Söz konusu ruhsal mekanizmalar aynı zamanda normal çocuksu egonun âcizliğinin, yetersizliğinin inkârına yönelik normal savunma işlevi de görürler. Kısacası, normal idealizasyon ve teşhircilik insani varlığın temel ontolojik âcizliğince güdülenir.
- Oysa patolojik teşhircilik ve idealizasyon aracılığıyla benlik, bilinçdışı patolojik/patojen nesne ilişkisinden kaçınmak için özbenliği bastırmaya devam etmek suretiyle güce sığınmayı ve güç sahibi olmayı hedefler.
- Teşhircilik ve aslında onun bir türevi olan idealizasyon, narsisistik hastanın patolojik/patojen nesne ilişkisini biliçdışında tutmak için bulabildiği yegâne ve karakteristik yoldur. Teşhircilikte benlik, büyülenmeci benlik ile özdeşleşirken idealizasyonda büyülenmeci benliğin bir kısmı dışarıya yansıtılır, benlik kendisini, yansıtmanın yapıldığı nesnenin parçası olarak yaşantılamak suretiyle büyülür. Ancak, her savunma gibi yalnızca bilinci kaygıdan (narsisistik bozuklukta dağılma kaygısı) korumakla kalmaz, çatışmayı da korur ve ömrünü uzatır. Çatışmaya karşı verilen mücadele “Pirus zaferi”yle sonlanır. Sözde bilinci dağılma tehlikesine karşı korumaya çalışırken, aslında özbenliği bastırmak suretiyle, bilinci dağılmaya karşı güçlendirecek hakiki yapılanmaya da engel olmuş olur. Böylece, hakiki çözüm olan özbenliğin ruhsal iradeyi ele alması ketlenir.
- Hasta, terapi sürecinde gelişen olumsuz aktarımın kaynağını oluşturan alttaki bu nesne ilişkisinden kaçınmak ve harekete geçmesini engellemek amacıyla terapisti kontrol etme gereksinimi hisseder; benliğin ve nesnenin bilinçdışındaki nesne ilişkisini anımsatacak ve uyaracak tarzda davranmasını engellemek ve narsisistik tepkileri elde

etmek için çabalamaktadır. Bir başka deyişle, hasta büyüklenmeci benliğin savunmacı işlevi olan nesnenin omnipotent kontrolü aracılığıyla bir yandan olumsuz duygu ve imgeleri uyarmaktan kaçınmakta, öte yandan da olumlu duygu ve imgeleri elde etmeye çalışmaktadır. Narsisistik dirençler aracılığıyla, terapistin asıl terapötik etkinlik alanı olan büyüklenmeci benlik ve onun ardındaki nesne ilişkisine yaklaşmasından kaçınmaktadır (Masterson, 1990).

- Narsisistik hasta, terapistin narsisistik beklentilerine uygun davranmasını, tepkiler vermesini bekler. Bu olmazsa incinir, kırılır ve alınır; öfke, hayalkırıklığı ve değersizleştirmeyle tepki verir (Masterson, 1990). Bu durumda, olumsuz aktarım olarak alttan alta yaşadığı ebeveynlerine dair olumsuz imgeleri yansıtmak suretiyle terapisti yaşadığı öfkenin ve hüsranın hedefi haline getirir; alttaki patolojik nesne ilişkisi harekete geçmiş, terapist kötü nesne olarak algılanmaktadır. Olumsuz aktarım şiddetlenir ve güncel aktarıma egemen olur.
- Bu hastalarda olumsuz aktarımın tutarlı bir şekilde incelenmesi psikanalizdeki diğer hastalara oranla daha büyük bir öneme sahiptir (Kernberg, 1975).
- Terapist, seans içinde narsisistik kırılabilirlik ve savunma salınımlarına odaklanmalıdır. Narsisistik hastaların terapisinde, özellikle terapinin erken evrelerinde, temel terapötik faaliyet narsisistik kırılabilirliğin yorumlanmasıdır (Masterson, 1990).
- Terapist, sürekli olarak aktarımın özel niteliği üzerinde durmalı ve tutarlı bir biçimde hastanın omnipotent kontrol ve değersizleştirme gayretlerini etkisiz hale getirmelidir. Hem terapisti idealleştirmesi hem de terapist üzerindeki omnipotent kontrolü ve söz konusu kontrol başarıya ulaşmadığında nesnenin “hayalkırıklığı” biçiminde meşrulaştırılan değersizleştirilmesi sistematik olarak yorumlanmalıdır (Kernberg, 1975).
- Altta yatan öfke ve küçümsemenin farkına varmasına karşı işleyen narsisistik dirençler aynı zamanda terapistle iyi ilişkiyi koruma yönünde de iş görürler. Narsisistik direncin bu çifte işlevinin yorumlanması, hastaya birbirinden ayrı tutulan küçümseme ve hasetiyle yüzyüze gelmesinde oldukça yardımcı olur. Kısacası, aktarımın olumsuz yönlerinin eleştirel olmayan empatik yorumu, hastaya kendi yıkıcılığından duyduğu korkuyu ve iyiliği konusundaki kuşkularını hafifletmede yardımcı olur. Hasta, böylece iyi nesne (ve iyi benlik) imgesinin ardına saklanmış kötü nesne (ve kötü benlik) imgesinin tedirginliğinden kurtulur. Aktarımın bu olumsuz yönlerini yorumlamayı ihmal etmek, hastanın kendi saldırganlığı ve yıkıcılığından duyduğu korkuları artırabilir ve narsisistik dirençlere duyulan gereksinimi yoğunlaştırabilir (Kernberg, 1975).

Regresif Terapi Müdahaleleri

- Narsisistik bozuklukta regresif arzu, patolojik/patojen nesne ilişkisinden kaynağını alan içsel güçsüzlüğü yetkin bir egoyla donanmış özbenlik iradesiyle değil; ötekinin gücüne sığınarak ve/veya ötekinin hayranlığını kazanmak suretiyle, nâfile bir çabayla, gidermeye çalışmak biçiminde kendini gösterir.
- Terapist, hastanın regresif talepleri doğrultusunda davrandığı takdirde terapötik konumunu yitirir. Bu tutum, hastanın terapiye ve iyileşmeye olan direncini pekiştirir. Terapistin hastanın savunmacı, regresif arzularına prim vermesi, bu arzuları analiz edip yorumlamaması sonucunda, hasta geçici bir süre semptomlarından kurtulsa bile bu durum regresif, geçici ve yüzeysel bir çözüm olur; narsisistik bozukluğa yol açan ve bozukluğun devamını sağlayan bilinçdışı patolojik/patojen nesne ilişkisi varlığını sürdürmekte, analiz edilmemiş olması dolayısıyla, büyüklenmeci benlik çöktüğünde semptom üretme yeteneğini muhafaza etmektedir.

- Narsisistik hasta; iç dünyasını ve çatışmalarını keşfetmekten, hakiki güdülenmelerini içeren özbenliğini harekete geçirip ifade etmektense terapistin sevgisini, beğenisini, onayını, hayranlığını elde etmek ve yüceliğinin parçası haline gelmek amacıyla terapistin denemeye yönelik hipotetik yorumlarını ve kullandığı kavramları iç dünyasıyla örtüşmese de sorgusuzca kabullenebilir; bu durum, etkili bir sonuç yaratmaz ve terapiyi sahte benlik alanına iter (Miller,1979).
- Terapist, hastayı kendini irdelemeye, keşfetmeye, hakiki duygu, düşünce ve arzularını ifade etmeye, hatta yorumlar yapmaya teşvik etmelidir. Terapistin hastanın yapabileceği yorumları, henüz çok evvelden, hasta hazır olmadan yapması hakiki bir yarar sağlamaz; bu teknik bir hatadır ve ciddi karşıtaram sorunlarını içermesi kuvvetle muhtemeldir (Miller, 1979).

Savunmacı Mesafe

- Terapi ilerledikçe terapistle duygusal ilişki yaralı benliğin acı verici duygularını harekete geçirir (Masterson, 1990). Hasta bu durumda kendini duygusal kopuş ile koruma altına alır ve terapistle arasına bir mesafe koyar; bu, narsisistik kişiliklerin terapisindeki bir diğer aktarım kalıbını oluşturur. Analitik çalışma, alttaki nesne ilişkisinin yuvalandığı bilinç katmanına yaklaşmış; yaralı, depresif, olumsuzlanmış özbenlik kendini ifade ettiği vakit tekrar bir travmaya uğrayacağı korkusuyla, kendini serbestçe ortaya koyabileceği hakiki bir ilişki geliştirme konusunda çekingen ve kararsız davranmaktadır. Diğer bir deyişle, hasta, terapistle ve terapötik sürece nispeten güven kazanmış, özbenlik kendini ifade etme noktasında uygun bir nesneyi bulduğuna dair umutlanmıştır. Ancak, bir yandan da, kendini ifade ettiğinde tekrar travmaya uğrayacağı ve dağılacağı korkusunu yaşamakta; terapistle yaklaşmaktan, hakiki duygularını paylaşmaktan korkmaktadır.

Bilinçdışına Ulaşma

- Terapistle yaşanan hayalkırıklıklarının ve savunmaların incelenmesi analizi patolojinin kaynağına götürür: terk depresyonu içindeki yaralı özbenliğe (Masterson, 1990). Bu inceleme süreci içinde, terk depresyonu derinlemesine çalışıldıkça travmaya uğrama korkusunun neden olduğu terapistle aradaki duygusal mesafe, zamanla, terapötik bir ittifakı içeren gerçek bir duygusal ilişkiye evrilir.
- Psikoterapi içinde, hastanın patolojik narsisistik savunmacı örgütlenmelerinin sistematik bir şekilde derinlemesine çalışılmasından sonra ilkel, patolojik oral çatışmalar yüzeye çıkar. Bu çatışmalar sistematik biçimde keşfedilmeli ve yorumlanmalıdır (Kernberg, 1975).
- Hasta tehlikeli, agresif, sadistik anne imgesine yönelik duyduğu korkusunu, nefretini ve öfkesini yaşamındaki tüm önemli nesnelere genelleştirerek yansıttığını fark etmelidir (Kernberg, 1975).
- Hasta, terapistin ve hayatındaki tüm insanların yalnız olumsuz görünen yanlarını seçici bir dikkatle algılayıp onlara kötü davrandığı için suçluluk yaşar; aslında iyi yönleri de olan, sevebileceği ve onu sevebilecek insanlara içsel dünyasında zarar vermiş, onları öfkeyle tahrip etmiş, salt kötü duygular, düşünceler beslemiş olduğunu hisseder.
- Sonunda, aylarca ve bazen yıllarca tedaviden sonra, hastada suçluluk duygusu ve depresyon ortaya çıkabilir. Terapistine yönelik agresyonunun farkına varması, bu agresyondan dolayı duyduğu suçluluğa ve bir kişi olarak terapist için daha insani bir tasa ve genel olarak daha fazla suçluluk ve depresyon tahammülüne dönüşür. Bu, söz

konusu hastaların tedavisinde önemli bir andır ve aynı zamanda olumlu prognoz açısından temel bir faktördür (Kernberg, 1975).

- Süreç içinde, kendine dair ideal benlik imgesinin onu korktuğu nesne ilişkilerinden koruyan fantastik bir yapılanma olduğunu ve temelde inkâra dayandığını; ideal nesne imgesinin de onu bu ıstıraplardan ve yoksunluklardan gelip kurtaracak ideal bir anneye duyulan regresif özlemi temsil ettiğini fark edecektir (Kernberg, 1975).
- Hasta, değersizleştirerek bastırdığı çatışmalarla kuşatılmış özbenliğine ilk kez hakiki bir ilgiyle yaklaşır. Çatışmalarından kaçınmak yerine, onları incelemeye, araştırmaya girişir, bastırmaktansa tahammül etmeyi öğrenir; şimdiye dek yaptığı gibi, değersizleştirmektense, kendine merhamet duymaya başlar. Böylelikle, özbenliğiyle ilişkiye geçer.
- Nesnenin sadistliğiyle baş edecek ego gücüne sahip olduğunu, ilk travma anındaki gibi savunmasız ve âciz olmadığını fark eder.

Yas

- Narsisistik bozukluğun tedavisinde derinlemesine yas yaşanmadan iyileşme gerçekleşmez (Miller, 1979). Mutlu çocukluk yanılması terk etmeyi içeren yas tutma süreci, narsisistik bozukluktan çıkış için umut yaratır. Kişi bu süreçte, çocukken kendisi olarak değil de başarıları, beğeni ve hayranlık uyandıran performansları, ayırt edici özellikleri dolayısıyla sevilmiş ve hatta fark edilmiş olduğunu, özbenliğini bu sevgi uğruna fedâ etmiş olduğunu fark ettiğinde derinden sarsılır.
- Çocukluğunda annesine ne denli muhtaç olduğunu; bu muhtaç, âciz, çaresiz durum içinde annesi tarafından ne denli istismar edilmiş olduğunun ayırdına varacaktır. Annesi onun hakiki, içten gelen gereksinimlerine, duygularına, gelişimsel girişimlerine gerekli empatik desteği ve yanıtı vermemiş, kendi beklentileri doğrultusunda davrandığı takdirde onu sevdiğini, olumladığını ve fark ettiğini hissettirmiştir. Onu olduğu haliyle sevememiş bir annenin evladı olarak doğmuş ve büyümüş olmanın talihsizliğini hayatının değiştirilemez bir gerçeği olarak içine sindirebilmelidir. Bu içgörü hasta açısından sarsıcı olsa da iyileşmeye açılan yolun ilk adımıdır; hasta, bir gün artık, özbenliğinin inkârına dayalı bu ilişki tarzını terk edip özbenliği doğrultusunda yaşama arzusu duyacaktır.
- Geçmişin kaybını telâfi edecek olan özbenlik doğrultusunda yaşanacak geleceğin vaat ettiği umuttur. Tüm psikopatoloji için geçerli olan narsisistik bozukluk için özellikle geçerlidir; geçmiş terk edilmediği, halen şimdiki zamana sızdığı için kişi hastadır. Geçmiş telâfi etmenin yegâne yolu ise artık geçmişte olduğu gibi yaşamamaktır. Özbenliğin devrede olduğu bir hayat, geçmiş telâfi edecek, tutulmuş yasin da yardımıyla geçmiş artık kişinin peşini bırakacaktır.
- Terapinin bu evresinin derinlemesine çalışılmasıyla beraber, hasta terapistini sevebileceği ve şükran duyabileceği bağımsız bir insan olarak kabul etme noktasına gelir. Hayatındaki diğer önemli insanların da bağımsız varoluşlarını kabul edebilecek olgunluğa erişir ve omnipotent kontrolü bırakır. Tüm bu gelişmeler, savunmacı yapıların, büyüklenmeci benliğin çözülmesi ve egonun güçlenmesine paralel olarak yaşanır. Kısmi nesne ilişkileri bütünsel nesne ilişkilerine evrilir, parçalı iç dünya yekpare ve ahenkli bir bütünlüğe ulaşır.
- Hasta hayatında ilk kez insanların iç dünyalarında neler olup bittiğine dair otantik, samimi bir merak, ilgi duyar; iç dünyası canlanır, hayatıyet kazanır (Kernberg, 1975).
- Libidinal yatırım özbenliğe yönelir, savunmaya yönelik libidinal ve agresif yatırımlar çözülür; arzuların gerçeklik ilkesi çerçevesinde tatminini içeren sublimasyon eğilimleri hız kazanır.

- Sadistik nesne fiksasyonu çözülür; kişi özbenliğine dost ilişkiler kurar. Benliğin karşısında yer alan temel nesne konumunda artık özbenliğe dost ve empatik bir öteki temsili bulunmaktadır.
- Özbenlik ruhsal yapının iktidarını ele alır; insiyatif ve irade, özbenlik arzuları doğrultusunda gerçeklik ilkesi de gözetilerek kullanılmaya başlar. Hasta, iradî bir özne konumuna yükselir.
- Yaratıcılık, spontanlık, içsel özgürlük iç dünyaya hâkim olur. Haz özbenlik yönelimli hakiki tatminlerden devşirilir. Ego yetileri, özbenlik doğrultusunda kullanılmaya başlar.
- Büyüklenmeci benliğin çözülmesine, agresyonun azalmasına ve libidonun serbest kalmasına paralel olarak hastanın sevme yetisinde belirgin bir artış gözlenir.
- Savunmaya yönelik patolojik idealizasyon ve teşhircilik ortadan kalkar. Özbenliği doğrultusunda yaşayan kişinin ego gelişimine paralel olarak, savunmacı teşhirciliğe gereksinimi kalmaz; zira benlik “potent” hale geldikçe “omnipotent” fantezilerin işlevsel gerekliliği de ortadan kalkar.

Terapötik Konumun Korunması

- Terapötik ilişki sosyal değil profesyonel bir ilişkidir; terapistin göreviyse terapötik konumunu muhafaza ederek ortaya çıkmakta olan özbenliğin koruyuculuğu işlevini üstlenmektir (Masterson, 1990). Terapötik konum, gerçeklik ilkesini gözetmek suretiyle özbenlik yanında saf tutmak, hastanın özbenliğini ketleyen faktörleri elemesinde ona yardımcı olmayı gerektirir. Dolayısıyla, terapist hastanın gerçek benliğinin devinimlerini fark edebilmeli ve destekleyebilmeli; özbenliğin yapılaşması için uygun ortamı sağlamalıdır.

Narsisistik Kişilik ve Psikanalitik Tedavi

- Kernberg (1975) narsisistik hasta için psikanaliz önerir. Narsisistik hastanın psikanalizden geçebilmesi için güdülenme düzeyinin yüksek olması, duygusal içebakış ve içgörü kapasitesi, itki kontrolü, kaygıya tahammül gücü ve sublimasyon kapasitesi gibi özellikleri göstermesi beklenir.
- Açık sınır özellikler sergileyen narsisistik hastalar sınır kişilik örgütlenmesine has özgül olmayan ego güçsüzlüğü belirtileri gösterirler: şiddetli kaygıya tahammül yoksunluğu, genel itki kontrolü yokluğu, sublimasyona yönelik eğilimde çarpıcı eksiklik ve birincil süreç düşüncesi gibi. Kernberg, bu hasta grubu için açıklayıcı-destekleyici psikoterapi önerir; zira psikanaliz bu hastalar için kontrendikedir.
- Söz konusu teknik yaklaşımda, kabaca, aktarım içinde terapistin değersizleştirilmesine yol açan ve dolayısıyla hastanın terapistten ve terapi sürecinden faydalanmasını engelleyen bilinçdışı açık savunmacı hamleler yorumlanır, büyüklenmeci benliğin diğer kısımlarına dokunulmaz; hastanın narsisistik bozukluğunu gerçeklikle daha uyumlu hale getirmek ve ılımlılaştırmak için bir tür yeniden eğitici bir çabaya girilir. Hastanın temel çatışması, derinlemesine çalışılmadığı için çözülmemiş olsa da, yaşam kalitesinde belirgin bir artış gözlenir (Kernberg, 1975).
- Narsisistik bozukluk derinlemesine çalışılmadığında ve terapi destekleyici bir yaklaşıma kaydığında hastanın sosyal yaşamı genelde gözle görülür bir biçimde düzeler; başkalarında olan biteni ve onlarla olan etkileşimlerini daha iyi anlama yetisi hastanın başkalarıyla ve kendisiyle olan ilişkisini iyileştirir. Hastanın hırsları daha gerçekçi düzeye oturur, bunları gerçekleştirme yolları genel yaşam biçimi ve amaçlarıyla nispeten daha uyumlu hale gelir. Bunun yanı sıra narsisistik kişiliklerde

çok tipik olan sıkıntı ve huzursuzluk hislerine -bu hisler ortadan kalkmasa da- tahammül artar. Ancak, öte yandan başkalarıyla derinlemesine eşduyum kurma ve sevgi ilişkilerini tam geliştirme yetisinde eksiklik kalır. Çalışmaya yönelik tutumu – ister iş, meslek, okuma, hobi, koleksiyon olsun- çoğu zaman hastanın söz konusu ilgi alanında bir kontrol ve üstünlük duygusu elde ettiği belli bir uzmanlaşmış bölüm ya da kişisel yatırım yaptığı küçük bir alanda yoğunlaşırken, bu alanın genelinden kendini soyutladığı görülür (Kernberg, 1975).

- Kernberg (1975), sınır düzeyde işlev gören ancak kronik öfkeye sahip narsisistik hastaların ve güçlü anti-sosyal özellikler sergileyen sınır narsisistiklerin zayıf bir prognoza sahip olduğunu ifade eder.
- Birden çok narsisistik hastayı aynı anda tedavi etmemek gerekir; çünkü, bu hastalar terapist üzerinde büyük bir stres yaratır. Bu hastaların aktarımda canlanan patolojik karakter yapılarının kırılabilmesi için çok uzun bir tedavi sürecinin gerektiği akılda tutulmalıdır (Kernberg, 1975).

Karşıaktarım

- Narsisistik meseleler hepimizin yaşadığı insan doğasına içkin ontolojik meselelerdir. Terapist, kendi patolojik narsisistik gereksinimlerinin ve çatışmalarının farkında olmalı ve bu çatışmalarını en azından kontrol altına alabilmelidir. Terapistin bu olgunluğa ulaşabilmesi için psikoterapiden geçmesi ve süpervizyon altında bulunması büyük önem taşır. Bununla beraber, terapistin harekete geçen normal ve/veya kontrol altındaki patolojik narsisistik özellikleri karşıaktarım aracılığıyla hastayı anlamasında onun en önemli aracıdır.
- Narsisistik hastalarla yürütülen terapi, ciddi karşıaktarım gelişimlerini ortaya çıkarır. Terapist uzun vadeli karşıaktarım gelişimlerini dikkatle kollamalıdır. Karşıaktarımı analitik sürece getirmeli; ancak, bunu, hastaya yönelik tepkisinin ne olduğunu ifşa ederek değil, karşıaktarım aracılığıyla hastanın davranışını yönlendiren bilinçdışı niyetin farkına vararak ve bu farkındalığı uygun yorumlara dönüştürerek yapmalıdır (Kernberg, 1975).
- Psikoterapistlik sevilme, ihtiyaç duyulma, idealize edilme gibi narsisistik arzulara doyum imkânı sunan bir meslektir (Gabbard, 1994). İdealize edilen terapist bundan büyük bir haz duyabilir. Bu durum, terapide olumsuz duyguların konuşulmasını, dolayısıyla olumsuz aktarımın derinlemesine çalışılmasını engelleyebilir.
- Hastalar genellikle önceki terapistlerini değersizleştirir ve o anki terapistini idealize ederler. Bunun savunmacı bir manevra olma olasılığı kuvvetle muhtemeldir; terapist bunun yüzeysel gerçekliğine kapıp kendisini özel yeteneğe sahip hissetmekte acele etmemelidir.
- Narsisistik hastalarla sıkça yaşanan karşıaktarım sorunlarından biri sıkıntıdır (Gabbard, 1994). Hasta, terapisti bir seyirci, mükemmelliğini yansıtacak bir ayna haline getirir; uzun konuşmalar, kendinden bahsetmeler vb. ile terapisti nesneleştirir.
- Narsisistik hasta, çeşitli yöntemler aracılığıyla terapisti kendi narsisistik ihtiyaçları doğrultusunda davranmaya zorlar; idealize ederek, büyülenerek, değersizleştirerek, öfkelenerek, talep ederek, ısrarcı veya pasif-agresif davranarak, acındırarak vb. Bu tepkiler karşısında terapist kontrol edildiğini, kendi iradesinin hiçe sayıldığını, hastanın yörüngesine girdiğini; etkinliğini, terapi içindeki hâkimiyetini yitirdiğini; hastayı kırmamaya, hayalkırıklığına uğratmamaya, öfkelenmemeye aşırı bir özen ve duyarlılık gösterdiğini ve gerildiğini hissedebilir. Bunlar, uygun biçimde hastaya yüzleştirilmeli, bu davranışlar aracılığıyla yapmak istediği yorumlanmalıdır.

- En önemli karşıaktarım sorunlarından biri, hastanın değersizleştirmeleri karşısında terapistin yaşadığı şiddetli aşağılanmışlık, değersizlik ve yetersizlik duygularıdır (Gabbard, 1994). Hasta, büyüklenmeci aktarım içinde bulunduğu terapist hastaya hayranlık duyabilir; kendi müdahalelerinin böyle bir hasta karşısında yetersiz kalacağını hissedebilir. Hatta hastanın hayranlığını kazanmaya çalışabilir. Unutulmamalı ki, narsisistik kişilerin birçoğu gerçekten başarılı ve zeki kişilerdir; ancak yine unutulmamalı ki, bu niteliklerini savunmaya yönelik kullanılmaktadırlar. Terapistin temel görevi, bu kişilerin özbenlikleri doğrultusunda yaşayan, ego becerilerini özbenlikleri doğrultusunda kullanan özne-bireyler haline gelmelerinde onlara yardımcı olmaktır.

NARSİSİZM ÇAĞI

Psikopatoloji Formunda Değişim:

Nevrozdan Narsisistik Bozukluğa

Günümüzde ruh sağlığı uzmanlarına başvuran hastaların birçoğu histerik, fobik, obsesif kompulsif nitelikli belirgin ve istikrarlı nevrotik semptomlardan ziyade değişkenlik gösteren semptom tablosunun eşlik ettiği çeşitli varoluşsal sorunlardan şikayet etmektedirler: hayatın anlamsızlığından, yaygın boşluk duygularından, kimlik belirsizliğinden, her türlü sözde tatmine rağmen yaşam coşkusunun eksikliğinden, doyum verici ilişkilerin yokluğundan, yaşamdan duyulan genel bir memnuniyetsizlik halinden, bir türlü giderilemeyen cansıkıntısından, emniyetsizlik, yalnızlık hislerinden ve şiddetli özdeğer sorunlarından.

Peter L. Giovacchini'ye (1975) göre "klinisyenler sürekli biçimde, görüldüğü kadarıyla giderek artan sayıda, hâlihazırdaki tanınan kategorilere sığmayan ve belirgin semptomlardan değil; belirsiz, güçlekle tarif edilen yakınmalardan mustarip hastalarla karşı karşıya kalmaktadırlar.". Sheldon Bach (1976), "geçmişte el yıkama zorlantılarına, fobilere ve alışıldık nevrozlara sahip kişiler gelirken şimdi daha çok narsisistleri görüyoruz." derken, Burness E. Moore (1975), narsisistik bozuklukların giderek daha yaygın hale geldiğini vurgulamaktadır. Michael Beldoch (1972), vakt-i zamanında Freud ve meslektaşları için histeri ve obsesyonel nevrozlar ne idiye birkaç on yıldan beri narsisistik bozuklukların da günümüz terapisi için aynı hale geldiğini ifade etmektedir.

Giderek daha çok klinisyenin tespit ettiği semptomatolojideki bu değişim eğilimi asıl olarak altta yatan kişilik örgütlenmesinde önemli bir değişime işaret etmektedir. Semptomatolojik değişim, öyle görünüyor ki, nevrozlardan kişilik bozukluklarına doğru kaymaktadır.

Artık, günümüzün tipik hastası belirgin bir arzusuyla çatışma içinde olan nevrotik birey değil, benlik kaybına bağlı özdeğer düşüklüğünü savunmacı çeşitli çabalarla yüksek tutmaya çalışan narsisistik bireydir. Keza, artık hâkim patoloji arzusunun babaerki otorite tarafından bastırılmasının sonucu ortaya çıkan klasik nevroz değil; arzusunun kısıktıldığı, yörüngesinden saptırıldığı, ne kendisine tatmin bulacağı uygun bir nesnenin sunulduğu ne de tutarlı denetim formlarının sağlandığı modern bir psikopatoloji biçimidir (Kovel, 1976).

Kaynağını oedipal arzusunun bastırılmasından alan nevrotik patoloji giderek yerini, tüm arzuların kaynağı olan özbenlik yapılaşmasındaki bozukluktan kökenlenen narsisistik bozukluğa bırakmaktadır. Bunun sonucu olarak, nevrozda oedipal arzu bağlantılı çatışmalara ikincil olarak gelişen ve kısmi bir nitelik taşıyan benlik bozukluğunun narsisistik bozuklukta yaygın bir hal aldığı ve birincil patoloji düzeyine yükseldiği gözlenirken dürtüsel çatışma benlik bozukluğuna ikincil olarak ortaya çıkmaktadır.

Arzunun katı biçimde kontrolünden ziyade, özbenlikle bağını koparıp yabancılaşmasından kaynağını alan tüm bu karmaşanın klasik semptom biçimini yitirmesi sonucunda, temelde yorumlama yoluyla bilinçdışına bastırılmış arzuyu tekrar bilinçliliğe iade etme amacı güden klasik psikanalitik teknik, geçerliliğini değilse de yeterliliğini yitirmiştir (Kovel, 1976). Nitekim 60'lı yıllarda tıbbî psikiyatrinin yükselişine paralel olarak psikanalizdeki tıkanma biraz da bu yeni hâkim psikopatoloji karşısında klasik kuramın ve terapötik yöntemin yetersiz kalmasıyla bağlantılıydı. Psikanalizin bu patolojiler karşısında sağaltıcı işlev kazanması, narsisistik etmenin nispeten daha ağırlıklı rol oynadığı pre-oidipal yaşantılara yoğunlaşması ve teknikte buna paralel yeni yöntemler geliştirmesi sayesinde mümkün olabilmıştır (Cooper, 1983).

Hâkim psikopatoloji formunun, nevrozdan narsisistik bozukluklara kaymasıyla birlikte ruhsal bir oluşum olarak narsisizmin klinik önemi artmış ve giderek ilgi çekici bir kavram haline gelmiştir. Pekiyi, psikopatoloji biçimindeki bu değişimi güdüleyen etmenler nelerdir?

Ruhsallığın Ekonomi-Politik

Her toplumsal sistem, kendi yapısına ve işleyişine uygun kişilik örgütlenmesine ihtiyaç duyar ve kendi kültürünü –yani, normlarını, temel kabullerini, deneyimi örgütlenme tarzlarını– sosyalleştirici kurumlar aracılığıyla bireyde kişilik biçiminde yeniden üretir. Başta aile olmak üzere, okul ve diğer karakter oluşturuvcu kurumlar eliyle icra edilen sosyalleşme süreci, insan doğasını hâkim sosyal normlara uydurmaya çalışır (Lasch, 1979). Hâkim sistem, bir bakıma, sosyalleştirici kurumlar aracılığıyla bireyi kendi gereksinimleri doğrultusunda şekillendirir.

Keza, her toplum, evrensel çocukluk krizlerini (anneden ayrılma travmasını, terk edilme korkusunu, annenin sevgisi için diğerleriyle rekabetin acısını) kendi meşrebince çözmeye çalışır ve söz konusu ruhsal krizlerle baş etme tarzı o topluma özgü bir kişilik örgütlenmesini ve onun patolojik türevi olan özgün psikopatoloji biçimini ortaya çıkarır. Dolayısıyla, hâkim toplumsal sistem ile hâkim kişilik yapısı ve psikopatoloji arasında her zaman yakın bir ilişki vardır; her çağ ve toplum kendi özgün kişilik biçimini ve patolojisini üretir (Lasch, 1979). Psikopatoloji bir anlamda o kültürün karakteristik ifadesidir ve bize toplumun örgütlenme tarzı, hâkim ilişki biçimi ve en önemlisi insan doğasıyla çelişen yönleri hakkında ipucu verir. Psikoz, der Jules Henry (1963), bir kültürün içerdiği tüm yanlışların nihaî sonucudur.

Sosyo-ekonomik ve kültürel koşullardaki değişimler, temel kişilik örgütlenmesinde yansımaları bulur; zira yeni sosyal koşullar yeni kişilik biçimlerini, yeni sosyalleşme tarzlarını ve yeni örgütleyici yaşantılamaya yollarını gerektirir. Nitekim Otto Kernberg (1975), çağdaş kültürdeki değişimlerin nesne ilişkileri üzerinde belirleyici etkilere sahip olduğunu belirtmektedir.

Genelde karakter bozukluklarının, özelde ise narsisistik bozukluğun hâkim psikopatoloji biçimi olarak ortaya çıkması ve bu gelişimi güdüleyen kişilik yapısındaki değişim, sosyo-ekonomik ve kültürel koşullarda çağımıza has değişimlere işaret ediyor. Pekiyi, nasıl bir çağda yaşıyoruz; nedir içinde yaşadığımız çağın ayırt edici özellikleri?

Toplum Biçimleri, Kapitalizm ve Narsisistik Psikopatoloji

Aslına bakılırsa, şimdiye dek insanlığın tecrübe ettiği tüm toplum biçimleri, benliğin spontanlığını (yani, özbenliği) bastırmak bakımından birbirine benzerler. Sınıflı toplumlarda sosyalleşme süreci, insan doğasıyla çelişecek tarzda yürür zira.

Feodal-geleneksel toplumda, sistem bireyden geleneklerde ve törelerde ifadesini bulan kurallara itaat etmesini talep etmekteydi. Üretim biçimi toprağa bağlıydı; üstün, farklılaşmış beceriler gerektirmiyordu. Bireyler kendi ihtiyaçlarının en azından bir kısmının nesnesini,

meta dolayımına girmeden kendileri üretebiliyor, kendi gereksinimlerini bir ölçüde kendileri karşılayabiliyorlardı.

Kapitalizmle birlikte üretim biçimi ve ilişkileri nitel bir dönüşüm geçirse de erken kapitalizm de daha ziyade yasaklar ve baskılar düzeniydi; zira bu dönemde teknolojik gerilik ve emek verimliliğinin düşük olması, meta birikimi için sistemin insanlar üzerinde açık baskı geliştirmesine neden olmaktadır. Ağırlıklı olarak kol emeğine dayanan üretim çarkı, istediği verimi alabilmek için bireyin güdülenmelerini üretimin gerekleri çerçevesinde tutmak ve denetlemek ihtiyacını duymaktaydı. Sistemin gerekleriyle çatışan güdülenmeler, üretimin bekâsı gereği şiddetle bastırılmalarıydılar. Sistemin mantığı dönemin kişilik yapılanmasında birebir karşılığını bulmuştu; arzu ve yasaklar arasında sıkışmış birey, bu çatışma karşısında arzusunu bastırma yoluna gidiyor, kuralları ihlal ettiğinde suçluluk hissediyordu, sistem suçluluk içinde kıvranan nevrozikler üretiyordu.

Psikanaliz, 19. yüzyılın sonlarında tarih sahnesine çıktığında, karşısında çağın hâkim patolojisi olan nevrozu buldu. Erken dönem psikanalizin, yoğun biçimde meşgul olduğu histeri ve obsesyonel nevrozlar, henüz gelişiminin erken evresinde bulunan kapitalist düzenle ilişkili kişilik özelliklerinin (maddiyatçılık, fanatik biçimde kendini işe adama, haz arayışının iş disiplini, üretim ilişkilerini ve dolayısıyla toplum düzenini bozma riski dolayısıyla kontrol altına alınması ve dolayısıyla cinselliğin şiddetli biçimde bastırılması gibi) aşırı uçlara taşınmasından başka bir şey değildi aslına bakılırsa (Lasch, 1979).

Modern Kapitalizm ve Narsisizm Çağı

Modern kapitalist toplumda üretim giderek toplumsallaşmış, karmaşık bir hal almıştır. Teknolojik ilerleme beraberinde üretimde bolluğu getirmiş ve emeğin üretim içindeki rolünü değiştirmiştir. Meta ekonomisinin had safhaya ulaşması ve tüm yaşam alanlarını kuşatmasıyla beraber artık günümüz insanı, tüm gereksinimleri için ötekine muhtaç hale gelmiş; bu gereksinimleri karşılayabilmek için kaçınılmaz olarak meta ekonomisinin dolayımına girmek zorunda kalmıştır. Meta ekonomisine dayalı sistemin temel mantığı gereği gereksinimlerini karşılayabilmek için özbenliğini, spontanlığını bastırarak öteki için (daha doğrusu birbiri için) nesneleşmiştir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, günümüz insanı tüm gereksinimlerini karşılamak için meta üretmek (veya sahip olmak) zorundadır; sistem ancak meta üretiminde bulunduğu (veya meta sahibi olduğu) takdirde gereksinimlerini karşılayacak nesnelere ona sunmakta, aksi takdirde onu ölümcül âcizliğine terk etmekle tehdit etmektedir.

Çağdaş toplumda insanın sistem içindeki konumu ve değeri, sistemin ondan beklediği niteliklere sahip olma derecesiyle belirlenmektedir; zira sistemin üretim çarkı nitelikli işgücü talep etmektedir. Sistem açısından bireyin adeta kendi olarak bir değeri yoktur; bireyin değil sistemin gereksinimleri ön plandadır. Sistemin gereksinimleriyle ilgisiz veya çatışan her şey; her nitelik, her gereksinim ve arzu değersizleştirilmektedir.

Günümüz insanından, mesleğinin gerektirdiği yüksek niteliklere sahip olması, “prezantabl” olması, en az bir yabancı dil bilmesi, iyi ve markalı giyinmesi, zayıf, sağlıklı ve genç kalması, kendini iyi sunması, etkileyici, karizmatik olması, kendine güvenli görünmesi beklenmektedir. Ne olduğumuz, gerçekte ne hissettiğimiz veya ne düşündüğümüz, ne yaşadığımız ve gerçekten neye ihtiyaç duyduğumuz değil; nasıl görüldüğümüz, insanların karşısına nasıl bir görüntüyle çıktığımız önem arz etmektedir.

Fark edilmek, ayırt edici olmak, kendini var hissedebilmek için artık kişinin kendini gerçekleştirme, hakiki ilişkiler kurması, erdem sahibi olması gerekmiyor; mezun olduğu okul, yemek yediği ve eğlendiği mekân, kullandığı araba, giydiği “blue jean”, güzel, bakımlı, genç ve zayıf görünmesi adeta yeterli sayılmaktadır. Ancak bu koşulda, insanlar birbirine değer veriyor, birbiriyle ilgileniyor. Adeta, sistemin “tebâsıyla” ilişki tarzı “tebânın” kendi içinde birbiriyle olan ilişkilerine yansımakta, insanların arzulama kalıplarını belirlemektedir. Sistemin ödüllendirdiği insanları beğeniyor; o niteliklere sahip insanlara özeniyor, âşik

oluyoruz. Hepimizin sistemle özdeşleşmiş, işbirliği yapan bir yanı var. Kısacası, günümüz insanı, sistemin gözüne girmek, önemsenmek için sistemin ondan beklediklerini yapmak zorunda hissetmektedir kendini.

Erken kapitalizmde “olmaması gerekenin varlığı”ndan dolayı yaşanan suçluluğun yerini modern kapitalizmde “olması gerekenin yokluğu”ndan dolayı yaşanan yetersizlik ve utanç almaktadır. Çağdaş insan, yaşağı ihlal ettiği için suçluluk içinde kıvranan nevroitik değıldir artık; daha ziyade kendinden bekleneni yerine getiremediğı için yetersizlik ve utanç hisseden veya sistemin gereklerini yerine getirdiğı ve sistem tarafından cömert biçimde ödüllendirildiğı halde bir türlü mutluluğı, içsel huzuru ve tatmini yakalayamayan boş, sıkıntılı ve anlamsız insandır.

Narsisizm kavramı, yakın dönem sosyal değışimlerin psikolojik etkilerini anlamamız bakımından oldukça işlevsel bir kavramdır. Nitekim narsisistik bozuklukların klinik betimlemeleri ile ailenin kültürü aktarmada rolünün azaldığı ve dolayısıyla insanların geçmişle zayıf bir bağlantı hissi içinde oldukları, devâsâ bürokratik örgütlenmeler, çokuluslu şirketler ve medya tarafından yönlendirilen bir toplum karşısında giderek yalnızlaşan ve güçsüzleşen günümüz insanının tipik kişilik yapısı ve çağdaş kültürün belirli bazı ayırt edici özellikleri arasında dikkat çekici benzerlikler bulunmaktadır: imajın öze ve içeriğe öncelik kazanması, imaja takılıp kalmanın sonucu olarak ortaya çıkan yüzeysellik; büyülenmecilik, güce tapınma, güçlü görünme çabası, maddiyatçılık, tüketim ve mülkiyet hırsı, ötekenden duyulan şiddetli korku ve ötekine yönelmiş düşmanlık, yabancılaşma, samimiyet yoksunluğu, sahtecilik, yapaylık, yalnızlık, anlamsızlık, kronik tatminsizlik ve memnuniyetsizlik, spontanlık kaybı, performans kaygısı, açgözlülük, başarı hırsı, şöret hayranlığı, ideal eksikliği, ötekiyle çatışmaya dayalı bireysel kurtuluş fantezileri, rekabet, sistemi değıştirmekten ziyade sistem içinde hâkim konuma geçme arzusu, eleştirel düşünce yoksunluğu, hayatı (ve özbenliği) yaşayamamaktan ve gelecekte de yaşayabilme umudunun yokluğundan kaynaklanan depresyonu bastırma işlevi gören yozlaşmış hazcılık ve gündelikleşme; mistisizme yoğun ilgi; yaşlanmaktan, hastalanmaktan ve ölümden duyulan şiddetli korku, vb.

Göründüğü kadarıyla, narsisistik kişilik ile günümüz sisteminin insan doğasından talep ettiği kişilik tipi örtüşmektedir; öyle ki egemen sosyal koşullar, çeşitli derecelerde de olsa herkeste narsisistik özellikleri ortaya çıkarmış, narsisistik bozukluğu çağımızda günlük hayatın baskın psikopatolojisi haline getirmiştir. Artık “normal” addedilen insanlar da narsisistik bozuklukta aşırı biçimiyle tezahür eden birçok kişilik özelliğini sergilemekte, narsisistik bozuklukla ilişkili karakter özellikleri çağımızın günlük yaşamında daha az şiddetli halleriyle de olsa kendini göstermektedir. Bu durum, narsisistik kişilik yapısının modern hayatın gerilimleri ve kaygılarıyla başetmede hâkim yolu temsil ettiğine işaret etmektedir (Lasch, 1979).

Narsisizm Çağında Arzunun Konumu

Joel Kovel (1976), tüketim toplumunda reklâm yoluyla enfantil arzuların kışkırtılması, medyanın ve okulun ebeveyn otoritesini ele geçirmesi, sahte kişisel tatmin vaadiyle içsel hayatın rasyonalizasyonu sonucunda yeni bir “sosyal birey” tipinin ortaya çıktığını ileri sürer.

Gerçekten de erken kapitalist dönemin aksine, çağımızın en karakteristik özelliğı arzuların bastırılması değil bilakis kışkırtılmasıdır. Geçmişte -erken kapitalist dönemde- hem özbenlik hem de arzular bastırılırken günümüzde arzular serbest kalmış, ancak beklenen tatmin gelmemiş; arzuların savunmalarından özgürleşmesi beraberinde doyumunu getirmemiştir. Narsisizm çağı, bastırılmış arzuları serbest bırakırken özbenliği yine alıkoymuş, arzu tatminini anlamsızlaştırmıştır.

Özbenlik bastırılmaya devam ettiği içindir ki arzular özbenliğin ürünü olarak gerçek bir ihtiyacı gidermekten ziyade içsel varoluşsal boşluğu doldurmaya yönelik savunmacı

çabalar biçiminde ortaya çıkmakta, alabildiğince kışkırtılmakta ve yozlaştırılmaktadır. Sonuçta, ortaya, özbenlikle bağı koparmış, arzu görüntüsü altında köksüzleşmiş ihtiraslar çıkmaktadır.

Özbenliğin güdülemediği arzu gerçek bir arzu değildir. Modern insanın savunmacı ihtiraslarla bastırıp ikâme etmeye çalıştığı hakiki arzusu hâlâ tatminsizdir. Söz konusu savunmacı ihtiraslar her ne kadar tatmin bulsa da özbenlik kaynaklı hakiki arzu meşruiyet çerçevesi içinde nesnesiyle buluşup tatmin bulamadığı için açlığı giderek derinleşmekte; kişi bilinç düzeyinde hatalı biçimde yorumladığı bu açlığı sahte tatminler, kazanımlar ve parlak başarılarla gidermeye çalışmaktadır. Günümüz insanının doymak bilmez ihtiraslarını, hırslarını ve açgözlülüğünü güdüleyen bu derin açlığıdır. Ne denli tatmin bulsa, kazanım sağlasa, ne denli başarı elde etse de hep bir şeyler eksik ve yarım kalmaktadır. İnsanoğlu, asıl ihtiyacı olan özbenliği ondan esirgendiği ve her türlü sözde tatmine rağmen gerçek arzusu doyum bulmadığı için bu kadar açgözlüdür; gerçekten açtır, ancak bir türlü gerçek ihtiyacı giderilememektedir.

Bu açıdan bakıldığında, çağımız insanının temel sorunu arzusunu bastırmasından ziyade özbenlikle bağlantılı hakiki arzudan yoksun olmasıdır. Bu durum, özbenlik bastırıldığı sürece köksüzleşmiş ihtirasların hakiki bir tatmin veremeyeceğinin kanıtıdır; dolayısıyla asıl mesele, arzu tatmini değil, arzunun özbenlik kökenli mi yoksa savunucu mu olduğu meselesidir.

NARSİSİZM VE YAŞAM FELSEFESİ

Narsisizm incelemeleri, bize bu hayatın nasıl yaşanması gerektiğine, bu hayat nasıl yaşanırsa mutlu, tatminkâr ve huzurlu bir hayat olacağına dair bir ipucu verebilir mi, en azından bu yönde bir sezgi kazandırabilir mi acaba?

Narsisizm aracılığıyla insan varoluşunun incelenmesi anlamlı, tatminkâr ve mutlu bir yaşamın ancak dünyanın özbenliğimizle (ve arzularımızla) örtüşmesi ve temâsıyla mümkün olduğuna işaret etmektedir. Üstelik bu dünya büyük ölçüde bizzat kendi ellerimizle inşâ ettiğimiz dünyadır; gereksinimlerimiz doğrultusunda yeniden inşâ edilebilir pekala.

Ancak güçlü bir gerçek benliğe sağlam bir şekilde dayanır, gerçeklik ilkesi uyarınca hayatımızı diğer insanları ve koşulları dikkate alarak, en derinliklerimizdeki gereksinimlerin ve arzuların sağlıklı ve doğrudan ifadelerini içerecek tarzda yaşayabilirsek şayet, bu dünyada tatmin ve anlam bulabiliriz (Masterson, 1990). Anlam arayışı, kişinin özbenliğinin kendini ifade etmesine yönelik arayıştır. Anlam ve özdeğer, özbenlik doğrultusunda yaşayan benliğin yaşayabileceği hissiyatlardır. Tatmin edici bir yaşam için gerekli kişisel anlam ve değerlilik hissini bulmamızı ve ona ulaşmamızı sağlayan özbenliğimizdir.

Eğer özbenlik bastırılmış, onun yerini sahte benlik almışsa hiçbir şey gerçek anlamda tatminkâr ve anlamlı yaşantılanmayacaktır. Özbenliğin eşlik etmediği aksine onun boşalttığı ruhsal alanı doldurmaya dönük hiçbir tatmin, başarı ve kazanım gerçek amacına ulaşamaz. Her davranış içsel boşluğu kapatmaya, diğerinin onayını elde etmeye yönelik nâfile, savunmacı bir çaba biçimini alacaktır.

Narsisistik birey, çölleşmiş benliğinin yarattığı, imgeden ibaret bir serabın peşindedir. Onu avutan ve susuzluğuna (gerçek tatminin yokluğuna) tahammül etmesini sağlayan, ancak öte yandan, ona sürekli sahte bir umut aşılayarak bu çölden kurtulabilmesini de engelleyen bir hayalin ardından koşar durur. Hayaline kavuştuğunu sanıp her uzandığında eline gelen bir avuç kumdur. Gölün kıyısında, suda yansıyan görüntüsüyle büyülenmiş, ona belki de gerçek mutluluğu sunacak Eko'nun aşkına kayıtsız kadim Narkisos gibi çağdaş Narkisos da ancak gerçek bir ilişkiyle dindirebileceği içsel boşluğunun acısını, nâfile bir gayretle, başarılarından, kazanımlarından kendisine yansıyan ideal imgesine duyduğu hayranlıkla avutmaya çalışmaktadır. Oysa içsel boşluk savunucu başarılarla ve kazanımlarla değil, ancak özbenliğe dost bir ötekinin varolduğu ilişki içinde elde edilen tatminler sayesinde dolar.

İlişkilerimizde özbenliğimizi ifade edebildiğimiz, hakiki benliğimize sahip çıktığımız, gereksinimlerine karşılık bulabildiğimiz ve karşımızdaki kişinin özbenliğini olumladığımız, teşvik ettiğimiz ve empatik davrandığımız müddetçe doyumlu bir ilişki yaşayabiliriz. Gerçekten tatmin edici bir ilişki, ötekinin yanında kendimiz olabildiğimiz ve ötekinin yanımızda kendisi olmasına izin verebildiğimiz bir ilişkidir.

Keza, içsel güçsüzlüğümüzü güç sahibi olarak veya güce sığınarak değil; ancak özbenliğimizi yaşamla başa çıkabilecek bilgi ve beceriyle donatarak ve insanlarla işbirliği ve dayanışma içinde tatmin ederek dengeleyebiliriz.

Geleceğe ve Umuda Dair

Narsisizm ve narsisistik patoloji sorunsalının en temelinde, bu dünyayla aramızdaki ontolojik örtüşmezlik yer almaktadır. Söz konusu örtüşmezlik, dünyamızla benliğimiz arasındaki ilişkinin temelde acı üreten, agresif bir ilişki olmasının da sebebidir. İnsanoğlu yarattığı ve sürekli olarak geliştirdiği uygarlık sayesinde bu agresif ilişkiyi haz kaynağı, libidinal bir ilişkiye çevirme uğraşı vermektedir.

Kendiliğinden gelişen, genetik olarak belirlenmiş ontolojik içsel yetkin bir egonun yokluğu; arzu nesnesinin ve tatmin tarzının belirsizliği dünyayla ilişkimizi çatışmalı ve gerilimli bir halde tutar. Bu çatışmalı gerilim, insanoğlunun kaderidir, azaltılabilse de sıfırlanması olası değildir. Hayatı çoğu zaman dramatikleşen bir serüvene dönüştüren de bu belirsizliktir.

Benlik ontolojik âcizliğini biri savunmacı diğeri hakiki olmak üzere temelde iki yöntemle telâfi etmeye çalışır: yanılısamalara sığınmak ve özbenlik gereksinimleri doğrultusunda egosunu yetkinleştirmek.

İnsanoğlu uygarlık aracılığıyla tarihsel olarak gelişse de her zaman ontolojik âcizliğini korur; zira ontolojik âcizlik giderilebilecek değil, ancak telâfi edilebilecek bir varoluş halidir. İnsanoğlu, egosu yetkinleşene dek âcizliğine tahammül edebilmek için yanılısamalara, büyülenmeci fantezilere sığınma ihtiyacı duyar. Yanılısamalar, âcizliğimize hakiki bir çözüm getiremese de çözümün olmadığı noktada, bize bu âcizliğe tahammül gücü verir. Kâh özdeşleştiğimiz kâh ötekine yansıttığımız büyülenmeci fanteziler bir bakıma bizi klinik delilikten koruyan kısmi bir delilik biçimidir (Becker, 1973). Bu dünyada âciz, güçsüz, savunmasız, çaresiz, sahipsiz ve ölümlü birer varlık olduğumuz delirtici gerçeğini, henüz bu gerçeği hazmedemediğimiz noktada inkâr edebilmemize yardımcı olur.

Özbenlik doğrultusunda ego yetkinleştikçe yanılısamalara daha az sığınacağız muhtemelen; ancak şiddeti azalsa da belki ruhumuz her zaman yanılısamalara ihtiyaç duyacak, zira ontolojik âcizliğimiz, bu dünyayla aramızdaki uyuşmazlık hiçbir zaman tam olarak giderilemez.

Bu süreç ideal durumda yetkin egoya sahip özgür ve doygun özbenliğin yanılısamalara baskın geldiği yönde ilerleyecek; insanoğlu “potent” hale geldikçe “omnipotent” fantezilere giderek daha az ihtiyaç duyacaktır (Holmes, 2001). Ego yetkinliğinin ontolojik âcizliğe nispeten gâlip geldiği bir tarihsel âna ulaşabilirsek eğer, ihtiyaç duymaya devam etsek bile, artık yanılısamalara sığınmadan ontolojik âcizliğimize tahammül edebilecek ve onu kabullenip yasını tutabilecek olgunluğa erişeceğiz belki de.

Benliğin, arzularını tatmine taşıyacak yetkinliğe ulaşacağı bu aşamada, muhtemelen, bastırma mekanizmasının işlevsel gerekliliği de azalacak ve hatta silinmeye yüz tutacaktır. Bastırmanın işlevselliğini yitirmesiyle beraber bastırmanın enerjisini alan dinamik bilinç dışı da ortadan kalkacaktır.

Tartışmalı bir alana girdiğimin farkındayım; biraz daha açmamda fayda var. Bastırma, belirli bir nesne ilişkisi içinde arzu yüklü benlik temsilcisinin uygunsuz bulunarak nesnesi tarafından travmatize edilmesine karşı benliğin verdiği ruhsal bir tepkidir. Arzu yüklü benlik

temsilcisinin şiddetli biçimde frustre edilmesi, benliğin ontolojik âcizliğini travmatik tarzda yaşantılamasına yol açar ve bu deneyim yoğun duygu yüküyle beraber bastırılır. Bu anlamda, dinamik bilinçdışı özbenlikle zıtlaşan nesne tarafından travmatize edilen arzuların inkâr sığmadığıdır.

Özbenliğe yönelik düşmanlık, aslında, daha genel bir durumun yansıması olarak ortaya çıkar; ontolojik âcizliğiyle güçlü arzuları arasında sıkışan insanoğlu, tarihsel olarak sahip olduğu ego yetilerini aşan arzularını inkâr edip bastırmak suretiyle travmadan ve âcizliğinin ölümcül yüzünden kaçınır.

İnsanın dünyasıyla arasındaki örtüşmezliği dolayısıyla hayatın travmatik deneyimlere açık olduğu yadsınamaz bir gerçeklik olmasına karşı travma kaçınılmaz değildir; zira travma bir yanıyla insanoğlunun yarattığı kültürle diyalektik biçimde ilişkilidir, dolayısıyla bir ölçüde tarihseldir. Uygarlığın gelişimine paralel olarak, özbenliğin hizmetinde, gerçeklik ilkesini de gözetken, yetkin bir ego geliştikçe insan ruhunun bastırmaya gerek duymayacağı, dolayısıyla dinamik bilinçdışı yapı ve süreçlerin ortadan kalkacağı varsayımı belki iddialı ama makûl bir önerme olarak görünüyor.

İnsani varlığın ontolojik âcizliği, dünyası ile arasındaki örtüşmezliği dolayısıyla ruhsallık, insanda hiçbir hayvan türünde olmadığı biçimde, bir sorunsal olarak ortaya çıkar. İnsani varlığın ontolojik âcizliğini ve dünyasıyla örtüşmezliğini telâfi işlevi gören uygarlık ile ruhsallık arasında her zaman bir görelilik ilişkisi mevcuttur. Dolayısıyla, insanın ruhsallığını ele alırken verili uygarlığın (yardımcı egonun) ontolojik âcizliği ve örtüşmezliği telâfi etme derecesi ve özbenlik karşısındaki konumlanışı mutlaka hesaba katılmalıdır. Bir başka biçimde ifade etmek gerekirse, dürtülerin yaşandığı sosyo-ekonomik ve tarihsel bağlam ve/veya “annelerin” içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik ve tarihsel koşulların belirleyiciliği dikkate alınmadan ruhsal olguları etraflıca ve derinlemesine anlamak ve kökten çözümler geliştirmek olası değildir. Ruhsal olgular, ancak tarihsel ve sosyolojik koşulların tahliliyle beraber ele alındığında derinlemesine anlaşılabilir.

Böylesi bir tarihsel perspektif yoksunluğunun en büyük dezavantajı, tezahür sonuçları ile tezahür eden mutlağın birbirine karıştırılması riskidir; insani öz ile bu özün belirli koşul ve zaman bağlamında görünürlük kazandığı formlarından biri arasındaki ayrımın yitirilmesi “tarihsel benlik”in mutlaklaştırılmasına, koşullara özgü olarak ortaya çıkan fenomenlerin; özelliklerin, davranışların hatalı biçimde insan doğası olarak değerlendirilmesine yol açar.

Nitekim hâkim psikanalitik anlayış, kültürün kaçınılmaz travmatik unsurları bağrında taşıdığını; arzuları ile kültürün talepleri arasında sıkışan bireyin nesne nezdinde kültürün desteğini sürdürmek uğruna, kültürel olmayan arzularını bastırmak zorunda kaldığını ve bu durumun bilincin yarılmasına –dolayısıyla bilinçdışına- yol açtığını ileri sürer. Bastırmanın kaçınılmazlığına işaret eden bu görüş, adeta verili kültürü mümkün yegâne kültür biçimi olarak mutlaklaştırmakta, özbenlik (ve arzu) ile kültür arasında uzlaşmaz bir karşıtlık öngörmektedir.

Tarihsel perspektiften bakarsak; eğer insanoğlu özbenliğine ve arzularına dost, gelişkin bir kültür inşa etmeyi becerbilirse, özbenliğin frustrasyonunun travmatik olma olasılığı azalacağı için muhtemelen bastırma ve bilinçdışı, tarihsel ve kültürel koşullarıyla beraber ortadan kalkacaktır. Bu durumda, arzu çatışma yaşasa bile –zira çatışma kaçınılmazdır- travmaya maruz kalmadan gerçeklik ilkesi çerçevesinde yüceltmelere açılacak; uygar bir form içinde tatmine ulaşacaktır.

Uygarlıkla içgüdülerin uyum içinde olduğu bir kültür, insanoğlunun özbenliğine uygun bir uygarlık inşa ettiğinde ulaşılabileceği gerçekçi bir ütopyadır. Ancak bu aşamaya ulaşabilmek için insanlığın önünde daha uzun ince bir yol ve bu yolun ondan talep ettiği zorlu ödevler var.

Uygarlık mücadelesinin bir ayağını maddi teknoloji oluştururken (yardımcı ego) diğer ayağını özbenliği özgürleştirecek ve tatmin edecek –deyim yerindeyse- ilişkisel teknoloji

oluşturur. İkinci ayak olmadan birinci ayağın gücü pek bir anlam taşımaz. İnsanoğlu şimdiye dek egosunun yetersizliğini nispeten dengeleyecek teknolojiyi geliştirdiyse de özbenliğini esaretten kurtarmaya yönelik yaygın bireysel ve toplumsal bir çaba ilki kadar başarılı olamadı.

Yardımcı ego (teknolojik uygarlık) geliştirse de özbenlik hâlâ bastırılmaya devam etmektedir; dolayısıyla ego gelişkinliği, özbenliğe hizmet etmeyen, aksine, bir yanıyla onun yokluğunu telâfi etmeye yönelik savunmacı ego kapasiteleri olarak işlev gören modern dünyanın nimetleri anlamsızlaştı; “modern insanın buhranı” bu noktadan uç verdi.

Tüm sözde tatmine, bolluğa, zenginliğe ve başarıya rağmen anlamsızlık, boşluk ve tatminsizlik hisleri, ideal kaybı, spiritüalist arayışlar, dini eğilimlerin güç kazanması, yeni haz kaynakları peşinde koşma; şöhret, mevki, başarı ve para hırsı; geçmişi ve bugünü yarına bağlayan tarihsellik hissini yitirilmesi, gelecekte umudu kesip bugünü yaşama telaşı çağımızın ruh halini yansıtmaktadır. Bu genel ruh hali, büyük ölçüde, kapitalist modernleşme projesinin insanlığa vaadettiği mutluluğu, huzuru ve gerçek tatmini verememiş olmasıyla bağlantılıdır; insanlık hâlâ özbenliğine daha uygun bir alternatif modernleşme projesine ihtiyaç duymaktadır.

İnsan doğası elbette tarihsel, mekânsal ve bireysel koşullara bağlı olarak değişebilir birçok formda görünürlük kazanır. Kişilik, bir anlamda, insan ruhuna içkin genel ve değişmez hakikatin belirli bir zaman, mekân ve bireyde tezahür etmesidir. Koşullara aşkın insan doğası, hangi koşullarda tezahür ederse insana huzur ve mutluluk getireceğinin eylem planını da telkin eder bize.

İnsan doğasının hakikatlerine nüfûz edebilmemizi sağlayan narsisizm incelemeleri; anlamlı ve doygun bir hayat için dünyamızla (nesnemizle) özbenliğimizin (arzumuzun) mümkün olduğunca uyum içinde olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bunun yolu da, yetkin bir egoyla donanmış özbenlik doğrultusunda yaşanan hayattan ve özbenliğimize dost bir dünya (nesne) inşâ etme mücadelesinden geçmektedir.

Ancak, insanoğlu ne kadar gelişkin bir uygarlık yaratırsa yaratsın, hiçbir zaman yarattığı uygarlığın kibirine kapılıp da âcizliğini unutmamalı; zira dünyayla aramızda uygarlığın hassas bir dengede tuttuğu, ancak her an zedelenebilecek kırılgan bir uzlaşma var; altındaysa değişmez kaderimiz, ontolojik âcizliğimiz...

psikomitoloji.com

KAYNAKÇA

- Abraham, K.(1919). A Particular Form Of Neurotic Resistance Against The Psycho-analytic Method. Selected Papers On Psycho-analysis, London: Hogarth Press, 1949:303–311
- American Psychiatric Association: Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders, 4th Edition. Washington DC: American Psychiatric Association, 1994
- Bach, S. Time Dergisi, 20 Eylül 1976 sayısından alıntı
- Bateman, A.(1998). Thick- And Thin-Skinned Organizations And Enactments In Borderline And Narcissistic Disorders. International Journal Of Psychoanalysis, 79: 13–26
- Becker E. (1973). The Denial Of Death. New York: Free Press
- Beldoch, M. (1972). The Therapeutic As Narcissist. Salmagundi, No:20
- Bromberg P.The Mirror And The Mask: On Narcissism And Psychoanalytic Growth. Essential Papers On Narcissism içinde, Ed.: Morrison A.P., New York: New York University Press, 1986
- Broucek F.J.(1982). Shame And Its Relationship To Early Narcissistic Developments. Int J Psychoanal 63: 369–378
- Cooper M. A. (1983). Psychoanalytic Inquiry And New Knowledge. Reflections On Self Psychology içinde. Ed.:Joseph D.Lichtenberg, Samuel Kaplan. Broadway: The Analytic Press
- Cooper M. A. Narcissism. Essential Papers On Narcissism içinde, Ed.: Morrison A.P., New York: New York University Press, 1986
- Doğaner, İ.(1996). Narsisistik Kişilik Bozukluğu: Tarihçe, Tanı ve Ayırıcı Tanı. Narsisistik Kişilik Bozuklukları içinde, Ed.: Ahmet Çelikkol. Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları, Cilt 1, Sayı 3: 341–352, İzmir
- Ellis H.(1898). Auto-Eroticism: A Psychological Study, Alienist And Neurologist,19:260–299
- Estin, C.& Laporte H.(2002). Yunan ve Roma Mitolojisi. Çev.:Musa Eran. TÜBİTAK Yayınları, 21. Basım, Ankara
- Evren, C.(1997). Narsisizm. İstanbul: BDS Yayınları
- Freud S. (1905). Three Essays On The Theory Of Sexuality. Standard Edition, Cilt 7, Almandan İngilizceye Çeviren: Strachey J., London: Hogarth Press Ltd, 1964
- Freud S. (1910). Leonardo da Vinci And A Memory Of His Childhood. Standard Edition, Cilt 11, Almandan İngilizceye Çeviren: Strachey J., London: Hogarth Press Ltd, 1964
- Freud S. (1911). Psycho-analytic Notes On An Autobiographical Account Of A Case Of Paranoia (Dementia Paranoids). Standard Edition, Cilt 12, Almandan İngilizceye Çeviren: Strachey J, London: Hogarth Press Ltd, 1986
- Freud S. (1913). Totem And Taboo, Standard Edition, Cilt 13, Almandan İngilizceye Çeviren: Strachey J., Hogarth Press Ltd, London, 1964
- Freud S. (1914), On Narcissism: An Introduction, Standard Edition, Cilt 14, Almandan İngilizceye Çeviren: Strachey J., London: Hogarth Press Ltd, 1964
- Freud S. (1915). Instincts And Their Vicissitudes. Standard Edition, Cilt 14, Almandan İngilizceye Çeviren: Strachey J., London: Hogarth Press Ltd, 1964

- Freud S (1921). Group Psychology And The Analysis Of The Ego. Standard Edition, Cilt 18, London: Hogarth Pres Ltd, 1986
- Freud S. (1923). Ego And Id. Standard Edition, Cilt 19, Almandadan İngilizceye Çeviren: Strachey J., London: Hogarth Pres Ltd, 1964
- Freud S. (1940). An Outline Of Psychoanalysis. Standard Edition, Cilt 23, Almandadan İngilizceye Çeviren: Strachey J., London: Hogarth Pres Ltd, 1964
- Gabbard G.O. (1989). Two Subtypes Of Narcissistic Personality Disorder. Bull Menninger Clin 53: 527–532
- Gabbard G.O.(1994). Psychodynamic Psychiatry In Clinical Practice, The DSM-IV Edition. Washington DC: American Psychiatric Press
- Giovachinni, P.L.(1975). Psychoanalysis Of Character Disorders. New York: Jason Aronson
- Hamilton E.(1996). Mitolojya. Çev.:Ülkü Tamer, İstanbul:Varlık Yayınları
- Hartmann, H.(1950). Comments On The Psychoanalytic Theory Of The Ego. The Psychoanalytic Study Of The Child, 5: 74–96, New York: International Universities Press
- Henry, J.(1963). Culture Against Man, New York: Knopf
- Holmes, J.(2001). Narcissism. Ideas In Psychoanalysis. Seri Ed.: Ivan Ward, Cambridge: Icon Boks
- Hughes T.(1997). Tales From Ovid. London: Faber And Faber
- Jones, E.(1913). The God Complex: The Belief That One Is God And The Resulting Character Traits. Essays In Applied Psycho-analysis, Cilt 2: 244–265, London: Hogarth Press, 1951
- Jones, E.U.(1955). The Life And Work of Sigmund Freud. Cilt 2, New York: Basic Books
- Kernberg O. F.(1975). Borderline Conditions And Pathological Narcissism. New York: Jason Aronson
- Kernberg O.(1984). Severe Personality Disorders: Psychotherapeutic Strategies, New Haven: Yale University Press
- Kovel, J.(1976). A Complete Guide To Therapy. New York: Pantheon
- Laplanche, J., Pontalis, J.B.(1988). The Language Of Psychoanalysis. Fransızcadan İngilizceye Çeviren: Donald Nicholans-Smith. London: Karnac Books
- Lasch C.(1979). Culture Of Narcissism. New York: W.W. Norton and Company Inc.
- Masterson, J.F.(1990). The Search For The Real Self. New York: The Free Press
- Mc Williams, N.(1994). Psychoanalytic Diagnosis, New York: The Guilford Press
- Miller A.(1979). Depression And Grandiosity As Related Forms Of Narcissistic Disturbances. Essential Papers On Narcissism içinde, Ed.: Morrison A.P., New York: New York University Press, 1986
- Moore, B.E.(1975). Toward A Clarification Of The Concept Of Narcissism. Psychoanalytic Study Of The Child, 30: 265
- Nacke P. (1889). Die Sexuellen Perversitäten In Der Irrenanstalt. Psychiatrische En Neurologische Bladen, 3: 20–30
- Nunberg, H. ve Federn, E. (Ed.)(1962,1967). Minutes Of The Vienna Psychoanalytic Society, 1: 118 ve 2: 312. New York: International Universities Press

Rank, O.(1911). Ein Beitrag Zum Narzissismus. Jb. Psychoanal.& Psycopathol. Forsch., 3: 401–426

Reich W.(1933). Character Analysis. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1972

Richards, Angela (Ed.) (1991). Editor's Note. Freud S., On Metapsychology içinde, The Penguin Freud Library Cilt 11: 61–63. London: Penguin Books

Rosenfeld H.(1987). Impasse And Interpretation: Therapeutic And Anti-therapeutic Factors in The Psychoanalytic Treatment Of Psychotic, Borderline And Neurotic Patients, Ed.: Tuckett D. London, Tavistoc

Sadger, J.(1908). Psychiatrische-Neurologisches In Psychoanalytischer Beleuchtung. Zbl. Gesamtgeb. Med. & Ihre Grenzgeb., No: 7/8

Sadger, J.(1910). Ein Fall Von Multipler Perversion Mit Hysterischen Absenzen. Jb. Psychoanal.& Psycopathol. Forsch., 2: 59-133

Sandler, J. ve Rosenblatt, B.(1962).The Concept Of The Representational World. Psychoanalytic Study Of The Child, 17: 128–145

Van der Waals, H.G.(1965). Problems Of Narcissism. Bull Menninger Clin 29: 293–311

Volkan V.D.(1992). Psikanaliz Yazıları. Çev.:Abdülkadir Çevik, Birsen Ceyhun, Ankara: HekimlerYayın Birliği

ipm
2006

HAKAN KIZILTAN
UZMAN PSİKOLOG
hakan.kiziltan@yahoo.com

psikomitoloji.com